

Τ.Ε.Ι. ΚΡΗΤΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ»

Ο έλεγχος σε περίοδο οικονομικής κρίσης

Διπλωματική Εργασία

που υποβλήθηκε στο Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής του Τ.Ε.Ι.
ΚΡΗΤΗΣ ως μέρος των απαιτήσεων για την απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος
Ειδίκευσης στη Λογιστική και Ελεγκτική από τον

Αινεία Μπότη

Ηράκλειο

Μάιος 2018

Ο μεταπτυχιακός φοιτητής που εκπόνησε την παρούσα διπλωματική εργασία φέρει ολόκληρη την ευθύνη προσδιορισμού της δίκαιης χρήσης του υλικού, η οποία ορίζεται στη βάση των εξής παραγόντων: του σκοπού και χαρακτήρα της χρήσης (μη-εμπορικός, μη-κερδοσκοπικός, αλλά εκπαιδευτικός-ερευνητικός), της φύσης του υλικού που χρησιμοποιεί (τμήμα του κειμένου, πίνακες, σχήματα, εικόνες κ.λπ.), Οδηγός Σπουδών 2014-'15, ΠΜΣ «Λογιστική και Ελεγκτική» Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής, Σ.Δ.Ο., Τ.Ε.Ι. ΚΡΗΤΗΣ 33/94 του ποσοστού και της σημαντικότητας του τμήματος που χρησιμοποιεί σε σχέση με το όλο κείμενο υπό copyright, και των πιθανών συνεπειών της χρήσης αυτής στην αγορά ή την γενικότερη αξία του υπό copyright κειμένου».

« Η παρούσα διπλωματική εργασία εγκρίθηκε ομόφωνα από την τριμελή εξεταστική επιτροπή η οποία ορίστηκε από την ΓΣΕΣ του Τμήματος Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής του Τ.Ε.Ι. Κρήτης, σύμφωνα με το νόμο και τον εγκεκριμένο Οδηγό Σπουδών του ΠΜΣ «Λογιστική και Ελεγκτική». Τα μέλη της Επιτροπής ήταν:

- Επίκουρος Καθηγητής Α.Λαδάς (Επιβλέπων)
- Καθηγητής Θ. Σταματόπουλος (Μέλος)
- Αναπλ. Καθηγητής Π.Ταχυνάκης (Μέλος)

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής του Τ.Ε.Ι. Κρήτης δεν υποδηλώνει αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα.»

Πρόλογος

Η παρούσα εργασία πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια της Διπλωματικής μου του Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης του τμήματος Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής στο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Κρήτης με επιβλέποντα καθηγητή τον κ. Ανέστη Λαδά.

Στην Διπλωματική εργασία με θέμα *“Ο έλεγχος σε περίοδο οικονομικής κρίσης”* εξετάστηκε η σχέση μεταξύ του ελέγχου και της οικονομικής κρίσης, θέλοντας με αυτό τον τρόπο να εξεταστεί κατά πόσον υπάρχει ή όχι συσχέτιση και πως μπορεί να αποφευχθούν μελλοντικές κρίσεις στο μέλλον.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω αρχικά τη Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας (ΣΔΟ) και ειδικότερα το τμήμα του Μεταπτυχιακού προγράμματος στην Λογιστική και Ελεγκτική που μου έδωσε την ευκαιρία να ασχοληθώ με την εργασία αυτή και να αποκτήσω περαιτέρω γνώσεις σχετικά με το έλεγχο και την συσχέτιση του με την οικονομική κρίση , καθώς επίσης και τον υπεύθυνο καθηγητή μου κ.Λαδά για το χρόνο και το ενδιαφέρον που έδειξε στη συγγραφή της εργασίας αυτής. Θα ήθελα επιπλέον να ευχαριστήσω τα μέλη της εξεταστικής επιτροπής για την αντικειμενικότητα και την αμεροληψία που έδειξαν κατά την διάρκεια της παρουσίας μου.

Τέλος , θέλω να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου και ένα μεγάλο ευχαριστώ στην οικογένεια μου, για την στήριξη και την εμπιστοσύνη που μου έδειξε κατά την διάρκεια των μεταπτυχιακών σπουδών μου. Πέραν όμως από την πολύτιμη αυτή στήριξη, μου έδωσαν όλα τα εφόδια ώστε να γίνω ένας σωστός Άνθρωπος και αυτό είναι κάτι που δεν μαθαίνεται, αλλά μεταδίδεται.

Μπότης Αινείας

Περιεχόμενα

Πρόλογος.....	3
Περίληψη.....	6
Abstract	7
Εισαγωγή.....	8
Κεφάλαιο 1: Βιβλιογραφική Επισκόπηση.....	10
1.1 Ο ρόλος της ελεγκτικής στην οικονομική κρίση: εισαγωγή	10
1.2 Ερευνητική επισκόπηση.....	11
Κεφάλαιο 2: Θεσμικό Πλαίσιο.....	23
2.1 Εισαγωγικά.....	23
2.2 Έννοια και σκοπός ελέγχου	23
2.2 Βασικά στοιχεία ελέγχου και χαρακτηριστικά ελεγκτή.....	25
2.3 Φορείς ελέγχου σε μια οικονομική μονάδα	29
2.4 Αντικείμενο ελέγχου	32
2.5 Υποκείμενο ελέγχου.....	33
2.6 Είδη ελέγχου.....	34
2.7 Εσωτερικός Έλεγχος	37
2.8 Εξωτερικός Έλεγχος	44
Κεφάλαιο 3: Συνθήκες οικονομίας σε περιόδους ύφεσης.....	52
3.1 Εισαγωγικά σημεία	52
3.2 Οικονομική Κρίση: Έννοια και χαρακτηριστικά	52
3.2 Η οικονομική ύφεση σε όρους ΑΕΠ.....	57
3.3 Δημοσιονομική πολιτική για την αντιμετώπιση της κρίσης	58
3.3.1 Οι δημόσιες δαπάνες για αγαθά και υπηρεσίες.....	59
3.3.2 Φορολογικά κίνητρα που απευθύνονται στους καταναλωτές	60
3.3.3 Φορολογικά κίνητρα που απευθύνονται σε επιχειρήσεις.....	62
3.3.4 Ανησυχία βιωσιμότητας	63

3.3.5 Δημοσιονομικά πακέτα θα πρέπει να εφαρμοστούν:	64
3.4 Ανάπτυξη και επενδύσεις ως μέτρο αντιστάθμισης της οικονομικής ύφεσης...	65
Κεφάλαιο 4: Συμβολή ελέγχου στη διαχείριση κινδύνου για την αποφυγή της οικονομικής κρίσης.....	70
4.1 Εισαγωγικά.....	70
4.2 Ο ρόλος του Εσωτερικού ελέγχου στη διαχείριση κινδύνων.....	70
4.3 Η εξέλιξη του εσωτερικού ελέγχου και η συμβολή του στην αποφυγή κρίσεων	72
4.4 Ο ρόλος του εξωτερικού ελέγχου στη διαχείριση κινδύνων.....	74
4.5 Η συμβολή του εξωτερικού ελέγχου στην αποφυγή κρίσεων	76
4.6 Η ελεγκτική εταιρία Ernst and Young και το σκάνδαλο της Lehman Brothers	78
4.7 Προτάσεις για ορθότερη διαχείριση του ελέγχου σε περίοδο ύφεσης	79
Συμπεράσματα-Προτάσεις-Μελλοντική Έρευνα	81
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	84

Περίληψη

Κύριος σκοπός της εργασίας είναι να εξετάσει την συσχέτιση μεταξύ του ελέγχου και της οικονομικής ύφεσης. Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την ανάπτυξη της εργασίας βασίζεται στη επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας και στον σχολιασμό των συμπερασμάτων της. Το βασικό εύρημα, στο οποίο κατέληξε η παρούσα έρευνα αφορά στην άμεση συσχέτιση που έχει τόσο ο εσωτερικός όσο και ο εξωτερικός έλεγχος με την οικονομική κρίση. Ειδικότερα, ο εξωτερικός έλεγχος συμβάλλει καθοριστικά και στη διαχείριση του ελεγκτικού κινδύνου, αλλά και στη αποφυγή μελλοντικών κρίσεων, μέσω της διασφάλισης, ότι οι οικονομικές καταστάσεις των εταιρειών δίνουν μια αληθινή και δίκαιη εικόνα των επιδόσεων της επιχείρησης. Από την άλλη πλευρά, ο εσωτερικός έλεγχος αποτελεί την ανεξάρτητη, αντικειμενική, και συμβουλευτική δραστηριότητα, η οποία είναι σχεδιασμένη ώστε να προσθέτει αξία και να βελτιώνει τις λειτουργίες του οργανισμού. Κύριοι περιορισμοί της εργασίας μας αποτελούν οι ελάχιστες ερευνητικές εργασίες σε παγκόσμιο επίπεδο σχετικά με την εφαρμογή του ελέγχου σε περίοδο οικονομικής κρίσης. Μέχρι πρότινος σε ελληνικό επίπεδο δεν είχε διεξαχθεί κάποια έρευνα που να συσχετίζει τον έλεγχο με την οικονομική κρίση και πώς μπορεί να εφαρμοστεί κατά τη διάρκειά της.

Λέξεις Κλειδιά: έλεγχος, εσωτερικός έλεγχος, εξωτερικός έλεγχος, οικονομική κρίση , ελεγκτικά σκάνδαλα, ελεγκτικός κίνδυνος

Abstract

Main purpose of the thesis is to examine the correlation between audit and the economic recession. The methodology we have followed for the development of the thesis is based on the review of the relevant literature and the commentary on its conclusions. The main conclusion, in which this paper concludes that the present investigation has reached concerning the direct correlation that has both internal and external audit of the financial crisis. In particular, the external audit contributes decisively to the audit risk management, but also to prevent future crises, by ensuring that the companies' financial statements give a true and fair view of the company's performance. On the other hand, the internal audit is an independent, objective and consulting activity, which is designed to add value and improve the organization's operations. The main limitations of our work are the minimal research work at a global level that is related on the application of audit in the economic crisis. Until now, in Greece there is no research has been conducted that correlates audit with the economic crisis that can be applied during the recession.

Key words: audit, internal audit, external audit, financial crisis, audit scandal, audit risk.

Εισαγωγή

Οι ασταθείς οικονομικές συνθήκες ως αποτέλεσμα της πρόσφατης χρηματοπιστωτικής κρίσης που ξέσπασε στις ΗΠΑ το 2007, η περαιτέρω συναλλαγές που είναι καθημερινό φαινόμενο στις επιχειρήσεις, προβληματίζουν τις Διοικήσεις ως προς τη λήψη αποτελεσματικών και ανταγωνιστικών αποφάσεων σε ένα περιβάλλον οικονομικά μεταβαλλόμενο.

Όπως ήταν αναμενόμενο, η παγκόσμια οικονομική κρίση επεκτάθηκε και στην ευρωπαϊκή ήπειρο πλήττοντας κατά κύριο λόγο τις χώρες του Νότου που ήταν από πλευράς οικονομίας πιο ευπαθείς και πιο ευμετάβλητες. Στην περίπτωση της Ελλάδας, οι δυσμενείς αυτές συνθήκες εξελίχθηκαν ακόμα πιο γρήγορα, καθώς προϋπήρχε ένα σημαντικό δημοσιονομικό έλλειμμα, ένα επίσης ελλειμματικό ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (δίδυμα ελλείμματα), ένα υψηλό δημόσιο χρέος και δυστυχώς χαμηλή διεθνής ανταγωνιστικότητα, ως εικόνα της ελληνικής οικονομίας. Η κατάσταση χειροτέρευσε όταν το υψηλό επίπεδο δημοσιονομικών δαπανών και το αντίστοιχο του εξωτερικού δανεισμού, έφερε τη χώρα το 2010 στα όρια της οικονομικής πτώχευσης, με την έννοια ότι η διεθνής κεφαλαιαγορά απαιτούσε πλέον «απαγορευτικά» επιτόκια χρηματοδότησης νέου δημόσιου χρέους.

Όλο αυτό το δυσμενές περιβάλλον είχε άμεσο αντίκτυπο στις εγχώριες επιχειρήσεις, που σε μια προσπάθεια να αντιμετωπίσουν την υψηλή φορολογία ως άμεσο μέτρο δημοσιονομικής προσαρμογής και τη συνεχή πτώση των πωλήσεων, οδηγήθηκαν σε κάθετη μείωση των λειτουργικών τους εξόδων και ταυτόχρονα σε λογιστικές επιλογές που θα βελτίωναν την χρηματοοικονομική τους εικόνα από πλευράς λογιστικών καταστάσεων.

Προς αυτή την κατεύθυνση, ο έλεγχος φαίνεται να διαδραματίζει ακόμα πιο καθοριστικό ρόλο στην σημερινή εποχή της κρίσης, καθώς αποτελεί ένα από τα βασικά εργαλεία εντοπισμού των ευρημάτων εκείνων που συμβάλλουν στη διαστρέβλωση των

οικονομικών αποτελεσμάτων. Τόσο σε εσωτερικό όσο και σε εξωτερικό επίπεδο, αποτελεί τη βασική μέθοδο εξυγίανσης των οικονομικών καταστάσεων προκειμένου όλοι οι χρήστες αυτών να έχουν ορθή, πραγματική και ουσιαστική πληροφόρηση χωρίς περαιτέρω επιρροές.

Βασικός σκοπός της εργασίας είναι να καταδείξει το ρόλο και τη σημασία του ελέγχου των οικονομικών καταστάσεων στην σύγχρονη χρηματοπιστωτική κρίση και ειδικότερα στο κατά πόσον αυτός μπορεί να χρησιμοποιηθεί σαν όχημα, το οποίο θα αποφύγει μελλοντικές κρίσεις προτού αυτές εμφανιστούν. Με αυτή την έννοια ο ρόλος του ελέγχου γίνεται πολυδιάστατος: από τη μια σημαντικό εργαλείο πρόληψης και διόρθωσης των λαθών από την άλλη βασική γραμμή καταστολής αυτών που βλάπτουν το σύνολο των επιχειρήσεων και μάλιστα σε μελλοντικό επίπεδο.

Η παρούσα εργασία έχει ως βασικό ερευνητικό ερώτημα τη σχέση μεταξύ ελέγχου και οικονομικής κρίσης, και ειδικότερα σε τι βαθμό ο εσωτερικός και ο εξωτερικός έλεγχος μπορούν να συμβάλουν στην αποφυγή μελλοντικών κινδύνων. Για το λόγο αυτό ξεκινά με τη βιβλιογραφική ανασκόπηση, επισημαίνοντας σχετικές έρευνες που πραγματοποιήθηκαν από συγγραφείς ανά τον κόσμο μαζί με τα συμπεράσματά τους. Στο δεύτερο κεφάλαιο, θα γίνει αναφορά στη σημασία, στον σκοπό και στην έννοια του ελέγχου, με έμφαση στα δύο σημαντικά είδη του, σε μια προσπάθεια πρώτης εισαγωγής στο θέμα και διασύνδεση αυτού με την οικονομική κρίση. Στο τρίτο κεφάλαιο, θα περιγραφούν οι συνθήκες που επικρατούν σε περιόδους οικονομικής ύφεσης, από δημοσιονομική πλευρά και από πλευρά μέτρων αντιστάθμισης της όλης κατάστασης, ώστε στο τέταρτο κεφάλαιο να γίνει η διασύνδεση του ελέγχου και της οικονομικής κρίσης. Στο κεφάλαιο αυτό θα επισημανθεί ο ρόλος που παίζει ο εσωτερικός και ο εξωτερικός έλεγχος στη διαχείριση κινδύνων και πως συμβάλλουν στην αποφυγή των οικονομικών κρίσεων. Η εργασία ολοκληρώνεται με την εξαγωγή των συμπερασμάτων.

Ηράκλειο, Μάιος 2018

Κεφάλαιο 1: Βιβλιογραφική Επισκόπηση

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται άρθρα και έρευνες που σχετίζονται με την σημασία και τον ρόλο των ελεγκτών σε μια περίοδο οικονομικής ύφεσης.

1.1 Ο ρόλος της ελεγκτικής στην οικονομική κρίση: εισαγωγή

Είναι γεγονός ότι η σύνδεση του ελέγχου με την οικονομική κρίση είναι ένα ζήτημα το οποίο έχει απασχολήσει πολλούς ερευνητές κατά το παρελθόν και έχει γίνει αντικείμενο μελέτης, γεγονός το οποίο έχει αποτυπωθεί επιπροσθέτως στη διαθέσιμη διεθνή βιβλιογραφία.

Οι έρευνες πάνω στη σύγκριση αυτή είναι ποικίλες. Αναφέρονται τόσο στις υπηρεσίες ελέγχου όπως αυτές διαφοροποιούνται κατά τη διάρκεια μιας οικονομικής ύφεσης αναλογικά του ελεγκτικού κινδύνου που υπάρχουν όσο και στο ύψος των αποδοχών που κυμαίνονται αντίστοιχα. Το ενδιαφέρον εστιάζεται σε διάφορες χρονικές περιόδους και γεωγραφικές περιοχές, παρέχοντας ένα αξιόπιστο δείγμα γραφής και εστιάζοντας κυρίως στις επιπτώσεις που θα υπήρχαν στην λογιστική πληροφόρηση εάν δεν υπήρχε ο ελεγκτικός μηχανισμός.

Πιο συγκεκριμένα, οι επιχειρήσεις καλούνται να λάβουν σημαντικές αποφάσεις και να αλλάξουν στρατηγικές με κύριο μέλημα τη συνέχιση της δραστηριότητάς τους, γνωστή και με τον όρο “going concern”. Για το λόγο αυτό, υπάρχει η τάση διαστρέβλωσης των συναλλαγών και των παρεχόμενων πληροφοριών μέσω των οικονομικών καταστάσεων με σκοπό είτε να απεικονιστούν πιο βελτιωμένα και θετικά οικονομικά δεδομένα είτε να μην αποκαλυφθούν εκτενώς τα όποια προβλήματα υποβόσκουν ή φαινόμενα διαφθοράς στους επενδυτές, μετόχους και πιστωτές. Όσο η κρίση εντείνεται, η τάση αυτή διευρύνεται με αποτέλεσμα να μένει στους ελεγκτές, τόσο σε εσωτερικό όσο και εξωτερικό επίπεδο, το δύσκολο έργο του ελέγχου και της αποκάλυψης όλων των λαθών ή παραλείψεων που μπορούν να βλάψουν την κρίση των ανωτέρω ενδιαφερομένων.

Βιβλιογραφικά εμφανίζει ενδιαφέρον πως αυτό εξελίσσεται κατά τη διάρκεια μιας οικονομικής ύφεσης, συγκριτικά με το προγενέστερο πιο υγιές παρελθόν.

1.2 Ερευνητική επισκόπηση

Αρχής γενομένης με τη μελέτη των Umoren και Asogwa (2017)¹ η οποία αφορούσε την οικονομική κρίση στη Νιγηρία, έγιναν κατανοητοί οι παράγοντες που επηρέασαν το έργο των ελεγκτών κατά την εργασία τους συνολικά ως ομάδα και στα πλαίσια του επαγγελματικού σκεπτικισμού που οφείλουν να επιδείξουν σε αυτό. Πιο συγκεκριμένα, διαπιστώθηκε ότι σφάλματα μεμονωμένων ελεγκτών οδήγησαν σε αποτυχία του λογιστικού ελέγχου ολόκληρης της ομάδας, καθώς οι επικεφαλείς ελεγκτές δεν είχαν θέσει σαφή όρια και γραμμές εκτέλεσης του ελεγκτικού έργου. Το συμπέρασμα που εξήχθηκε ήταν η ανάγκη υιοθέτησης ενός επαρκούς και ολοκληρωμένου σχεδιασμού ελέγχου από τους υπευθύνους που τον αναλαμβάνουν και περαιτέρω αποσαφήνιση όλων των ενεργειών και διαδικασιών που περιλαμβάνει στα χαμηλότερα ελεγκτικά κλιμάκια, με σκοπό να γίνει απόλυτα κατανοητή η εργασία ελέγχου που καλούνται να εκτελέσουν. Επίσης, επισημάνθηκε η σημασία της επίβλεψης και επαναπροσδιορισμού όλης της ελεγκτικής διαδικασίας κατά την εκτέλεση της από τους ηγέτες των ελεγκτικών ομάδων όποτε αυτό κριθεί απαραίτητο, επισημαίνοντας τη δυναμικότητα του σκεπτικισμού που οφείλουν να καταδεικνύουν κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους.

Στην μελέτη που πραγμάτωσε για την διπλωματική της εργασία η Khuda² (2016) εστίασε την προσοχή της στην ανάλυση των Τσέχικων ελεγχόμενων εταιριών και σύγκρινε την συμπεριφορά των ελεγκτών κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης και χρονικά προγενέστερα αυτής ως προς την αυστηρότητα των απόψεων που δημοσιεύουν και των αντίστοιχων οικονομικών απολαβών τους. Πιο αναλυτικά, διαπιστώθηκε ότι οι ελεγκτές συμπεριφέρθηκαν πιο συντηρητικά κατά τη διάρκεια της περιόδου κρίσης, με την έννοια ότι λάμβαναν περισσότερους παράγοντες υπόψη που επηρέαζαν το ελεγκτικό τους έργο ως προς την εξαγωγή άποψης για τη συνέχιση της

¹Umoren Adebimpe Otu, Asogwa aIkenna Elias (2017). Auditor Skepticism and Financial Crises: The Nigerian Factor.

²Bc. Tatiana Khuda(2016) Response by Czech Auditors and Audit Regulators to the Financial Crisis

δραστηριότητας της επιχείρησης κατά τη διάρκεια της ύφεσης από πλευράς επιβίωσης ή όχι (going concern). Σε γενικά πλαίσια και μάλιστα ειδικά το έτος 2008, χρονοτριβούσαν περισσότερο στην ολοκλήρωση και απόδοση του ελεγκτικού τους έργου, αύξησαν την αμοιβή τους λόγω πιο ενδεδειγμένου ελέγχου που θα περιόριζε την παρουσία σφαλμάτων κατά την εκτέλεση αυτού.

Επίσης, η μελέτη αναφέρθηκε στους Big 4³ των ελεγκτικών εταιριών, οι οποίες υιοθέτησαν απόλυτα την παραπάνω συμπεριφορά, συλλέγοντας και δημοσιεύοντας ακόμα περισσότερα στοιχεία που αφορούν τη πιθανότητα επιβίωσης και συνέχειας μιας οικονομικής μονάδας, με την έννοια της αντιμετώπισης της οικονομικής ύφεσης.

Μια άλλη έρευνα που πραγματοποιήθηκε από τους Irina Alexeyeva και Tobias Svanström⁴ (2015) επικεντρώθηκε κυρίως στις χρηματικές απολαβές των ελεγκτών συναρτήσει της καταβαλλόμενης προσπάθειας ελέγχου, λαμβανομένου υπόψη ότι ο κίνδυνος για παρουσία λαθών, σφαλμάτων και παραλείψεων στις λογιστικές καταστάσεις αυξάνει όταν η οικονομική ύφεση εντείνεται. Το βασικό συμπέρασμα ήταν ότι οι ελεγκτές οι οποίοι κατέβαλλαν πιο χρονοβόρες και ενδεδειγμένες υπηρεσίες ελέγχου κατά την περίοδο της ύφεσης κατάφεραν να επιτύχουν υψηλότερες αμοιβές, συμπεριλαμβάνοντας σε αυτό και την αποτελεσματική ικανότητα τους στη διαπραγμάτευση όσον αφορά τις αμοιβές των υπηρεσιών τους, που τις κράτησαν υψηλές και στην μετά κρίση περίοδο. Η βασική αιτιολογία για την αύξηση των κομίστρων ήταν η υψηλή ευθύνη που αναλάμβαναν για να προσυπογράψουν την ορθότητα των λογιστικών καταστάσεων, σε ένα οικονομικό περιβάλλον εξαιρετικά ασταθές και δύσκολα προβλεπόμενο. Να σημειωθεί βέβαια ότι υπήρχαν και περιπτώσεις που οι χρηματικές απολαβές άλλων ελεγκτών μειώθηκαν, προφανώς ως αντίστοιχη απόρροια της οικονομικής κρίσης.

Μια ακόμα ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα έρευνα που έλαβε χώρα στην Αυστραλία από τους Xu et al. (2013)⁵, διαπίστωσε ότι οι ελεγκτές κατά τη διάρκεια της οικονομικής

³Οι τέσσερις μεγαλύτερες ελεγκτικές εταιρίες: PwC, KPMG, Ernst & Young και η Deloitte

⁴Irina Alexeyeva, Tobias Svanström, (2015) "The impact of the global financial crisis on audit and non-audit fees: Evidence from Sweden"

⁵Xu, Y., Carsona, E., Fargherb, N., & Jiang, L. (2013), "Responses by Australian auditors to the global financial crisis".

ύφεσης έδιναν περισσότερη προσοχή και επιμονή ως προς την έκφραση γνώμης σχετικά με τη συνέχιση της δραστηριότητας μιας οικονομικής μονάδας (going concern) την περίοδο 2008-2009 σε σύγκριση με την περίοδο 2005-2007.

Πιο συγκεκριμένα, υποστήριξαν ότι κατά τη διάρκεια μιας οικονομικής ύφεσης η οποία συνοδεύεται συνήθως από περιόδους αναταραχής στις χρηματοπιστωτικές αγορές, υπάρχει εξαιρετικά υψηλός ελεγκτικός κίνδυνος ως προς τη συλλογή των επαρκών τεκμηρίων για την εξαγωγή σωστής γνώμης ελέγχου, για μια πληθώρα αιτιών:

- ⇒ Αυξημένη ρυθμιστική πίεση για τακτοποίηση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι οικονομικές μονάδες λόγω ύφεσης.
- ⇒ Υψηλότερος κίνδυνος για λάθος εκτιμήσεις ελέγχου, λόγω της ανεπάρκειας των τεκμηρίων.
- ⇒ Υψηλότερος δικαστικός κίνδυνος ως προς την ανάληψη των ευθυνών που αναλογεί στους ελεγκτές.
- ⇒ Κίνδυνος απώλειας φήμης από το αποτέλεσμα της εργασίας τους.

Σύμφωνα με τους Xu et al για όλους τους προαναφερθέντες λόγους, υπάρχουν στρατηγικές που μπορούν να υιοθετηθούν από τις ελεγκτικές εταιρείες για τη διαχείριση του ελεγκτικού κινδύνου σε ένα ικανοποιητικό επίπεδο. Για να συμβεί αυτό, θα πρέπει να εξηγήσουν και να συμφωνήσουν με τους πελάτες – επιχειρήσεις τους για τη σημασία του ελέγχου και του περιορισμού των παραπάνω προβλημάτων, ώστε να επιτευχθεί τελικά η συνέχιση της επιχειρηματικής τους δραστηριότητας.

Στην πράξη, η μελέτη των Xu et al. (2013) ανακάλυψε ότι οι ελεγκτικές εταιρείες υιοθετούν αυτές τις στρατηγικές, επιμένοντας στις εκθέσεις ελέγχου και στη διατύπωση γνώμης για την πιθανότητα βιωσιμότητας της ελεγχόμενης εταιρίας με βάση τα χαρακτηριστικά της με ταυτόχρονη αύξηση της ελεγκτικής εργασίας ως προς την πρακτική εφαρμογή της, πάντα συγκριτικά με το παρελθόν.

Στην Ισπανία οι Mareque et al. (2012)⁶ πραγματοποίησαν μια έρευνα για να αναλύσουν τα επαγγελματικά προσόντα των ελεγκτών σε περίοδο οικονομικής κρίσης. Το δείγμα

⁶Mareque, M., López-Corrales, F. J., & De Lima, E. (2012). *Cómo reflejan la crisis los informes de auditoría de las cotizadas* [How the crisis is reflected in the audit reports of listed companies].

αποτελείται από επιχειρήσεις που είναι εισηγμένες στο ισπανικό χρηματιστήριο και αφορά την περίοδο 2007-2009, με στόχο να αναλύσουν εμπειρικά τις εκθέσεις ελέγχου που έχουν δημοσιεύσει οι εν λόγω εταιρίες στην περίοδο οικονομικής ύφεσης.

Το συμπέρασμα της υπό εξέταση έρευνας ήταν ότι οι εκθέσεις ελέγχου επιβεβαιώνουν την ύπαρξη της οικονομικής κρίσης κυρίως στις παραγράφους που περιγράφουν τη δυνατότητα συνέχισης της επιχειρηματικής δραστηριότητας διαμέσου της οικονομικής αβεβαιότητας που υπάρχει τώρα. Συνεπώς, η κρίση και οι συνέπειες που προκαλεί, διαφαίνεται με σαφήνεια στην έκφραση γνώσης των ορκωτών ελεγκτών.

Η έρευνα των Carson et al. (2012)⁷ περιλαμβάνει μια σειρά μελετών σε διαφορετικές χώρες σχετικά με την ανάλυση των εκθέσεων ελέγχου στα πρώτα έτη της οικονομικής κρίσης, με την έρευνα να καταλήγει ότι χρονικά είναι πολύ νωρίς για συμπεράσματα, καθώς υπάρχουν πολύ λίγες ακαδημαϊκές μελέτες της οικονομικής κρίσης που βιώνουμε αυτή την περίοδο.

Επιπλέον, η πρόσφατη διεθνής οικονομική ύφεση κατέδειξε ότι οι ελεγκτές διαδραμάτισαν έναν αμφιλεγόμενο ρόλο στις δυσμενείς οικονομικές συνθήκες του 2008, καθώς υπήρχε μια γενική αντίληψη ότι δεν κατάφεραν να εντοπίσουν τους κινδύνους και τις ανακρίβειες στις οικονομικές καταστάσεις σε κάποιες μεγάλες εταιρίες, με αποτέλεσμα να συνδράμουν μέχρι ένα βαθμό στην ύφεση του σήμερα. Πάρα το γεγονός ότι υπάρχουν και άλλοι παράγοντες για την οικονομική κρίση (Konzelmann & Davies, 2012), η παρούσα διπλωματική εξετάζει μόνο το ρόλο των ελεγκτών στην κρίση.

Προέκταση των ανωτέρω είναι και η μελέτη των Chen & Zhang (2012)⁸, οι οποίοι εξέτασαν με ποιο τρόπο η οικονομική ύφεση μπορεί να επηρεάσει τα πορίσματα του ελέγχου και να καταλήξει σε λάθος έκφραση γνώμης από πλευράς ορκωτών, λαμβανομένου υπόψη ότι ο ελεγκτικός κίνδυνος αυξάνεται σημαντικά σε αβέβαιες συνθήκες και στις τρεις εκφράσεις του: τον εγγενή κίνδυνο, τον κίνδυνο ελέγχου και

⁷ Carson, E., Fargher, N., Geiger, M., Lennox, C., Raghunandan, K., & Willekens, M. (2012). Auditing reporting on going concern uncertainty.

⁸Chen, H. & Zhang, M. (2012), "Audit Reaction on Financial Crisis", Academic and Business Research Institute.

τον κίνδυνο ανίχνευσης. Να σημειωθεί ότι οι εν λόγω συγγραφείς και μελετητές υπέθεσαν ότι οι ελεγκτές θα καταβάλλουν περισσότερες προσπάθειες κατά τη διαδικασία άσκησης ελέγχου, όπως είναι η αύξηση των ωρών εργασίας τους με στόχο τη μείωση του κινδύνου ανίχνευσης.

Η εργασία των Chen & Zhang (2012)⁹ κατέληξε σε δύο πολύ χρήσιμα συμπεράσματα:

- 1) Αφενός, η επιπρόσθετη καταβαλλόμενη προσπάθεια σε επίπεδο ελέγχου οδηγεί σε σημαντική μείωση του ελεγκτικού κινδύνου συνδυαστικά με την παροχή υψηλής ποιότητας λογιστικών πληροφοριών στις οικονομικές καταστάσεις των επιχειρήσεων – πελατών. Το συμπέρασμα αυτό καταδεικνύει τη ευθεία σύνδεση του ελέγχου με την οικονομική κρίση, ειδικά όσον αφορά το κομμάτι της αποφυγής μελλοντικών κρίσεων.
- 2) Αφετέρου, η διαφοροποίηση των σημειωμάτων ελέγχου από τους ορκωτούς και η εναλλαγή των διαφορετικών ελεγκτικών εταιριών από τις επιχειρήσεις – πελάτες περιορίστηκε σημαντικά και αριθμητικά, ως απόρροια της οικονομικής ύφεσης.

Την συνεργασία των εσωτερικών και εξωτερικών ελεγκτών ως μέσο μείωσης των φαινομένων της απάτης μελέτησαν και οι Tsalavoutas και Evans (2010)¹⁰. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι η έλλειψη αποτελεσματικού εσωτερικού και εξωτερικού ελέγχου οδηγεί σε παραποιημένες οικονομικές καταστάσεις, οι οποίες αποβαίνουν εις βάρος των επιχειρήσεων προφανώς, όσον αφορά τη λήψη αποφάσεων. Για το λόγο αυτό, η στελέχωση του τμήματος εσωτερικού ελέγχου ειδικά σε περίοδο οικονομικής ύφεσης γίνεται όλο και πιο προσεκτικά, προσλαμβάνοντας καταρτισμένο και έμπειρο προσωπικό που εργάζεται με σαφές πλάνο και οδηγίες ελέγχου όσον αφορά τον εντοπισμό και κατ'επέκταση περιορισμό της απάτης μέσα στους κόλπους μιας οικονομικής μονάδας.

Η ευθύνη των εσωτερικών ελεγκτών είναι ιδιαίτερα μεγάλη στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, τα οποία σήμερα επηρεάζουν την γενικότερη οικονομική κατάσταση των χωρών λόγω του στρατηγικού ρόλου τους σε μια οικονομία. Όπως γίνεται κατανοητό, ο εσωτερικός έλεγχος αποτελεί ένα ιδιαίτερα δημοφιλές ερευνητικό πεδίο, το οποίο

⁹Chen, H. & Zhang, M. (2012), "Audit Reaction on Financial Crisis", Academic and Business Research Institute.

¹⁰IoannisTsalavoutas, Lisa Evans, (2010) "Transition to IFRS in Greece: financial statement effects and auditor size.

κεντρίζει το ενδιαφέρον των ερευνητών τα τελευταία χρόνια (Karagiorgos, etal. 2010)¹¹.

Στο ίδιο συμπέρασμα όσον αφορά τη σημασία του εσωτερικού ελέγχου, καταλήγουν και οι Karagiorgos et al. (2009)¹², καθώς η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και η διεύρυνση των εμπορικών συναλλαγών ανά τα κράτη απαιτούν πιο αυστηρές δικλείδες εσωτερικού ελέγχου, αυξάνοντας παράλληλα και το ενδιαφέρον των ερευνητών αναφορικά με το αντικείμενο.

Στα ίδια πλαίσια, οι ερευνητές Palfi and Muresan (2009)¹³ εξέτασαν το βαθμό συμμόρφωσης του εσωτερικού ελέγχου των τραπεζών της Ρουμανίας με τις αρχές της Επιτροπής Βασιλείας. Τα αποτελέσματα της εμπειρικής έρευνας έδειξαν ότι για την εύρυθμη λειτουργία ενός χρηματοπιστωτικού ιδρύματος κρίνεται εξαιρετικά αναγκαίο ένα καλά οργανωμένο σύστημα εσωτερικού ελέγχου, το οποίο θα βασίζεται στη συνεργασία μεταξύ εσωτερικών και εξωτερικών ελεγκτών με την παράλληλη επίβλεψη και συμμετοχή της Εποπτικής αρχής.

Ταυτόχρονα, η τραπεζική οικονομική κρίση, η οποία τελικά εξελίχθηκε σε παγκόσμια οικονομική κρίση, πλήττοντας διευρυμένα τις οικονομίες και τα τραπεζικά συστήματα πολλών χωρών, απέδειξε πως μία σημαντική αιτία της ήταν ο ανεπαρκής εσωτερικός έλεγχος, γεγονός πολύ σημαντικό σε μια χώρα που βάλλεται από τις δυσμενείς οικονομικές συνθήκες.

Τέλος, στην έρευνα των Elder et al. (2009)¹⁴, έγινε κατανοητό και αποδείχθηκε ότι οι αλλαγές στον εγγενή κίνδυνο και στον κίνδυνο ελέγχου, επηρεάζουν σημαντικά την αντίληψη και κατ' επέκταση άποψη των ελεγκτών για το σύνολο του κινδύνου ελέγχου, κυρίως όσον αφορά τον κίνδυνο του εντοπισμού, με την έννοια να μην καταφέρουν

¹¹Karagiorgos, T., Drogalas, G. and Dimou, A. (2010) "Effectiveness of internal control system in the Greek Bank Sector", *The Southeuropean Review of Business Finance & Accounting*.

¹²Karagiorgos, T., Drogalas, G., Gotzamanis, E. and Tampakoudis, I. (2009) 'The Contribution of Internal Auditing to Management'

¹³Palfi C. and M. Muresan, (2009), "Survey on weaknesses of banks internal control systems",

¹⁴Elder, R.J., Zhang, Y., Zhou, J. and Zhou, N. (2009), "Internal Control Weaknesses and Client Risk Management",

τελικά να συγκεντρώσουν επαρκή τεκμήρια και πληροφορίες για την ενδεχόμενη παρουσία λαθών, παραλείψεων και σφαλμάτων.

Στον παρακάτω πίνακα απεικονίζονται συνοπτικά και περιεκτικά το σύνολο της ερευνητικής επισκόπησης όλων των μελετών σχετικά με το θέμα, αναφερόμενος στο αντικείμενο της έρευνας του κάθε συγγραφέα, τη μεθοδολογία που ακολούθησε καθώς και τα συμπεράσματα που εξήχθησαν ανά περίπτωση.

Πίνακας Βιβλιογραφικής Επισκόπησης

Συγγραφείς	Αντικείμενο Έρευνας	Μεθοδολογία Έρευνας	Αποτέλεσμα/ Συμπέρασμα
UmorenAdebimpeOtu, Asogwalken και Elias (2017)	Σκεπτικισμός ελεγκτών και οικονομικές κρίση: Ο νιγηριανός παράγοντας.	Τα δεδομένα προήλθαν από απαντήσεις επαγγελματιών λογιστών και Τραπεζικών στην Νιγηρία. Χρησιμοποιήθηκε ένα ερωτηματολόγιο 20 ερωτήσεων. Οι ερωτήσεις 1- 6 καλύπτουν παράγοντες ατομικών ελεγκτών , οι ερωτήσεις 7-13 εξετάζει τους παράγοντες ομάδων που διενεργούν λογιστικό έλεγχο. ενώ οι ερωτήσεις 14 - 20 αναφέρονται για τις ελεγκτικές εταιρίες.	<p>~ Κατανόηση των παραγόντων που επηρέασαν το έργο των ελεγκτών</p> <p>~ Διαπίστωση ότι σφάλματα μεμονωμένων ελεγκτών οδήγησαν σε αποτυχία του λογιστικού ελέγχου ολόκληρης της ομάδας</p> <p>~ Η αποτυχία υπήρξε επειδή οι επικεφαλείς ελεγκτές δεν είχαν θέσει σαφή όρια και γραμμές εκτέλεσης του ελεγκτικού έργου.</p> <p>Συμπεράσματα:</p> <p>~ Η ανάγκη υιοθέτησης ενός επαρκούς και ολοκληρωμένου σχεδιασμού ελέγχου</p> <p>~ Επισημάνθηκε η σημασία της επίβλεψης και επαναπροσδιορισμού όλης της ελεγκτικής διαδικασίας κατά την εκτέλεση της</p> <p>~ Επισημάνθηκε η δυναμικότητα του σκεπτικισμού που οφείλουν να καταδεικνύουν οι ελεγκτές κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους.</p>

<p>Bc. Tatiana Khuda (2016)</p>	<p>Απάντηση από τους Τσέχους ελεγκτές σχετικά με την οικονομική κρίση.</p>	<p>Η έρευνα βασίστηκε στην ανάλυση των Τσέχικων ελεγχόμενων εταιριών και σύγκρινε την συμπεριφορά των ελεγκτών κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης και χρονικά προγενέστερα αυτής ως προς την αυστηρότητα των απόψεων που δημοσιεύουν και των αντίστοιχων οικονομικών απολαβών τους.</p>	<p>Διαπιστώθηκε ότι: ~ Οι ελεγκτές συμπεριφέρθηκαν πιο συντηρητικά κατά τη διάρκεια της κρίσης, λαμβάνοντας περισσότερους παράγοντες ως προς την εξαγωγή άποψης για τη συνέχιση της δραστηριότητας της επιχείρησης (going concern). ~ Χρονοτριβούσαν περισσότερο στην ολοκλήρωση του ελεγκτικού τους έργου, ~ Αύξησαν την αμοιβή τους λόγω πιο ενδελεχούς ελέγχου που θα περιόριζε την παρουσία σφαλμάτων ~ Οι Big 4 των ελεγκτικών εταιριών συγκεκριμένα υιοθέτησαν μια συμπεριφορά, συλλέγοντας και δημοσιεύοντας ακόμα περισσότερα στοιχεία που αφορούν τη πιθανότητα επιβίωσης.</p>
<p>Irina Alexeyeva, Tobias Svanström, (2015)</p>	<p>Ο αντίκτυπος της οικονομικής κρίσης στις αμοιβές ελεγκτών. Στοιχεία από τη Σουηδία.</p>	<p>Επικεντρώθηκε κυρίως στις χρηματικές απολαβές των ελεγκτών συναρτήσει της καταβαλλόμενης προσπάθειας ελέγχου . Οι αμοιβές των ελεγκτών μελετήθηκαν πριν την παγκόσμια οικονομική κρίση (2006-2007), κατά την διάρκεια αυτής (2008-2009), καθώς και την μετά οικονομικής κρίσης περίοδο (2010-2011)</p>	<p>Το βασικό συμπέρασμα ήταν ότι οι ελεγκτές οι οποίοι κατέβαλλαν πιο χρονοβόρες και ενδελεχείς υπηρεσίες ελέγχου κατά την περίοδο της ύφεσης κατάφεραν να επιτύχουν υψηλότερες αμοιβές, με βασική αιτιολογία την υψηλή ευθύνη που αναλάμβαναν για να προσυπογράψουν την ορθότητα των λογιστικών καταστάσεων, σε ένα οικονομικό περιβάλλον εξαιρετικά ασταθές και δύσκολα προβλεπόμενο.</p>

<p>Xu, Y., Carsona, E., Fargherb, N., & Jiang, L. (2013)</p>	<p>Απαντήσεις από τους αυστραλιανούς ελεγκτές για την παγκόσμια οικονομική κρίση.</p>	<p>Μελέτη στην Αυστραλία για να διαπιστώσουν ότι οι ελεγκτές είχαν μια υψηλότερη τάση να εκδίδουν συνεχείς γνώμες για την βιωσιμότητα των επιχειρήσεων (going concern) την περίοδο 2008-2009 σε σύγκριση με την περίοδο 2005-2007.</p>	<p>~ Διαπίστωσε ότι οι ελεγκτές κατά τη διάρκεια της οικονομικής ύφεσης έδιναν περισσότερη προσοχή και επιμονή ως προς την έκφραση γνώμης σχετικά με τη συνέχιση της δραστηριότητας μιας οικονομικής μονάδας (going concern) την περίοδο 2008-2009 σε σύγκριση με την περίοδο 2005-2007, καθώς υπάρχει εξαιρετικά υψηλός ελεγκτικός κίνδυνος ως προς τη συλλογή των επαρκών τεκμηρίων για την εξαγωγή σωστής γνώμης ελέγχου. ~ Επισημάνθηκε η αναγκαιότητα να υιοθετηθούν στρατηγικές από τις ελεγκτικές εταιρείες για τη διαχείριση του ελεγκτικού κινδύνου σε ένα ικανοποιητικό επίπεδο, κατόπιν συμφωνίας με τους πελάτες – επιχειρήσεις με έμφαση τη βιωσιμότητα.</p>
<p>Chen & Zhang (2012)</p>	<p>Εξέτασαν με ποιο τρόπο η οικονομική ύφεση μπορεί να επηρεάσει τα πορίσματα του ελέγχου και να καταλήξει σε λάθος έκφραση γνώμης από πλευράς ορκωτών</p>	<p>Οι ερευνητές εξέτασαν τη συσχέτιση μεταξύ των τριών βασικών παραγόντων του μοντέλου κινδύνου ελέγχου, δηλαδή τον εγγενή κίνδυνο, τον κίνδυνο ελέγχου και τον κίνδυνο ανίχνευσης, λαμβανομένου υπόψη ότι ο ελεγκτικός κίνδυνος αυξάνεται σημαντικά σε αβέβαιες συνθήκες.</p>	<p>~Η επιπρόσθετη καταβαλλόμενη προσπάθεια σε επίπεδο ελέγχου οδηγεί σε σημαντική μείωση του ελεγκτικού κινδύνου συνδυαστικά με την παροχή υψηλής ποιότητας λογιστικών πληροφοριών καταδεικνύοντας την ευθεία σύνδεση του ελέγχου με την οικονομική κρίση, ειδικά όσον αφορά το κομμάτι της αποφυγής μελλοντικών κρίσεων. ~Η διαφοροποίηση των σημειωμάτων ελέγχου από τους ορκωτούς και η εναλλαγή των διαφορετικών ελεγκτικών εταιριών από τις επιχειρήσεις – πελάτες περιορίστηκε σημαντικά και αριθμητικά, ως απόρροια της οικονομικής ύφεσης.</p>

<p>Marquee, López-Corrales, F. J., και De Lima, E. (2012)</p>	<p>Η έρευνα σχετίζεται με την ανάλυση των επαγγελματικών προσόντων των ελεγκτών σε περίοδο οικονομικής κρίσης. Το δείγμα αποτελείται από επιχειρήσεις που είναι εισηγμένες στο ισπανικό χρηματιστήριο και αφορά την περίοδο 2007-2009.</p>	<p>Αναλύουν εμπειρικά τις αναφορές ελέγχου σε περίοδο οικονομικής ύφεσης και τη σχέση με ορισμένους περιγραφικούς παράγοντες των χαρακτηριστικών της εταιρίας (ελεγκτική εταιρία και βιομηχανία).</p>	<p>Τα αποτελέσματα της μελέτης επισημαίνουν ότι η οικονομική κρίση απεικονίζεται στα σημειώματα έκφρασης γνώμης των ορκωτών ελεγκτών κυρίως στα σημεία που αναφέρουν την πιθανότητα συνέχισης της δραστηριότητας της εταιρίας διαμέσου οικονομικής ύφεσης.</p>
<p>Carson, E., Farther, N., Geiger, M., Lennox, C., Raghuvamsa, K., & Wilkens, M. (2012).</p>	<p>Αναφορές ελέγχου στην αβεβαιότητά της βιωσιμότητας των επιχειρήσεων</p>	<p>Η έρευνα περιλαμβάνει μια σειρά μελετών σε διαφορετικές χώρες σχετικά με την ανάλυση των εκθέσεων ελέγχου στα πρώτα έτη της οικονομικής κρίσης.</p>	<p>Η έρευνα καταλήγει ότι χρονικά είναι πολύ νωρίς για συμπεράσματα, καθώς υπάρχουν πολύ λίγες ακαδημαϊκές μελέτες της οικονομικής κρίσης που βιώνουμε αυτή την περίοδο. Επιπλέον, η πρόσφατη διεθνής οικονομική ύφεση κατέδειξε ότι οι ελεγκτές διαδραμάτισαν έναν αμφιλεγόμενο ρόλο στις δυσμενείς οικονομικές συνθήκες του 2008, καθώς υπήρχε μια γενική αντίληψη ότι δεν κατάφεραν να εντοπίσουν τους κινδύνους και τις ανακρίβειες στις οικονομικές καταστάσεις σε κάποιες μεγάλες εταιρείες, με αποτέλεσμα να συνδράμουν μέχρι ένα βαθμό στην ύφεση του σήμερα.</p>
<p>Tsalavoutas and Evans (2010)</p>	<p>Οι οικονομικές καταστάσεις και το μέγεθος των ελεγκτών.</p>	<p>Την συνεργασία των εσωτερικών και εξωτερικών ελεγκτών ως μέσο μείωσης των φαινομένων της απάτης μελέτησαν σε ένα δείγμα 238 Ελληνικών επιχειρήσεων από τις οποίες το 75% είναι εισηγμένες στο Χρηματιστήριο από τα τέλη Μάρτιου 2006.</p>	<p>~ Η έλλειψη αποτελεσματικού εσωτερικού και εξωτερικού ελέγχου οδηγεί σε παραποιημένες οικονομικές καταστάσεις, οι οποίες αποβαίνουν εις βάρος των επιχειρήσεων προφανώς. ~ Η στελέχωση του τμήματος εσωτερικού ελέγχου ειδικά σε περίοδο οικονομικής ύφεσης γίνεται όλο και πιο προσεκτικά, ~ Η διεύρυνση των εμπορικών συναλλαγών ανά τα κράτη απαιτούν πιο αυστηρές δικλείδες εσωτερικού ελέγχου, αυξάνοντας παράλληλα και το ενδιαφέρον των ερευνητών αναφορικά με το αντικείμενο.</p>

<p>Elder, R.J., Zhang, Y., Zhou, J. Και Zhou, N. (2009)</p>	<p>Οι αδυναμίες του εσωτερικού ελέγχου και η διαχείριση κινδύνων των πελατών-επιχειρήσεων.</p>	<p>Συσχέτιση του εγγενή κινδύνου και του κινδύνου ελέγχου κατά τη διαδικασία ελέγχου και πως αυτοί επηρεάζουν επίσης τον κίνδυνο αντίχρευσσης-εντοπισμού.</p>	<p>Έγινε κατανοητό ότι οι αλλαγές στον εγγενή κίνδυνο και στον κίνδυνο ελέγχου, επηρεάζουν σημαντικά την αντίληψη και κατ' επέκταση άποψη των ελεγκτών για το σύνολο του κινδύνου ελέγχου, κυρίως όσον αφορά τον κίνδυνο του εντοπισμού, με την έννοια να μην καταφέρουν τελικά να συγκεντρώσουν επαρκή τεκμήρια και πληροφορίες για την ενδεχόμενη παρουσία λαθών, παραλείψεων και σφαλμάτων.</p>
<p>Palki C. and M. Marsan, (2009),</p>	<p>Έρευνα για τις αδυναμίες του εσωτερικού ελέγχου των τραπεζικών συστημάτων στην Ρουμάνια.</p>	<p>Εξέτασαν τον βαθμό συμμόρφωσης του εσωτερικού ελέγχου των τραπεζών της Ρουμανίας με τις αρχές της Επιτροπής Βασιλείας.</p>	<p>Τα αποτελέσματα της εμπειρικής έρευνας έδειξαν ότι για την εύρυθμη λειτουργία ενός χρηματοπιστωτικού ιδρύματος κρίνεται αναγκαίο ένα καλά οργανωμένο σύστημα εσωτερικού ελέγχου, το οποίο θα βασίζεται στην αμοιβαία συνεργασία μεταξύ εσωτερικών και εξωτερικών ελεγκτών καθώς και της Εποπτικής αρχής.</p>

Κεφάλαιο 2: Θεσμικό Πλαίσιο

2.1 Εισαγωγικά

Η πολυπλοκότητα και το ταχέως αναπτυσσόμενο περιβάλλον στο οποίο σήμερα λειτουργούν οι επιχειρήσεις έχουν οδηγήσει προς μία επιτακτική ανάγκη για ύπαρξη ελέγχων διαφόρων μορφών στις σύγχρονες οικονομικές μονάδες. Αυτό γίνεται εύκολα αντιληπτό και κατανοητό, ιδίως για τις επιχειρήσεις εκείνες, οι οποίες συγκεντρώνουν και διαχειρίζονται αξιόλογους χρηματοοικονομικούς πόρους, καθώς ενέχονται σημαντικοί κίνδυνοι περί ατασθαλίας, κατάχρησης, απόκρυψης στοιχείων ή και άλλων διαχειριστικών ανωμαλιών για ίδιο ή άλλο όφελος.

Συνεπώς με τους ελέγχους επιδιώκεται να προασπιστούν και να διασφαλιστούν τα συμφέροντα όλων των εμπλεκόμενων ομάδων με την επιχείρηση τόσο των εσωτερικών, δηλαδή των μετόχων, των στελεχών, των εργαζομένων όσο και των εξωτερικών, δηλαδή των προμηθευτών, των πελατών, του κράτους, των ανταγωνιστών, των συνεργατών και άλλων κατηγοριών ενδιαφερομένων.

Στο κεφάλαιο αυτό θα ασχοληθούμε με τον έλεγχο. Η χρησιμότητα του κεφαλαίου είναι αρκετά σημαντική καθώς αποτελεί την βάση της διπλωματικής μας που είναι ο έλεγχος. Πιο αναλυτικά θα αναφέρουμε την έννοια και τον σκοπό του καθώς και ποια τα βασικά χαρακτηριστικά ενός ελεγκτή. Επιπλέον, θα υποδείξουμε το αντικείμενο του ελέγχου καθώς και το υποκείμενο. Τέλος θα αναφερθούν οι φορείς ελέγχου μιας οικονομικής μονάδας.

2.2 Έννοια και σκοπός ελέγχου

Κατά το πέρασμα των χρόνων έχει υπάρξει πληθώρα ορισμών περί της έννοιας της ελεγκτικής επιστήμης γενικά αλλά και της έννοιας του ελέγχου ειδικότερα. Ωστόσο, ο πλέον κατάλληλος ορισμός προσδίδεται από την Αμερικανική Ένωση Λογιστικής, σύμφωνα με την οποία η επιστήμη της ελεγκτικής ορίζεται ως «μία συστηματική

διαδικασία αντικειμενικής συγκέντρωσης και αξιολόγησης ελεγκτικών τεκμηρίων, τα οποία αφορούν πιστοποιήσεις οικονομικών ενεργειών και γεγονότων και έχουν σκοπό την εξακρίβωση του βαθμού ανταπόκρισης μεταξύ αυτών των πιστοποιήσεων και των προκαθορισμένων κριτηρίων, για τη γνωστοποίηση των αποτελεσμάτων σε κάθε ενδιαφερόμενο χρήστη». Παράλληλα, η Αμερικανική Ένωση Λογιστικής (1971) διατύπωσε και έναν ευρέως αποδεκτό ορισμό για την έννοια του ελέγχου.

Έτσι, ο έλεγχος αφορά τη συγκέντρωση και την αξιολόγηση των στοιχείων και των δεδομένων και ενέχει ως απώτερο σκοπό του την έκδοση γνώσης σχετικά με ορισμένες πληροφορίες από έναν ανεξάρτητο επαγγελματία, τον ελεγκτή, ο οποίος θα είναι συγχρόνως και κάτοχος των κατάλληλων προσόντων για να διεξάγει των απαραίτητο έλεγχο, να διαπιστώσει το βαθμό κατά τον οποίο οι ελεγχόμενες πληροφορίες ή και δεδομένα έχουν παραχθεί με βάση ορισμένα κριτήρια και εν τέλει να διατυπώσει τη γνώμη του εγγράφως στην έκθεση ελέγχου που θα καταρτίσει για την οικονομική μονάδα¹⁵.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω οι κύριοι σκοποί του ελέγχου είναι οι ακόλουθοι:¹⁶

- Ο εντοπισμός και η πρόληψη των ηθελημένων και των αθέλητων λογιστικών λαθών.
- Η διερεύνηση, η αποκάλυψη και η καταστολή ακούσιων ή εκούσιων σφαλμάτων ως προς τις διαδικασίες.
- Η έγκριση, η ανάλυση και ο σχολιασμός της ακρίβειας και της πιστότητας των διαφόρων οικονομικών καταστάσεων στο σύνολό τους.
- Η αξιολόγηση της σύνταξης και της παράθεσης των διαφόρων επιμέρους σημείων των χρηματοοικονομικών καταστάσεων, οι οποίες συνήθως αποτελούν στοιχεία όχι μόνο ενδιαφέροντα αλλά και κατατοπιστικά για την πορεία και τις τάσεις που επικρατούν μέσα σε μία επιχείρηση.
- Η πιστοποίηση της επάρκειας ή της ανεπάρκειας της διαχρονικής κατάρτισης των κάθε είδους αριθμοδεικτών για την εξαγωγή των ανάλογων χρήσιμων συμπερασμάτων.

¹⁵ American Accounting Association (1971), «A Statement of basic Auditing Concepts», Sarasota, Florida.

¹⁶Τσακλάγκανος Α. (2011), «Ελεγκτική», Εκδοτικός Οίκος Αδερφών Κυριακίδη ΑΕ, Θεσσαλονίκη.

- Η υπογράμμιση των ατελειών και ο καθορισμός των αδυναμιών στο όλο κύκλωμα της επιχειρηματικής και της διαχειριστικής απεικόνισης της δεδομένης οικονομικής μονάδας.
- Η στάθμιση των πιθανοτήτων ικανοποίησης των κάθε λογής απαιτήσεων της επιχείρησης, έτσι ώστε να μπορούν να υπολογιστούν οι πιθανές επισφάλειες και να γίνει με τον τρόπο αυτό δυνατός ο σχηματισμός των ορθών προβλέψεών της.

2.2 Βασικά στοιχεία ελέγχου και χαρακτηριστικά ελεγκτή

Στην παρούσα υπό ενότητα θα παρουσιαστούν τα βασικά στοιχεία του ορισμού του ελέγχου καθώς επίσης και ορισμένα κύρια χαρακτηριστικά που διέπουν το ρόλο του ελεγκτή.

Λαμβάνοντας υπόψη τον ορισμό της Αμερικανικής Εταιρίας Λογιστών, ο Καραμάνης Κ. (2008)¹⁷ παρατήρησε ότι τα κύρια στοιχεία για τον έλεγχο είναι τα επόμενα:

- Οι προς έλεγχο πληροφορίες αποτελούν το πρώτο κύριο στοιχείο του ορισμού. Αυτές είναι οι πληροφορίες, οι οποίες έχουν προετοιμαστεί από τα ανώτερα διοικητικά τμήματα μίας επιχείρησης και συναποτελούν το αντικείμενο του ελέγχου. Προκειμένου να είναι δυνατόν να διεξαχθεί με απόλυτη επιτυχία ο έλεγχος, είναι φρόνιμο και πρέπον να υπάρχει η δυνατότητα τόσο για έλεγχο όσο και επιβεβαίωση των δεδομένων πληροφοριών. Κατά συνέπεια θεωρείται αυτονόητο, ότι οι πληροφορίες και τα δεδομένα οφείλουν να βρίσκονται σε μορφή κατάλληλη προς επεξεργασία και ανάλυση.
- Τα κριτήρια ελέγχου αποτελούν το δεύτερο βασικό στοιχείο του ορισμού και είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με τις προ ελέγχου πληροφορίες, καθώς εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από αυτές. Πιο συγκεκριμένα, ανάλογα με την κατάσταση και την περίπτωση, έχει δημιουργηθεί και το ανάλογο πλαίσιο κριτηρίων για εφαρμογή. Λόγω χάρη, στις φορολογικές δηλώσεις των επιχειρήσεων αποτελούν κριτήριο ελέγχου οι κείμενες φορολογικές διατάξεις.

¹⁷Καραμάνης Κ. (2008), «Σύγχρονη Ελεγκτική: Θεωρία και Πρακτική σύμφωνα με τα Διεθνή Ελεγκτικά Πρότυπα», Εκδόσεις Εταιρίας Αξιοποίησης και Διαχείρισης της Περιουσία του ΟΠΑ, Αθήνα.

- Τα τεκμήρια ελέγχου αποτελούν το τρίτο στοιχείο του ορισμού. Αναφέρονται σε όλα τα δεδομένα και τα στοιχεία που έχουν χρησιμοποιηθεί ή και χρησιμοποιούνται, προκειμένου να διαπιστωθεί κατά πόσο οι προς έλεγχο πληροφορίες βρίσκονται σε συμφωνία με τα κριτήρια ελέγχου, τα οποία ορίζονται από το ανάλογο νομοθετικό πλαίσιο.
- Ο ελεγκτής είναι το τέταρτο στοιχείο της έννοιας του ελέγχου. Κατά το γενικό πλαίσιο οφείλει να είναι ικανός και ανεξάρτητος επαγγελματίας με τις κατάλληλες γνώσεις και προσόντα για να διεξάγει τον έλεγχο και να μπορεί με ασφάλεια να προβεί στα ορθά συμπεράσματα. Πέραν από τις κατάλληλες γνώσεις, ένας ελεγκτής χρειάζεται να έχει και την ανάλογη πείρα ούτως ώστε να είναι σε θέση να κατανοήσει, αλλά και να εφαρμόσει τα κριτήρια ελέγχου. Ακόμη, είναι θετικό να διέπεται από το ταλέντο – ικανότητα τού να προσδιορίσει τον κατάλληλο αριθμό των απαραίτητων τεκμηρίων, προκειμένου να έχει επαρκή ποιοτικά και ποσοτικά δεδομένα και κατά συνέπεια τεκμήρια ελέγχου, τα οποία απαιτούνται, για να διατυπώσει με ακρίβεια και σαφήνεια την έκθεση συμπερασμάτων του, δηλαδή το πόρισμα ελέγχου του, αφού πρώτα τα εξετάσει όλα σε εκτεταμένο βαθμό. Για το λόγο αυτό οφείλει στο μέγιστο δυνατό βαθμό να είναι τόσο ανεξάρτητος όσο και ανεπηρέαστος και αμερόληπτος από οτιδήποτε μπορεί να τον επηρεάσει, ακόμη και σε μικρό βαθμό.
- Η έκθεση ελέγχου αποτελεί το πέμπτο και τελευταίο στοιχείο του ορισμού του ελέγχου. Στην ουσία, η έκθεση ελέγχου δεν είναι παρά ένα έγγραφο, στο οποίο ο αρμόδιος ελεγκτής έχει εκφράσει τη γνώμη του για το βαθμό στον οποίο οι ελεγχθείσες πληροφορίες έρχονται σε συμφωνία με τα δεδομένα κριτήρια ελέγχου, τα οποία και είχαν τεθεί επί τάπητος, προτού ξεκινήσει η διεξαγωγή του ελέγχου και της εύρεσης και αναζήτησης αυτών. Η έκθεση ελέγχου αποτελεί κατά κανόνα και το μέσο επικοινωνίας του ελεγκτή με όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη, τα οποία είτε κατά το νόμο είτε έπειτα από δική τους βούληση επιθυμούν να είναι γνώστες της έτσι ώστε να είναι σε θέση να λάβουν με τη μεγαλύτερη κατά το δυνατόν ασφάλεια τις χρηματοοικονομικές τους αποφάσεις.¹⁸

¹⁸Καραμάνης Κ. (2008) «Σύγχρονη Ελεγκτική: Θεωρία και Πρακτική σύμφωνα με τα Διεθνή Ελεγκτικά Πρότυπα», Εκδόσεις Εταιρίας Αξιοποίησης και Διαχείρισης της Περιουσία του ΟΠΑ, Αθήνα.

Στα περισσότερα επιστημονικά επαγγέλματα εφαρμόζονται κώδικες δεοντολογίας και συμπεριφοράς. Κάθε ελεγκτής οφείλει να έχει ειδική επιστημονική αλλά και τεχνική κατάρτιση και να τηρεί τις γενικά παραδεκτές αρχές, αξίες και καθήκοντα. Πιο συγκεκριμένα είναι καθήκον του ελεγκτή¹⁹:

- Να μεριμνά για να διατηρείται εμπιστοσύνη μεταξύ της σχέσης του ελεγχόμενου με τον ελεγκτή. Αυτό είναι δυνατόν να επιτευχθεί, εάν υιοθετηθούν οι κατάλληλες αξίες για να ικανοποιηθούν τόσο οι απαιτήσεις των πελατών όσο και των μετόχων.
- Να αποκτά νέες δεξιότητες, αλλά και να αναπτύσσει συνεχώς και αδιαλείπτως τις υπάρχουσες ικανότητές του, να βελτιώνει κατά το δυνατόν τις γνώσεις του και να εμπνέει αξιοπιστία.
- Να διατηρεί τα δικαιώματα που απορρέουν από την άσκηση των επαγγελματικών του καθηκόντων. Κατά συνέπεια, έχει το δικαίωμα της εκπροσώπησής του ως εκλεγμένο επαγγελματία και να ασχολείται με τις διαδικασίες του ελέγχου σε λογιστικό επίπεδο, να ελέγχει πειθαρχικά άλλα μέλη – συναδέλφους του και να βασίζεται για τις αποφάσεις του αυτές κάθε φορά στον κώδικα δεοντολογίας και συμπεριφοράς.
- Να διακατέχεται από αξίες θεμελιώδεις και απαραίτητες (ειλικρίνεια, ακεραιότητα, αντικειμενικότητα, εμπιστοσύνη και ικανότητα) για την ορθή εκτέλεση των καθηκόντων του και για τη διατήρηση με κάθε έννομο μέσο των επαγγελματικών του δικαιωμάτων.
- Να δεσμεύεται ότι οι ανάγκες της ελεγχόμενης οικονομικής ή μη οντότητας, των μετόχων, του επενδυτικού κοινού και του ίδιου του επαγγέλματος της ελεγκτικής είναι πέρα από οποιοδήποτε επαγγελματικό ή και προσωπικό συμφέρον.

Εν συντομία να σημειωθεί ότι οι θεμελιώδεις αρχές του Κώδικα Δεοντολογίας συνοψίζονται στις ακόλουθες: την ακεραιότητα, την αντικειμενικότητα, την εμπιστευτικότητα, την επαγγελματική συμπεριφορά, την επαγγελματική επάρκεια και επιμέλεια και τα τεχνικά και επαγγελματικά κριτήρια.²⁰

¹⁹Νεγκάκης Χ. και Ταχυνάκης Π. (2013), «Σύγχρονα Θέματα Ελεγκτικής & Εσωτερικού Ελέγχου: Σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου», Εκδόσεις Διπλογραφία, Αθήνα

²⁰Νεγκάκης Χ. και Ταχυνάκης Π. (2013), «Σύγχρονα Θέματα Ελεγκτικής & Εσωτερικού Ελέγχου: Σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου», Εκδόσεις Διπλογραφία, Αθήνα

Πιο ειδικά, ο εσωτερικός ελεγκτής οφείλει να προσέξει δύο κύρια σημεία στις αρμοδιότητες και στην ενδεδειγμένη συμπεριφορά του. Το πρώτο αφορά τις διασυνδέσεις του με τους υπόλοιπους εργαζομένους και συναδέλφους του. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό καθώς σε αρκετές περιπτώσεις, οι επαγγελματικές σχέσεις εξελίσσονται σε κοινωνικές ή ακόμη και σε φιλικές και κατά συνέπεια ενδέχεται να επηρεάζεται η αντικειμενικότητα αλλά και η αμεροληψία του ελέγχου.

Το δεύτερο σημείο ²¹αφορά τη μονότονη ενασχόλησή του με τα ίδια ζητήματα. Αυτή η έλλειψη ποικιλίας και η απουσία ενασχόλησης με πληθώρα αντικειμένων ενδέχεται να τον οδηγήσουν στην εκτέλεση μίας τυποποιημένης διαδικασίας, δίχως να υπάρχει το αντίστοιχο ενδιαφέρον και η δέουσα προσοχή από μέρους του.

Όσον αφορά τον εξωτερικό ελεγκτή, επιγραμματικά θα πρέπει να έχει υψηλό επίπεδο γνώσεων, να έχει αποκτήσει μακροχρόνια εμπειρία και πείρα από την ενασχόλησή του με το αντικείμενο του ελέγχου, να αναπτύσσει κριτική σκέψη, ικανότητα και αντιληπτικότητα, να έχει πνεύμα εύστροφο, έφεση στον αυτοσχεδιασμό και επινόηση νέων μεθόδων και διαδικασιών, να διακατέχεται από αυτοπεποίθηση και σιγουριά για την ορθότητα των εργασιών του, να διακατέχεται από διακριτικότητα, διπλωματικότητα αλλά και λεπτότητα κατά την εκτέλεση των καθηκόντων και των επαφών του, να έχει ευχέρεια τόσο στο γραπτό όσο και στον προφορικό λόγο, να είναι πρόθυμος για συνεργασία με τους ελεγχόμενους και να καλλιεργεί σχέσεις αμοιβαίας αλληλοενημέρωσης και κατανόησης.

Τέλος²², να είναι επίμονος, εργατικός και επιμελής κατά τη συγγραφή του τελικού του πορίσματος, δίχως να έχει διάθεση περί συμβιβασμών ή λύσεων, οι οποίες θα αλλοίωναν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο την εικόνα την οποία αντίκρισε κατά τη διάρκεια της διεξαγωγής του ελέγχου του, καθώς όλες οι ομάδες ενδιαφέροντος έχουν το δικαίωμα στη γνώση και στην πληροφόρηση και επαφίενται στην αξιοπιστία και στην εγκυρότητα του έργου και του πορίσματος της έκθεσης ελέγχου του.

²¹Τσακλάγκανος Α. (2011) «Ελεγκτική», Εκδοτικός Οίκος Αδερφών Κυριακίδη ΑΕ, Θεσσαλονίκη.

²²Τσακλάγκανος Α. (2011) «Ελεγκτική», Εκδοτικός Οίκος Αδερφών Κυριακίδη ΑΕ, Θεσσαλονίκη.

2.3 Φορείς ελέγχου σε μια οικονομική μονάδα

Ελεγκτής ή νόμιμος ελεγκτής ή νόμιμο ελεγκτικό γραφείο ονομάζεται το φυσικό ή νομικό πρόσωπο, το οποίο διενεργεί τον έλεγχο. Στις προηγούμενες υπό ενότητες παρουσιάστηκαν τα κύρια χαρακτηριστικά και ο κώδικας δεοντολογίας που διέπει κάθε ελεγκτή. Πλέον θα παρουσιαστούν οι φορείς, οι οποίοι είναι αρμόδιοι για τη διεξαγωγή ελέγχου.

Οι φορείς παρακολούθησης του ελεγκτικού έργου και οι ειδικοί ελεγκτές δημόσιας διοίκησης για ζητήματα που άπτονται σε θέματα ελέγχου παρουσιάζονται εν συνεχεία.

Αρχικά παρουσιάζονται οι φορείς παρακολούθησης του ελεγκτικού έργου:

➤ Σώμα Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών (ΣΟΕΛ)²³:

Το ΣΟΕΛ έχει τρία κύρια όργανα λειτουργίας. Το πρώτο είναι το Εποπτικό Συμβούλιο, το οποίο αποτελείται από τον πρόεδρο και έξι επιπλέον μέλη, τα οποία εκλέγονται από τη Γενική Συνέλευση. Οι κύριες αρμοδιότητές του είναι η άσκηση της διοίκησης του Σώματος και η εποπτεία του έργου των μελών του.

Το δεύτερο κύριο όργανο είναι το Επιστημονικό Συμβούλιο, το οποίο ενέχει πενταμελή σύνθεση, τα μέλη του οποίου ορίζονται διά της εκλογής από τη Γενική Συνέλευση. Κύριο αντικείμενο έργου του αποτελεί η κατάρτιση και επεξεργασία κανονισμών και οδηγιών, η γνωμοδότηση για σχετικά με τον έλεγχο ζητήματα και η εξέταση και αντιμετώπιση θεμάτων είτε πρακτικών είτε τεχνικών, τα οποία άπτονται στο αντικείμενο εργασίας των μελών του και αφορούν τον ποιοτικό έλεγχο.

Το τρίτο σημαντικό όργανο είναι το Πειθαρχικό Συμβούλιο, το οποίο συγκροτείται έπειτα από υπουργική απόφαση και έχει τριμελή σύνθεση. Κύριες αρμοδιότητές του είναι η εξέταση ζητημάτων, τα οποία σχετίζονται με πλημμελήματα των

²³<http://www.soel.gr/el/>

επαγγελματικών καθηκόντων των ελεγκτών, με ανάρμοστη συμπεριφορά τους και με παράβαση νόμων, διατάξεων ή δεοντολογικών κανόνων του Σώματος.

➤ Επιτροπή Λογιστικής Τυποποίησης και Ελέγχου (ΕΛΤΕ)²⁴:

Η ΕΛΤΕ ιδρύθηκε με απώτερο σκοπό τη διαφάνεια των επιχειρήσεων μέσω της εφαρμογής της λογιστικής τυποποίησης, ενώ παράλληλα είναι υπεύθυνη για τη διασφάλιση της ποιότητας των λογιστικών ελέγχων που πραγματοποιούνται. Διοικείται από επταμελή σύνθεση και συγκροτείται έπειτα από απόφαση του εκάστοτε υπουργού οικονομικών. Αποτελείται από το Συμβούλιο Ποιοτικού Ελέγχου, το Συμβούλιο Λογιστικής Τυποποίησης, το Πειθαρχικό Συμβούλιο και την Εκτελεστική Επιτροπή. Ακόμη είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η ΕΛΤΕ έχει το δικαίωμα να ελέγχει τόσο την πληρότητα όσο και την ακρίβεια του περιεχομένου της έκθεσης διαφάνειας.

➤ Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς (ΕΚ)²⁵:

Η ΕΚ έχει αρμοδιότητα να τηρεί την νομοθεσία περί χρηματοοικονομικών λειτουργιών και να εξακριβώνει – ελέγχει τη νομιμότητα των συναλλαγών. Σκοπός της είναι να προστατεύει το δημόσιο συμφέρον. Είναι μία λειτουργικά ανεξάρτητη και διοικητική αυτοτελής αρχή. Κύριο μέλημά της είναι να διασφαλίζει την ομαλή λειτουργία της χρηματιστηριακής αγοράς, να περιορίζει, κατά το δυνατόν, το συστημικό κίνδυνο και να προστατεύει το επενδυτικό κοινό μέσω του ρόλου της.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται οι ειδικοί ελεγκτές της δημόσιας διοίκησης^{26,27}:

➤ Φορολογικός Ελεγκτής:

Οι φορολογικοί ελεγκτές διενεργούν το φορολογικό έλεγχο, ο οποίος αποβλέπει στον τρόπο προσδιορισμού της φορολογητέας ύλης και στην επανεξέταση των φορολογικών υποχρεώσεων των φορολογούμενων.

²⁴<http://www.elte.org.gr/index.php?lang=el>

²⁵<http://www.hcmc.gr/>

²⁶Νεγκάκης Χ. και Ταχυνάκης Π. (2013), «Σύγχρονα Θέματα Ελεγκτικής & Εσωτερικού Ελέγχου: Σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου», Εκδόσεις Διπλογραφία, Αθήνα

Σκοπός του είναι η εξέταση των τηρούμενων βιβλίων, η διαπίστωση για την επάρκεια ή μη της τηρούμενης – δηλωμένης δραστηριότητας, ο προσδιορισμός του λογιστικού αποτελέσματος και ο έλεγχος της εκπλήρωσης των φορολογικών υποχρεώσεων.

➤ **Ελεγκτές βεβαίωσης και αναγκαστικής εισπραξης εσόδων Ελληνικού Δημοσίου:**
Η παρούσα ομάδα ελέγχων έχει το δικαίωμα υπογραφής των συμβολαίων αποδοτικότητας για λογαριασμό του Δημοσίου. Ο ελεγκτής οφείλει να ακολουθήσει το πρόγραμμα ελέγχου, το οποίο ορίζεται από τη Διεύθυνση Επιχειρησιακού Σχεδιασμού και εν συνεχεία το παραδίδει στον προϊστάμενό του για τις περαιτέρω ενέργειες.

➤ **Ελεγκτικό Συνέδριο:**

Το Ελεγκτικό Συνέδριο είναι αρμόδιο να ασκεί δικαστικό έλεγχο της δημόσιας διοίκησης και των οργανισμών και φορέων των ΟΤΑ και των ΝΠΔΔ. Στις εκθέσεις ελέγχου του γίνεται αναφορά σε τυχόν ελλείψεις, παραβάσεις ή αδυναμίες προκειμένου να αποφευχθούν παρόμοια λάθη στο μέλλον.

➤ **Γενικό Λογιστήριο του Κράτους (ΓΛΚ):**

Το ΓΛΚ διεξάγει προληπτικούς ελέγχους αναφορικά με τη νομιμότητα αλλά και την πληρότητα των ενταλμάτων πληρωμής των δαπανών, οι οποίες εκδίδονται από τις διάφορες υπηρεσίες που βρίσκονται υπό την εποπτεία του δημόσιου τομέα. Οι ελεγκτές του συγκεκριμένου φορέα βρίσκονται υπό την εποπτεία του υπουργείου οικονομικών.

➤ **Γενικός Επιθεωρητής Δημόσια Διοίκησης (ΓΕΔΔ):**

Ο ΓΕΔΔ έχει ως σκοπό ύπαρξής του να διασφαλίζει την ομαλή και αποτελεσματική λειτουργία των φορέων της δημόσιας διοίκησης, να αξιολογεί το έργο των ελεγκτικών οργάνων και να εντοπίζει τυχόν φαινόμενα και περιστατικά κακοδιοίκησης ή και διαφθοράς. Να σημειωθεί ότι αν και δεν αποτελεί ανεξάρτητη αρχή, συγχρόνως δεν υπόκειται σε έλεγχο των πεπραγμένων του από οποιοδήποτε άλλο όργανο και φορέα. Κατά συνέπεια τα μέλη του λειτουργούν ανεξάρτητα.

➤ **Υπηρεσία Ειδικών Ελέγχων (ΥπΕΕ):**

Η ΥπΕΕ έχει ως αποστολή της την αποκάλυψη και την καταπολέμηση του οικονομικού εγκλήματος, της φοροδιαφυγής, της λαθρεμπορίας, τον έλεγχο της κίνησης κεφαλαίων,

τον έλεγχο της διακίνησης αγαθών και υπηρεσιών, τον έλεγχο της κατοχής και διακίνησης απαγορευμένων εμπορευμάτων, ουσιών ή υπηρεσιών, τον έλεγχο της ορθής εφαρμογής των κείμενων διατάξεων περί επιδοτήσεων και επιχορηγήσεων και την προστασία της δημόσιας περιουσίας. Η υπηρεσία υπάγεται στον υπουργό των οικονομικών.

- Διεθνείς Επαγγελματικές Οργανώσεις: Υπάρχει πληθώρα ενώσεων, οργανισμών και φορέων σε διεθνές επίπεδο. Οι σημαντικότερες είναι η Διεθνής Ομοσπονδία Λογιστών (IFA), η Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Λογιστών (EFA) και το Αμερικανικό Ινστιτούτο Ορκωτών Λογιστών (AICPA).

2.4 Αντικείμενο ελέγχου

Το αντικείμενο του ελέγχου απαντάει στα ακόλουθα ερωτήματα: Τι ελέγχεται; Για ποιο λόγο είναι αναγκαίος ο έλεγχος; Ποιοι σκοποί επιδιώκονται μέσα από τον έλεγχο; Παράλληλα, ενδιαφερόμενοι για τη διενέργεια του ελέγχου είναι οι διοικούντες της επιχείρησης, οι μέτοχοι, οι πιστωτές και οι κάθε μορφής συναλλασσόμενοι με την οικονομική μονάδα ή οργανισμό.

Το αντικείμενο του ελέγχου στο πλαίσιο της ελεγκτικής είναι κυρίως ο τρόπος και η αξιοπιστία της μέτρησης και παρουσίασης των χρηματοοικονομικών μεγεθών, τα οποία συνιστούν την εικόνα της επιχείρησης ή του οργανισμού. Σε αυτό το μήκος κύματος ελέγχεται, αναγκαστικά το λογιστικό σύστημα βάσει, του οποίου γίνεται η αρχική λειτουργία της και η επάρκεια εμπλεκόμενων και παραπλήσιων του λογιστικού συστήματος συστημάτων.

Πιο συγκεκριμένα, ως αντικείμενο του ελέγχου θεωρείται η οικονομική διαχείριση της ξένης περιουσίας, όπως μπορεί να θεωρηθεί η έννοια περιουσία οποιουδήποτε φυσικού ή νομικού προσώπου από τους τρίτους που τη διαχειρίζονται.

Η ενασχόληση του ελέγχου με την κάθε μορφή ξένης περιουσίας αποτελεί την πεμπτουσία του ίδιου του ελέγχου. Οι σχέσεις κυριότητας των διαφόρων στοιχείων μιας οικονομικής μονάδας δεν είναι μονομερείς, έτσι η περιουσία μιας ατομικής

επιχείρησης είναι σε πρώτο στάδιο κτήμα του ιδιοκτήτη, αλλά συγχρόνως αποτελεί και στοιχείο ενδιαφέροντος για αυτούς που έχουν απαιτήσεις από την επιχείρηση.

Η περιουσία μιας Ανώνυμης Εταιρείας αποτελεί όχι μόνο κοινό κτήμα του συνόλου των μετόχων αλλά και συγχρόνως ξένο αντικείμενο για αυτούς, οι οποίοι και τη διαχειρίζονται.

Ενδιαφερόμενοι για την διενέργεια ουσιαστικού ελέγχου είναι βασικά οι:²⁸

- Οι διοικούντες και διευθύνοντες την οικονομική μονάδα.
- Οι μέτοχοι.
- Οι επενδυτές κεφαλαίων στη δεδομένη οικονομική μονάδα.
- Οι πιστωτές.
- Οι συναλλασσόμενοι.
- Οι μέλλοντες επενδυτές.
- Οι πελάτες.
- Οι προμηθευτές.
- Το κράτος.
- Λοιποί ενδιαφερόμενοι.

2.5 Υποκείμενο ελέγχου

Το υποκείμενο του ελέγχου σχετίζεται με τον ελεγκτή, δηλαδή το πρόσωπο, το οποίο έχει αναλάβει να διενεργήσει τον έλεγχο, τις προδιαγραφές και τα προσόντα του ατόμου τούτου, προκειμένου να μπορεί να ανταποκριθεί στα ελεγκτικά του καθήκοντα.

Πιο συγκεκριμένα, το υποκείμενο του ελέγχου είναι ο ελεγκτής, δηλαδή το πρόσωπο που διενεργεί τον έλεγχο.

²⁸Τσακλάγκανος Α. (2005) «Ελεγκτική», Εκδοτικός Οίκος Αδερφών Κυριακίδη ΑΕ, Θεσσαλονίκη

Ο ελεγκτής είναι το απαραίτητο όργανο για να εξασφαλιστεί η ορθολογική οργάνωση, λειτουργία και η ομαλή οικονομική διαχείριση στη δημόσια και ιδιωτική οικονομία, γι' αυτό και ο θεσμός του ελέγχου και το λειτούργημα του ελεγκτή έχουν καθιερωθεί από αρχαιότατους χρόνους.

Ο ελεγκτής ανάλογα με την εξάρτηση του, οικονομική ή άλλη, από την ελεγχόμενη οικονομική μονάδα και τον ειδικότερο σκοπό που αποβλέπει το έργο του, διακρίνεται σε εσωτερικό ή εξωτερικό ελεγκτή, ενώ συχνά ως τρίτη υποκατηγορία ορίζεται ο κρατικός ελεγκτής.

2.6 Είδη ελέγχου

Οι μορφές και οι διακρίσεις του ελέγχου ποικίλουν ανάλογα με το εύρος, το σκοπό, την περιοδικότητα αλλά και την ιδιότητα του ελεγκτή. Κατά συνέπεια δε μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι οι ίδιοι για κάθε μορφής επιχείρησης. Παρακάτω παρατίθενται τα σημαντικότερα είδη ελέγχου, τα οποία κατηγοριοποιούνται λαμβάνοντας υπόψη το κριτήριο της κατηγοριοποίησής τους.

➤ Με βάση την εξάρτηση του προσώπου που διεξάγει τον έλεγχο και τη σχέση εργασίας του με τον ελεγχόμενο οργανισμό διακρίνεται σε εσωτερικό, σε εξωτερικό και σε μεικτό έλεγχο.²⁹

- Εσωτερικός έλεγχος: Διενεργείται από υπάλληλο του ελεγχόμενου οργανισμού – φορέα, ο οποίος διαθέτει τα απαραίτητα προσόντα και γνώσεις. Απώτερος στόχος του είναι η αξιολόγηση της επάρκειας του συστήματος λειτουργίας του ελεγχόμενου οργανισμού και της διαπίστωσης των τυχών αδυναμιών που αυτός έχει.
- Εξωτερικός έλεγχος: Διενεργείται είτε από φυσικό είτε από νομικό πρόσωπο, το οποίο επ' ουδεμία σχέση διαθέτει με τον ελεγχόμενο οργανισμό. Επιπλέον δε συναλλάσσεται με αυτόν ή με στελέχη του και δεν έχει κάποιο άμεσο ή έμμεσο συμφέρον ή όφελος από τη λειτουργία τούτου.

²⁹Νεγκάκης Χ. και Ταχυνάκης Π. (2013), «Σύγχρονα Θέματα Ελεγκτικής & Εσωτερικού Ελέγχου: Σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου», Εκδόσεις Διπλογραφία, Αθήνα

- Μικτός έλεγχος: Διενεργείται έπειτα από το συντονισμό του τμήματος εσωτερικού ελέγχου με κάποιο φορέα εξωτερικών ελέγχων. Οργανώνεται και υλοποιείται από κοινού.
- Με βάση το σκοπό τους διακρίνονται σε προληπτικούς και σε κατασταλτικούς³⁰:
 - Προληπτικός έλεγχος: Διενεργείται με στόχο την πρόληψη λαθών και κινδύνων κατά την τήρηση των εκάστοτε διαδικασιών. Συνήθως διενεργείται από το κάθε τμήμα και η τελική έγκριση των συμπερασμάτων δίνεται από το αντίστοιχο ανώτερο στέλεχος – προϊστάμενο.
 - Κατασταλτικός έλεγχος: Διενεργείται έπειτα από την εκτέλεση μίας πράξης – λειτουργίας και στοχεύει στην εύρεση αλλά και στην καταστολή των εκούσιων και των ακούσιων λανθασμένων ενεργειών, ατασθαλιών, παραλήψεων και κακοδιαχείρισης. Για το λόγο αυτό επιδιώκει να επιτύχει την εξακρίβωση των διαδικασιών και την επιβεβαίωση των τιθέμενων στόχων, ούτως ώστε να διαπιστωθεί η αποδοτικότητα και η αποτελεσματικότητα.
- Με βάση την έκτασή τους διακρίνονται σε ειδικούς και σε γενικούς³¹:
 - Γενικός έλεγχος: Αφορά, συνήθως, το σύνολο των δραστηριοτήτων ενός οργανισμού, ενός φορέα ή μίας οικονομικής μονάδας και υλοποιούνται λαμβάνοντας υπόψη τα διεθνή πρότυπα ελέγχου. Απώτερος στόχος τους είναι να εκφραστεί γνώμη στην έκθεση ελέγχου περί της ορθότητας της απεικόνισης των χρηματοοικονομικών καταστάσεων και να τηρούνται οι προβλεπόμενες λειτουργίες και ενέργειες εντός της επιχείρησης – οργανισμού. Χαρακτηριστικό παράδειγμα μπορεί να θεωρηθεί η σύνταξη του Ισολογισμού ή των Αποτελεσμάτων Χρήσης στις Ανώνυμες Εταιρίες από τους εξωτερικούς ελεγκτές.
 - Ειδικός έλεγχος: Το συγκεκριμένο είδος ελέγχου αναφέρεται σε ορισμένους τομείς της επιχείρησης, οι οποίοι συγκεκριμενοποιούνται και ορίζονται για την υλοποίηση του ελέγχου. Κατά κανόνα διεξάγονται αιφνιδιαστικά και αποβλέπουν στην ορθότερη λειτουργία του οργανισμού, μέσω της αποκάλυψης εσκεμμένων και μη λαθών, παρατυπιών, ορθής τήρησης των

³⁰Τσακλάγκανος Α. (2005) «Ελεγκτική», Εκδοτικός Οίκος Αδερφών Κυριακίδη ΑΕ, Θεσσαλονίκη

³¹Τσακλάγκανος Α. (2005) «Ελεγκτική», Εκδοτικός Οίκος Αδερφών Κυριακίδη ΑΕ, Θεσσαλονίκη

λογαριασμών, ομαλή διεκπεραίωση των λειτουργιών και πληθώρας άλλων λόγων.

➤ Με βάση το νομοθετικό πλαίσιο και την κείμενη νομοθεσία διακρίνονται σε προαιρετικούς και σε υποχρεωτικούς:³²

- Υποχρεωτικός έλεγχος: Διεξάγεται καθ' υπόδειξη της επιταγής της εφαρμογής της κείμενης νομοθεσίας από κάποιο φορέα, οργανισμό ή υπηρεσία του δημοσίου, συνήθως στο πλαίσιο μιας δειγματοληψίας ή έπειτα από καταγγελίες, υποψίες ή εικασίες περί τέλεσης αδικημάτων ή ύπαρξης σοβαρών ατασθαλιών, οι οποίες ζημιώνουν το κοινό σύνολο ή τα συμφέροντα του δημοσίου έναντι των ενεργειών που λαμβάνουν χώρα. Τέτοιου είδους έλεγχοι υλοποιούνται και από δικαστικές αρχές, πχ κατά την εκκαθάριση ή την αίτηση για υπαγωγή μίας εταιρίας στο άρθρο 99 του πτωχευτικό κώδικα.

- Προαιρετικός έλεγχος: Διεξάγεται κατ' επιλογή του ελεγχόμενου φορέα ή οργανισμού και υλοποιείται έπειτα από αίτημα της διοίκησης ή των μετόχων. Ο ρόλος του είναι συνήθως προληπτικός και συμβουλευτικός ως προς το μελλοντικό τρόπο λειτουργίας και διοίκησης της οικονομικής οντότητας. Στο παρελθόν τέτοιου είδους έλεγχοι υλοποιούνταν από τις εταιρίες για να δείξουν τη φερεγγυότητα και την αξιοπιστία τους και να ζητήσουν δάνεια από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.

➤ Με βάση την περιοδικότητά τους διακρίνονται σε μόνιμους, σε έκτακτους και σε τακτικούς:^{33, 34}

- Μόνιμος ή διαρκής έλεγχος: Όπως προσδίδει και η ονομασία του, πραγματοποιείται σε διαρκή βάση και διεξάγεται κατά τη στιγμή της τέλεσης της οικονομικής πράξης, της παραγωγικής λειτουργίας αλλά και της συναλλαγής. Συνήθως αποτελούν προληπτικούς ελέγχους, οι οποίοι υλοποιούνται από το εσωτερικό της εταιρίας για τη διασφάλιση της έκρυθμης και απρόσμενης λειτουργίας της επιχείρησης.

³²Νεγκάκης Χ. και Ταχυνάκης Π. (2013), «Σύγχρονα Θέματα Ελεγκτικής & Εσωτερικού Ελέγχου: Σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου», Εκδόσεις Διπλογραφία, Αθήνα

³³Γσακλάγκανος Α. (2005) «Ελεγκτική», Εκδοτικός Οίκος Αδερφών Κυριακίδη ΑΕ, Θεσσαλονίκη.

³⁴Κάντζος Κ. (2006). «Ελεγκτική : Θεωρία και πρακτική», Εκδόσεις Σταμούλης. Αθήνα.

- Έκτακτος ή περιστασιακός έλεγχος: Υλοποιείται σε κάποια τυχαία χρονική στιγμή είτε για προληπτικούς λόγους είτε έπειτα από κάποια καταγγελία.
 - Τακτικός ή περιοδικός έλεγχος: Διεξάγεται σε τακτά χρονικά διαστήματα συνήθως προκαθορισμένα, πχ μηνιαία ή ετήσια. Υλοποιούνται μόνο από στελέχη της εσωτερικής ελεγκτικής υπηρεσίας της επιχείρησης και έχουν ρόλο τόσο προληπτικό όσο και αποτρεπτικό αλλά κυρίως συμβουλευτικό για τη λήψη μελλοντικών αποφάσεων.
- Με βάση τον τομέα ελέγχου τους μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε διαχειριστικούς, σε διοικητικούς και σε φορολογικούς³⁵:
- Διαχειριστικός έλεγχος: Μελετάει τον τρόπο διαχείριση των οικονομικών πόρων εντός της επιχείρησης.
 - Διοικητικός έλεγχος: Ασχολείται με την ορθή, ομαλή, απρόσμενη και πιστή εφαρμογή των προβλεπόμενων λειτουργιών με βάση το όραμα, την αποστολή και τη φιλοσοφία της δεδομένης οικονομικής οντότητας.
 - Φορολογικός έλεγχος: Προσμένει στην τήρηση της κείμενης φορολογικής νομοθεσίας και των λοιπών υποχρεώσεων της επιχείρησης.
- Άλλες διακρίσεις του ελέγχου είναι ο κάθετος και ο οριζόντιος καθώς επίσης και ο συστηματικός και ο μη συστηματικός έλεγχος.
- Ορισμένα ακόμη είδη ελέγχου είναι ο χρηματοοικονομικός έλεγχος, ο έλεγχος αποδοτικότητας, ο λειτουργικός έλεγχος και ο έλεγχος συμμόρφωσης.

2.7 Εσωτερικός Έλεγχος

Ένας κοινά αποδεκτός ορισμός για τον εσωτερικό έλεγχο είναι: «Μια ανεξάρτητη, αντικειμενική δραστηριότητα διασφάλισης και συμβουλών ειδικά σχεδιασμένος να προσθέτει αξία και να βελτιώνει τις λειτουργίες ενός οργανισμού. Βοηθά έναν οργανισμό να επιτύχει τους στόχους του προσφέροντας μια συστηματική και

³⁵Νεγκάκης Χ. και Ταχυνάκης Π. (2013), «Σύγχρονα Θέματα Ελεγκτικής & Εσωτερικού Ελέγχου: Σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου», Εκδόσεις Διπλογραφία, Αθήνα.

πειθαρχημένη προσέγγιση για την αξιολόγηση και τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας της διαχείρισης κινδύνων, διαδικασιών ελέγχου και διακυβέρνησης».

Αυτός ο ορισμός αναγνωρίζει δύο ρόλους για τον εσωτερικό έλεγχο:³⁶

- I. Να παρέχει μια ανεξάρτητη υπηρεσία διασφάλισης στο διοικητικό συμβούλιο, στην επιτροπή διαχειριστικού ελέγχου, με έμφαση στην αναθεώρηση της αποτελεσματικότητας της διακυβέρνησης, της διαχείρισης κινδύνων και διαδικασιών ελέγχου και επεξεργασίας που έχει θέσει η διοίκηση σε εφαρμογή.
- II. Να παρέχει συμβουλές για τη διαχείριση των κινδύνων για τη διακυβέρνηση και τους ελέγχους, για παράδειγμα εκείνων που θα απαιτηθούν κατά την ανάληψη νέων επιχειρηματικών εγχειρημάτων.

Κατάσταση του εσωτερικού ελέγχου

Όταν υπάρχει μια λειτουργία εσωτερικού ελέγχου, το καθεστώς και αποστολή του απορρέει από τις ανάγκες του οργανισμού και πρέπει να καθοριστούν από την ηγεσία της οργάνωσης, δηλαδή από το διοικητικό συμβούλιο και την ελεγκτική επιτροπή. Δεν υπάρχει ενιαίο πρότυπο εσωτερικού ελέγχου και κάθε οργάνωση θα καθορίσει τι είναι κατάλληλο για αυτήν ανάλογα με τις απαιτήσεις της. Σε γενικές γραμμές, ο εσωτερικός έλεγχος θα μπορούσε να αναζητήσει διαβεβαιώσεις σχετικά με τα εξής:³⁷

- Η οργάνωση έχει μια τυπική διαδικασία διακυβέρνησης, η οποία λειτουργεί όπως θα έπρεπε: οι αξίες και οι στόχοι καθορίζονται και ανακοινώνονται, παρακολουθείται η επίτευξη των στόχων, η λογοδοσία εξασφαλίζεται και οι τιμές διατηρούνται.
- Οι σημαντικοί κίνδυνοι εντός του οργανισμού να διαχειρίζονται και να περιορίζονται σε αποδεκτό επίπεδο, όπως καθορίζεται από το διοικητικό συμβούλιο.

³⁶Colbert L.J. (2002). Corporate Governance: Communications from Internal and External Auditor, *Managerial Auditing Journal*.

³⁷Rittenberg E.L. (1999). The Effects of Internal Audit Outsourcing on perceived External Audit Independence, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*

Επιπλέον, ο εσωτερικός έλεγχος μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να διευκολύνει την ενίσχυση του πλαισίου διακυβέρνησης και των κινδύνων εντός του οργανισμού.

Η επιτροπή ελέγχου θα πρέπει να εξετάσει το ρόλο που έχει οριστεί για τον εσωτερικό έλεγχο στο πλαίσιο της συνολικής αξιοπιστίας του οργανισμού. Θα πρέπει, σε συνεχή βάση (τουλάχιστον ετησίως), να προκαλεί τις αποφάσεις του οργανισμού σε σχέση με το ρόλο που έχει οριστεί για τον εσωτερικό έλεγχο και να αμφισβητεί το κατά πόσον το πεδίο εφαρμογής, η εξουσία και οι πόροι είναι επαρκείς και σύμφωνες με τους κινδύνους που αντιμετωπίζει ο οργανισμός και η αποτελεσματικότητα των εσωτερικών ελέγχων που είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν αυτούς τους κινδύνους.

Σχεδιασμός ελέγχου

Ο εσωτερικός έλεγχος πρέπει, τουλάχιστον σε ετήσια βάση, να αναπτύξει ένα σχέδιο³⁸ που θα παρέχει την απαιτούμενη διασφάλιση στην επιτροπή ελέγχου και το διοικητικό συμβούλιο. Το σχέδιο αυτό θα πρέπει να διατηρήσει κάποια ευελιξία για να μπορεί ο εσωτερικός έλεγχος να ανταποκρίνεται στα νέα θέματα που προκύπτουν.

Το σχέδιο ελέγχου πρέπει να προσδιορίσει πώς ο εσωτερικός έλεγχος θα:

- Αποκομίσει τη βεβαιότητα σχετικά με την αποτελεσματικότητα της διακυβέρνησης και των διαδικασιών διαχείρισης κινδύνου
- Υποστηρίζει την ανάπτυξη και τη συντήρηση της διακυβέρνησης και διαδικασιών διαχείρισης κινδύνου
- Αμφισβητεί την εκτίμηση της εξεταστικής επιτροπής για τους κινδύνους και τους ελέγχους που διεξάγονται για τη διαχείριση των κινδύνων που προσδιορίζονται
- Αξιολογεί και θα δοκιμάσει την αποτελεσματικότητα των ελέγχων για τη διαχείριση των κινδύνων που εντοπίστηκαν και
- Συντονίζεται με άλλες πηγές αξιοπιστίας όπως η υγεία και ασφάλεια, εξωτερικοί ελεγκτές.

³⁸Guidance for audit committees (2004)<http://smallbusiness.chron.com/importance-internal-audit-function-company-21496.html>

Κατά τον καθορισμό του σχεδίου ελέγχου, πρέπει να υπάρχει αποτελεσματικός διάλογος μεταξύ της επιτροπής ελέγχου, διαχείρισης, εσωτερικού ελέγχου και εξωτερικών ελεγκτών για να εξασφαλιστεί ότι υπάρχει επαρκής διαβεβαίωση από όλες τις πηγές για την κάλυψη όλων των κύριων επιχειρησιακών κινδύνων.

Οι ελεγκτικές επιτροπές θα πρέπει να καταστήσουν σαφώς τις προσδοκίες τους ότι τόσο οι εσωτερικοί όσο και οι εξωτερικοί ελεγκτές θα επικοινωνούν αποτελεσματικά μεταξύ τους σχετικά με το πώς τα αντίστοιχα σχέδια ελέγχου και οι σκοποί θα καλύψουν αυτές των κύριων επιχειρησιακών κινδύνων.

Οι εσωτερικοί ελεγκτές, στο σχεδιασμό του έργου τους, θα πρέπει να εξετάσουν τους στόχους της δραστηριότητας που είναι υπό αναθεώρηση, τους κινδύνους που σχετίζονται με αυτή τη δραστηριότητα, την επάρκεια και αποτελεσματικότητα των συστημάτων διαχείρισης των κινδύνων της δραστηριότητας αυτής και τις ευκαιρίες για την πραγματοποίηση σημαντικών βελτιώσεων στα συστήματα αυτά.

Δεξιότητες και πόροι

Ο εσωτερικός έλεγχος πρέπει να διαθέτει επαρκείς πόρους του προϋπολογισμού για να ολοκληρώσει πρόγραμμα εργασίας του και να εκπληρώσει την αποστολή του. Θα πρέπει να διαθέτει προσωπικό με κατάλληλες δεξιότητες και τεχνογνωσία.

Μπορεί επίσης να ζητήσει πρόσβαση σε εξειδικευμένους πόρους που θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν τη χρήση του προσωπικού από άλλα μέρη του οργανισμού ή εξωτερικούς πόρους.

Προκειμένου να εκτελέσει το έργο του αποτελεσματικά και αποδοτικά, ο εσωτερικός έλεγχος θα πρέπει να έχει απρόσκοπτη πρόσβαση στις απαραίτητες πληροφορίες, ανθρώπους, αρχεία και εξωτερικούς συνεργάτες σε όλη την οργάνωση. Εκτελώντας το έργο, αναφέρει ότι οι εσωτερικοί ελεγκτές θα πρέπει να προσδιορίζουν, να αναλύουν, να αξιολογούν και να καταγράφουν επαρκώς πληροφορίες για την επίτευξη των στόχων της εμπλοκής του. Ο επικεφαλής του εσωτερικού ελέγχου θα πρέπει να καθορίσει πώς οι εσωτερικοί ελεγκτές κάνουν την εργασία τους και διαθέτουν το επίπεδο των απαιτούμενων αποδείξεων για την υποστήριξη των συμπερασμάτων τους.

Αξιολόγηση των πορισμάτων

Οι εσωτερικοί ελεγκτές θα αξιολογήσουν κανονικά τα πορίσματα κάθε εμπλοκής τους. Θα πρέπει να αξιολογήσουν κατά πόσον οι δράσεις που εγκρίθηκαν από την Διεύθυνση, διαχειρίζονται τους κινδύνους κατά ποιον τρόπο εντοπίζονται και αναφέρονται τυχόν αδυναμίες.

Αποτελεσματικότητα του συστήματος εσωτερικού ελέγχου

Οι δραστηριότητες του εσωτερικού ελέγχου διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην αποτελεσματική διακυβέρνηση και τον έλεγχο των κινδύνων στο πλαίσιο της κάθε οργάνωσης. Η επιτροπή ελέγχου θα πρέπει να παρακολουθεί και επανεξετάζει την αποτελεσματικότητα της λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου. Θα πρέπει να παρέχει ανατροφοδότηση και καθοδήγηση για τον εσωτερικό έλεγχο για να βοηθήσει την υπηρεσία διασφάλισης που χρειάζεται η επιτροπή ελέγχου.

Τα κυριότερα χαρακτηριστικά ενός αποτελεσματικού συστήματος εσωτερικού ελέγχου είναι³⁹ :

- Ένα καλά μελετημένο οργανωτικό σχέδιο
- Ένα ικανοποιητικό σύστημα εξουσιοδότησης, αρμοδιοτήτων και ευθυνών
- Λογιστική Διάρθρωση
- Σύγχρονη πολιτική προσωπικού
- Κατάλληλο και αποτελεσματικό προσωπικό εσωτερικού ελέγχου
- Μια ικανή και δραστήρια επιτροπή ελέγχου.

Η επανεξέταση των εκθέσεων του εσωτερικού ελέγχου θα βοηθήσει την ελεγκτική επιτροπή να αξιολογήσει την ποιότητα της εργασίας εσωτερικού ελέγχου κατά τη διάρκεια του έτους.

³⁹Τσακλάγκανος Α. (2005) «Ελεγκτική», Εκδοτικός Οίκος Αδερφών Κυριακίδη ΑΕ, Θεσσαλονίκη.

Με βάση⁴⁰ αυτή τη συνεχή επανεξέταση, σε ετήσια ανασκόπηση μπορεί να περιλαμβάνει:

- Λήψη ανατροφοδότησης από τη διαχείριση, τους εξωτερικούς ελεγκτές και άλλα ενδιαφερόμενα μέρη.
- Εκτός από αυτές τις εν εξελίξει και τις ετήσιες αξιολογήσεις
- Προτείνεται να διενεργείται από ανεξάρτητο ειδικευμένο φορέα τουλάχιστον κάθε πέντε χρόνια, μια ανάλυση της λειτουργίας ποιότητας του εσωτερικού ελέγχου.

Είδη εσωτερικού ελέγχου

Ο εσωτερικός έλεγχος χωρίζεται σε δύο μεγάλες κατηγορίες. Τους Λογιστικούς και τους Διοικητικούς ελέγχους. Οι λογιστικοί έλεγχοι περιλαμβάνουν τις μεθόδους, τις διαδικασίες, τις τεχνικές, καθώς και το σχέδιο χρηματοοικονομικής οργάνωσης, τα οποία στοχεύουν στην προστασία των περιουσιακών στοιχείων και στην ακρίβεια και αξιοπιστία των πληροφοριών που δίδονται, μέσω των οικονομικών καταστάσεων.

Οι λογιστικοί έλεγχοι είναι με τέτοιο τρόπο σχεδιασμένοι, ώστε να παρέχουν τη λογική βεβαιότητα ότι⁴¹:

- 1) Οι συναλλαγές εκτελούνται, σύμφωνα με τη γενική ή ειδική εξουσιοδότηση που παρέχεται από την πλευρά της διοίκησης.
- 2) Οι συναλλαγές καταχωρούνται με τέτοιο τρόπο πού και να επιτρέπει το να καταρτιστούν οι οικονομικές καταστάσεις, σύμφωνα με τα τις γενικές αρχές της λογιστικής, αλλά και δεύτερον να αποδίδουν την ευθύνη αναφορικά με τους διάφορους χειρισμούς των περιουσιακών στοιχείων.
- 3) Η πρόσβαση στα περιουσιακά στοιχεία να επιτρέπεται μόνο, αφού έχει παρασχεθεί η απαραίτητη εξουσιοδότηση από την ίδια την Διοίκηση.

⁴⁰(<http://smallbusiness.chron.com/importance-internal-audit-function-company-21496.html>;Guidance for audit committees,2004)

⁴¹Χρήστος Καζαντζής (2006) «Ελεγκτική και Εσωτερικός Έλεγχος, Μία συστηματική προσέγγιση Εννοιών, Αρχώνκαι Προτύπων», Εκδόσεις BusinessPlus A.E.,

4) Οι λογιστικές εγγραφές, οι οποίες καταχωρήθηκαν και αφορούν περιουσιακά στοιχεία, είναι δυνατόν, να συγκρίνονται με τα υπάρχοντα περιουσιακά στοιχεία, ανά τακτά χρονικά διαστήματα, ενώ σε περίπτωση που διαπιστώνονται αποκλίσεις να εξασφαλίζει, ότι πραγματοποιούνται οι κατάλληλες ενέργειες.

Από την άλλη πλευρά, έχουμε τους Διοικητικούς ελέγχους, οι οποίοι δεν έχουν σαν στόχο τις οικονομικές καταστάσεις, και κατά συνέπεια δεν θα έπρεπε, με βάση όσα ξέρουμε, να ενδιαφέρουν άμεσα τους εξωτερικούς ορκωτούς ελεγκτές. Οι διοικητικοί έλεγχοι περιλαμβάνουν κυρίως το σχέδιο της οργάνωσης της επιχείρησης, τις κατευθυντήριες οδηγίες της διοίκησης, τις πολιτικές, τους κανονισμούς κατανομής αρμοδιοτήτων και παροχής εξουσιοδότησης, που είναι απαραίτητα για τη διενέργεια συναλλαγών και τη διαδικασία της λήψης αποφάσεων.

Οι κυριότεροι λόγοι για τους οποίους έχουν καθιερωθεί οι διοικητικοί έλεγχοι είναι για να διασφαλίσουν έναν ισχυρό εσωτερικό έλεγχο σε όλο το φάσμα των δραστηριοτήτων της επιχείρησης, μια λειτουργική αποτελεσματικότητα, καθώς και μια συμμόρφωση προς τις πολιτικές της. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα διεξαγωγής διοικητικού ελέγχου είναι οι εσωτερικές κανονιστικές πράξεις για την πρόσληψη νέου προσωπικού ή την χορήγηση πρόσθετων αδειών απουσίας⁴².

Αδυναμίες εσωτερικού ελέγχου

Τα βασικά χαρακτηριστικά ενός επαρκούς συστήματος εσωτερικού ελέγχου είναι ότι παρέχει τη βεβαιότητα, ότι τα περιουσιακά στοιχεία της εταιρίας προστατεύονται και ότι δημιουργούνται αξιόπιστα οικονομικά στοιχεία, για την ορθολογική διοίκηση της εταιρίας και για την ετοιμασία των χρηματοοικονομικών της καταστάσεων.

Η επιτυχία αυτή όμως των στόχων του εσωτερικού ελέγχου πρέπει να σχετίζεται στενά με το κόστος που απαιτείται για την παροχή υπηρεσιών του τμήματος εσωτερικού ελέγχου, δηλαδή θα πρέπει με λίγα λόγια οι ωφέλειες που προκύπτουν από μια

⁴²Enderlein, H. & Pisani-Ferry, J. (2014) "Reforms, Investment and Growth: An Agenda for France, Germany and Europe", Report to Sigmar Gabriel (Federal Minister for Economic Affairs and Energy) and Emmanuel Macron (Minister for the Economy, Industry and Digital Affairs).

διαδικασία ελέγχου, να υπερβαίνουν το αντίστοιχο κόστος υιοθέτησής της. Παρά το γεγονός ότι το να μετρηθεί επακριβώς το κόστος είναι αρκετά δύσκολο, καθώς και οι ωφέλειες μιας διαδικασίας ελέγχου, εν τούτοις θα πρέπει να καταβάλλεται προσπάθεια, μέσω της χρήσης εκτιμήσεων, η οποία θα συνδέει το κόστος του εσωτερικού ελέγχου με τις αντίστοιχες αναμενόμενες ωφέλειές του.

Επίσης, ως μια ακόμα αδυναμία του συστήματος εσωτερικού ελέγχου, μπορούμε να θεωρήσουμε την πιθανότητα να υπάρξει καταστρατήγηση και παραβίαση πολλών από τις αρχές του εσωτερικού ελέγχου. Για παράδειγμα, ο διαχωρισμός πχ ευθυνών, καθηκόντων και αρμοδιοτήτων, μεταξύ διαφόρων ατόμων, καθώς και τμημάτων είναι πιθανόν να μην έχει καμία αξία εάν υπάρχει συμφωνία μεταξύ των άμεσα εμπλεκομένων.⁴³

Επιπλέον, ο εσωτερικός έλεγχος είναι πιθανόν να καθίσταται αναποτελεσματικός στη περίπτωση κατά την οποία λειτουργεί με τέτοιο τρόπο, ώστε να δικαιολογήσει ή και να συγκαλύψει ορισμένες παρατυπίες, καθώς και σφάλματα ή τυχόν παραλείψεις.⁴⁴

Τέλος, καθότι ο εσωτερικός έλεγχος στηρίζεται κατά βάση στον άνθρωπο, είναι πιθανόν τυχόν απροσεξίες, αβλεψίες, οδηγίες που δεν είναι εύκολα κατανοητές, καθώς και λάθη αναφορικά με τις εκτιμήσεις που γίνονται να οδηγήσουν σε αποδυνάμωση της αποτελεσματικότητάς του.⁴⁵

2.8 Εξωτερικός Έλεγχος

Ένας εξωτερικός ελεγκτής πραγματοποιεί ανεξάρτητες αξιολογήσεις των οικονομικών στοιχείων της εταιρείας. Ο ελεγκτής αξιολογεί λογιστικά στοιχεία, στοιχεία

⁴³Enderlein, H. & Pisani-Ferry, J. (2014) "Reforms, Investment and Growth: An Agenda for France, Germany and Europe", Report to Sigmar Gabriel (Federal Minister for Economic Affairs and Energy) and Emmanuel Macron (Minister for the Economy, Industry and Digital Affairs).

⁴⁴Enderlein, H. & Pisani-Ferry, J. (2014) "Reforms, Investment and Growth: An Agenda for France, Germany and Europe", Report to Sigmar Gabriel (Federal Minister for Economic Affairs and Energy) and Emmanuel Macron (Minister for the Economy, Industry and Digital Affairs).

⁴⁵Enderlein, H. & Pisani-Ferry, J. (2014) "Reforms, Investment and Growth: An Agenda for France, Germany and Europe", Report to Sigmar Gabriel (Federal Minister for Economic Affairs and Energy) and Emmanuel Macron (Minister for the Economy, Industry and Digital Affairs).

μισθοδοσίας και αρχεία προμηθειών καθώς και όλα τα έγγραφα που σχετίζονται με τις επενδύσεις, τα αποθέματα ή τα δάνεια. Η δουλειά ενός ελεγκτή είναι να παρέχει μια ακριβή και αμερόληπτη ανάλυση της οικονομικής κατάστασης της εταιρείας.

Η αντικειμενικότητα του εξωτερικού ελεγκτή είναι επιτακτική ανάγκη να είναι επιτυχής. Δεν επιτρέπεται, όπως προαναφέρθηκε, να υπάρχει σύνδεση με την εταιρεία, δεδομένου ότι μπορεί να ερμηνευθεί ως παρέμβαση στην έκθεση του ορκωτού ελεγκτή λογιστή.

Αυτό σημαίνει γενικά ότι ο εξωτερικός ελεγκτής δεν μπορεί να είναι ένας φίλος ή συγγενής του ιδιοκτήτη, διευθυντής ή υπάλληλος. Ο εξωτερικός ελεγκτής δεν πρέπει να κατέχει μετοχές της εταιρείας ή να έχει οποιαδήποτε χρηματική συμμετοχή στην οποιαδήποτε από τις θυγατρικές ή τις εκμεταλλεύσεις τους.⁴⁶

Οι αρχές της ανεξαρτησίας και της αντικειμενικότητας επιβάλλουν την υποχρέωση στους ελεγκτές να είναι δίκαιοι, έντιμοι και απαλλαγμένοι από συγκρούσεις συμφερόντων σε σχέση με τους πελάτες τους. Για παράδειγμα, ένας ελεγκτής πρέπει να μην εμπλέκεται οικονομικά με τον πελάτη του και να μη δέχεται αγαθά ή υπηρεσίες, εκτός από αυτές που επρόκειτο για επαγγελματικούς όρους, με όχι όμως ευνοϊκότερους από αυτούς που είναι γενικά διαθέσιμοι στους άλλους. Αυτό εξασφαλίζει ότι ο ελεγκτής είναι αντικειμενικός και, ως εκ τούτου, επιτρέπει στο κοινό να έχει εμπιστοσύνη στην ελεγκτική λειτουργία.

Παρά το γεγονός ότι η οικονομική οντότητα είναι ο πελάτης του ελεγκτή, ο ελεγκτής έχει σημαντική ευθύνη για τους χρήστες της έκθεσης ελέγχου. Ο ελεγκτής δεν πρέπει να υποτάξει την κρίση του σε οποιαδήποτε συγκεκριμένη ομάδα, συμπεριλαμβανομένου του πελάτη του. Η ανεξαρτησία, η ακεραιότητα και η αντικειμενικότητα ενθαρρύνει τρίτους να χρησιμοποιούν με εμπιστοσύνη τις ελεγμένες οικονομικές καταστάσεις⁴⁷.

⁴⁶ <http://graduates.mazars.co.uk/external-audit-aca>.

⁴⁷ Stephanie Kemp (Technical Editor) (2008) Auditing and Assurance Handbook 2008: Incorporating all the Standards as at 1 January 2008, Volume 2.

Για να είναι δίκαιος και ισότιμος ο έλεγχος, ο εξωτερικός ελεγκτής θα πρέπει να εξοικειωθεί με τη φύση της επιχείρησης που ελέγχει πριν από την έναρξη της εκχώρησης.

Για παράδειγμα, οι επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών και οι εταιρείες καταναλωτικών αγαθών έχουν σημαντικά διαφορετικές δαπάνες καθώς και διαφορετικές μεθόδους υπολογισμού των κερδών και ζημιών. Έχοντας επίγνωση αυτών των διαφορών είναι σημαντικό για τους εξωτερικούς ελεγκτές, τα συμπεράσματα τους να είναι ακριβή και εποικοδομητικά.

Οι επιχειρήσεις⁴⁸ συχνά εξαρτώνται αντικειμενικότητα και την ακριβοδίκαιη κρίση του εξωτερικού ελεγκτή. Τα πορίσματα του εξωτερικού ελεγκτή επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τη φήμη της εταιρείας τόσο στον ιδιωτικό όσο και στο δημόσιο τομέα.

Στο πλαίσιο ελέγχου των οικονομικών καταστάσεων, ο ελεγκτής αξιολογεί τον κίνδυνο ουσιώδους σφάλματος και της απάτης και κατά συνέπεια, σχεδιάζει τον έλεγχο για να παρέχει εύλογη βεβαιότητα για την ανίχνευση σημαντικών λαθών ή απάτης. Ωστόσο, ορισμένες παρατυπίες ή απάτες κρύβονται μέσα από την πλαστογραφία ή συμπαιγνία (μεταξύ του προσωπικού του πελάτη ή ξένων). Οι ελεγκτές δεν είναι εκπαιδευμένοι να ανιχνεύουν τα πλαστά, ούτε οι συνήθεις διαδικασίες ελέγχου μπορούν να ανιχνεύσουν τις παρατυπίες και απάτες.

Ως αποτέλεσμα, ένας σωστά σχεδιασμένος έλεγχος δεν μπορεί να διαπιστώσει τη διάπραξη απάτης⁴⁹

Ως εκ τούτου, οι έλεγχοι μπορούν να παρέχουν μόνο εύλογη βεβαιότητα ότι οι οικονομικές καταστάσεις είναι απαλλαγμένες από ουσιώδεις ανακρίβειες και δεν μπορεί να εγγυηθεί απόλυτα την ακρίβεια των οικονομικών καταστάσεων. Ομοίως, ο ελεγκτής μπορεί να έχει κάποια ευθύνη για την ανίχνευση ορισμένων τύπων παράνομων πράξεων.

⁴⁸ (<http://graduates.mazars.co.uk/external-audit-aca>)

⁴⁹Stephanie Kemp (Technical Editor) (2008) Auditing and Assurance Handbook 2008: Incorporating all the Standards as at 1 January 2008, Volume 2

Η χρηματοοικονομική αναφορά προϋποθέτει ότι η οικονομική οντότητα είναι σε κατάσταση συνεχούς δραστηριότητας με απουσία σημαντικών πληροφοριών για το αντίθετο. Όταν συνήθεις διαδικασίες ελέγχου εγείρουν ερωτήματα σχετικά με την καταλληλότητα της συνέχισης της επιχειρηματικής δραστηριότητας, ο ελεγκτής θα λαμβάνει πληροφορίες σχετικά με τα σχέδια της διοίκησης για το μέλλον.

Εάν, μετά την εξέταση των σχεδίων διαχείρισης και του εύλογου των εν λόγω σχεδίων, ο ανεξάρτητος ελεγκτής συμπεράνει ότι έχει σοβαρές αμφιβολίες για την ικανότητα του οργανισμού να συνεχίσει ως δρώσα οικονομική μονάδα κατά το επόμενο έτος, ο ελεγκτής εξετάζει την επάρκεια των χρηματοοικονομικών σχετικά με την αβεβαιότητα αυτή και μπορεί να περιλάβει μια πρόσθετη επεξηγηματική παράγραφο στην έκθεση του συζήτησης αυτής της αβεβαιότητας.⁵⁰

Ο ελεγκτής έχει την ευθύνη να εξετάσει την ικανότητα της επιχείρησης να συνεχίσει ως δρώσα οικονομική μονάδα κατά το επόμενο έτος με βάση την τρέχουσα κατάστασή της.

Ωστόσο, ο ελεγκτής δεν είναι υπεύθυνος για την πρόβλεψη μελλοντικών συνθηκών ή γεγονότων, ούτε είναι αυτός σε θέση να το πράξει. Για παράδειγμα, ο ελεγκτής δεν αναμένεται να προβλέψει μια σημαντική πτώση στις τιμές των εμπορευμάτων ή άλλες αλλαγές στην αγορά για τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες του πελάτη. Η έλλειψη αναφοράς στην έκθεση, σχετικά με την αμφισβήτηση του ελεγκτή για την ικανότητα της επιχείρησης να συνεχίσει τη λειτουργία της δεν πρέπει να θεωρείται ως παροχή βεβαιότητας ότι μελλοντικά γεγονότα δεν θα επηρεάσουν την ικανότητα της επιχείρησης να συνεχίσει ως δρώσα οικονομική μονάδα.⁵¹

Ορισμένοι χρήστες των οικονομικών καταστάσεων εξετάζουν ανεπιφύλακτα τη γνώμη του ελεγκτή σαν να είναι πλήρως οικονομικά υγιής. Για παράδειγμα, ορισμένοι χρήστες πιστεύουν ότι ένας έλεγχος συμφωνεί με τις αποφάσεις και την οικονομική

⁵⁰Stephanie Kemp (Technical Editor) (2008) Auditing and Assurance Handbook 2008: Incorporating all the Standards as at 1 January 2008, Volume 2

⁵¹Stephanie Kemp (Technical Editor) (2008) Auditing and Assurance Handbook 2008: Incorporating all the Standards as at 1 January 2008, Volume 2

πολιτική του οργανισμού, τη χρήση των πόρων, ή της επάρκειας του συστήματος εσωτερικού ελέγχου του. Αυτό δεν είναι ο στόχος της δήλωσης του οικονομικού ελέγχου.

Η γνώμη του ελεγκτή επί των οικονομικών καταστάσεων δεν αφορά αυτά τα θέματα. Άλλοι χρήστες των οικονομικών καταστάσεων πιστεύουν ότι ένας έλεγχος παρέχει θετική διαβεβαίωση ότι μια επιχείρηση είναι μια ασφαλής επένδυση και δεν θα αποτύχει. Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, η έλλειψη αναφοράς στην έκθεση του ελεγκτή της αμφιβολίας για την ικανότητα της εταιρίας να συνεχίσει ως δρώσα οικονομική μονάδα δεν πρέπει να θεωρείται ως παροχή βεβαιότητας ότι μελλοντικά γεγονότα δεν θα επηρεάσουν την ικανότητα της εταιρίας να συνεχίσει ως δρώσα οικονομική μονάδα.⁵²

Ο έλεγχος ενισχύει την εμπιστοσύνη των χρηστών ότι οι οικονομικές καταστάσεις δεν περιέχουν σημαντικά σφάλματα και απάτες, επειδή ο ελεγκτής είναι ένας ανεξάρτητος και αντικειμενικός εμπειρογνώμονας, ο οποίος είναι επίσης γνώστης των απαιτήσεων των επιχειρηματικών και οικονομικών εκθέσεων του οργανισμού.

Αξιολογώντας τον επιχειρηματικό κίνδυνο, τη διαχείριση των αποφάσεων διαχείρισης, η διοίκηση θα αναλάβουν κινδύνους με ποικίλους βαθμούς οικονομικού δυναμικού και αβεβαιότητας των αποτελεσμάτων. Ο έλεγχος δεν αξιολογεί τη σοφία των αποφάσεων της διοίκησης, ούτε δείχνει την ασφάλεια ή την μελλοντική κερδοφορία της επένδυσης στον οργανισμό.

Οι χρήστες των οικονομικών καταστάσεων είναι υπεύθυνοι για να αποφασίζουν εάν η διοίκηση έχει κάνει τις κατάλληλες αποφάσεις. Ο χρήστης πρέπει να αξιολογεί την ποιότητα των προηγούμενων επιδόσεων και να αποφασίσει αν η διοίκηση έχει επαρκείς γνώσεις και εμπειρία για να καθοδηγήσει με επιτυχία την εταιρία.⁵³

⁵²Stephanie Kemp (Technical Editor) (2008) Auditing and Assurance Handbook 2008: Incorporating all the Standards as at 1 January 2008, Volume 2

⁵³ Stephanie Kemp (Technical Editor) (2008) Auditing and Assurance Handbook 2008: Incorporating all the Standards as at 1 January 2008, Volume 2

Αξιολόγηση του κινδύνου για χρηματοδοτική συμμετοχή με μία οντότητα

Οι συγκεκριμένες αποφάσεις για την επιχειρηματική δραστηριότητα σε έναν οργανισμό, όπως η επένδυση ή η επέκταση της πίστωσης, είναι ευθύνη εκείνων που ασχολούνται ενδελεχώς με τέτοια θέματα. Ο έλεγχος προσθέτει μόνο αξιοπιστία στις οικονομικές καταστάσεις της διοίκησης και ότι μπορεί να εξετάσει ο καθένας την αξιολόγηση αυτών των κινδύνων για τον εαυτό του.⁵⁴

Πλεονεκτήματα εξωτερικού ελέγχου

Εκτός των ωφελειών, που όπως αναφέραμε και στην προηγούμενη ενότητα, που αποκομίζουν οι επιχειρήσεις, μέσω της διεξαγωγής του εξωτερικού ελέγχου, λαμβάνουν και ορισμένα επιπλέον πλεονεκτήματα, τα οποία τους τα προσφέρει το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο που ισχύει στη χώρα μας.

Ειδικότερα, βάση το άρθρο 14 του Προεδρικού Διατάγματος 226 του 1992 τα πλεονεκτήματα που αποκομίζουν οι επιχειρήσεις μέσω της διεξαγωγής των εξωτερικών ελέγχων είναι :⁵⁵

- Το πρώτο πλεονέκτημα σύμφωνα με το προεδρικό διάταγμα αφορά επιχειρήσεις οι οποίες χρησιμοποιούν είτε υποχρεωτικά είτε προαιρετικά Ορκωτό ελεγκτή λογιστή. Συγκεκριμένα, αναφέρει ότι το ειδικό πιστοποιητικό το οποίο εκδίδεται από τον ορκωτό ελεγκτή, αναφορικά το σύνολο των καταβληθέντων μισθών και ημερομισθίων και γενικότερα με τις αμοιβές του ανθρώπινου δυναμικού, απαλλάσσει τις ελεγχόμενες επιχειρήσεις από οποιαδήποτε επανέλεγχο σε σημείο της επιχείρησης εκ μέρους ασφαλιστικών οργανισμών.
- Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο αυτό καθορίζεται ότι ο προϊστάμενος της εφορίας είναι δυνατόν να περιορίσει τον έλεγχό του, μόνο στο ειδικό πιστοποιητικό ελέγχου, που έχει εκδοθεί από τον ορκωτό ελεγκτή, αναφορικά με τον έλεγχο που διεξήγαγε

⁵⁴Stephanie Kemp (Technical Editor) (2008) Auditing and Assurance Handbook 2008: Incorporating all the Standards as at 1 January 2008, Volume 2

⁵⁵Άρθρο 14 του Προεδρικού Διατάγματος 226 του 1992

περί του φορολογητέου εισοδήματος. Όμως, για να συμβεί ο παραπάνω περιορισμός, θα πρέπει να αναφέρεται ρητά στο πιστοποιητικό, ότι έχει λάβει υπόψη του όλες τις διατάξεις περί φορολογίας, καθώς και ότι εκδίδεται το πιστοποιητικό αυτό για φορολογικούς σκοπούς.⁵⁶

Είδη εξωτερικού ελέγχου

Υπάρχουν πέντε είδη εξωτερικών ελέγχων⁵⁷, τα οποία έχουν καθοριστεί με αυτόν τον τρόπο ανάλογα με το στοιχείο που δίνει κάθε φορά βάση ο ελεγκτής. Έτσι οι κυριότεροι εξωτερικοί έλεγχοι είναι :α) Χρηματοοικονομικοί έλεγχοι, β) Λειτουργικοί έλεγχοι, γ) Έλεγχοι αποδοτικότητας, δ) Έλεγχοι συμμόρφωσης, ε) Ειδικοί έλεγχοι.

Χρηματοοικονομικοί έλεγχοι: Ο χρηματοοικονομικός έλεγχος⁵⁸ είναι ο έλεγχος, ο οποίος πραγματοποιείται για την διαπίστωση της ορθής παρουσίασης στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις των οικονομικών μεγεθών, τα οποία αφορούν τόσο στην χρηματοοικονομική θέση όσο και στα αποτελέσματα της δράσεως των οικονομικών μονάδων. Ο χρηματοοικονομικός έλεγχος ελέγχει ουσιαστικά την αξιοπιστία και αποτελεσματικότητα του λογιστικού συστήματος της ελεγχόμενης μονάδας, κατά βάση στην μέτρηση και παρουσίαση των χρηματοοικονομικών μεγεθών, καθώς και των αποτελεσμάτων της.

Λειτουργικοί έλεγχοι: Κατά τον λειτουργικό έλεγχο⁵⁹ κύριος επιδιωκόμενος στόχος είναι να αξιολογηθεί κατά πόσο μια λειτουργία, είτε είναι συνολική είτε αποσπασματική και όχι απαραίτητα χρηματοοικονομικής φύσεως, εκτελείται σύμφωνα με κάποια δεοντολογικά ή επιστημονικά κριτήρια και αρχές του συγκεκριμένου κλάδου, αλλά και σύμφωνα με τις γενικότερες επιχειρησιακές και διοικητικές αρχές (κανονισμούς, εγχειρίδια διαδικασιών, ελέγχους πληροφόρησης, κ.λπ.).

⁵⁶Κάντζος.Κ. (2006). “Ελεγκτική : Θεωρία και πρακτική”, Εκδόσεις Σταμούλης. Αθήνα.

⁵⁷Κάντζος.Κ. (2006). “Ελεγκτική : Θεωρία και πρακτική”, Εκδόσεις Σταμούλης. Αθήνα.

⁵⁸Παπός, Α. (1999), "Εισαγωγή στην Ελεγκτική", Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα.

⁵⁹Παπός, Α. (1999), "Εισαγωγή στην Ελεγκτική", Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα.

Έλεγχοι αποδοτικότητας: Ο έλεγχος αποδοτικότητας⁶⁰ κυρίως απασχολεί τους εσωτερικούς ελεγκτές και ενδιαφέρεται για το κατά πόσο μια διαδικασία ή μια λειτουργία σε έναν οργανισμό φέρνει θετικά αποτελέσματα σ' αυτόν ή όχι.

Έλεγχοι συμμόρφωσης: Ο έλεγχος συμμόρφωσης⁶¹ σκοπό έχει την διαπίστωση της συμμόρφωσης, αναφορικά με κάποιους προσυμφωνημένους όρους ή προδιαγεγραμμένες διαδικασίες μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών (π.χ. συμμόρφωση προς τους όρους συμβολαίων συνεργασίας ή χρήσης δικαιωμάτων ευρεσιτεχνιών, κ.λπ.).

Ειδικοί έλεγχοι: Ειδικός έλεγχος⁶² μπορεί να είναι οποιοσδήποτε έλεγχος ο οποίος δεν εμπίπτει σε καμία από τις παραπάνω συγκεκριμένες κατηγορίες, αρκεί να έχει την ικανότητα φυσικά ο ελεγκτής να τον διεκπεραιώσει. Σ' αυτούς ανήκει και ο δικαστικός έλεγχος του άρθρου 634 του Κώδικα Πολιτικής δικονομίας, τον οποίο πραγματοποιούν ειδικοί εμπειρογνώμονες εξωτερικοί ελεγκτές.

Σαν συμπέρασμα στο κεφάλαιο αυτό καταλήγουμε πως ενώ ο εσωτερικός ελεγκτής σταθμίζει τα εσωτερικά ζητήματα μιας οικονομικής μονάδας, ο εξωτερικός ελεγκτής προσφέρει τις υπηρεσίες του χωρίς να συσχετισθεί με τα άτομα και τους παράγοντες που προσδιορίζουν τις δυνατότητες και τις αδυναμίες μιας επιχείρησης. Η έλλειψη κάθε είδους δεσμών με τους διοικούντες την οικονομική μονάδα και την αυτοτέλεια της δράσης το απέναντι στις επιδράσεις αποτελούν το καλύτερο πιστοποιητικό του κύρους και της ευρύτατης χρησιμότητάς και ορθότητας των πορισμάτων του.

⁶⁰Παπός, Α. (1999), "Εισαγωγή στην Ελεγκτική", Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα

⁶¹Παπός, Α. (1999), "Εισαγωγή στην Ελεγκτική", Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα.

⁶²Παπός, Α. (1999), "Εισαγωγή στην Ελεγκτική", Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα.

Κεφάλαιο 3: Συνθήκες οικονομίας σε περιόδους ύφεσης

3.1 Εισαγωγικά σημεία

Σε οποιοδήποτε πολύπλοκο σύστημα, η οικονομική ύφεση είναι μια περίοδος όπου το σύστημα λειτουργεί πολύ φτωχά και με εξαιρετικά χαμηλές αποδόσεις, ώστε να δικαιολογεί άμεσες διορθωτικές ενέργειες επανεκκίνησης. Σε επίπεδο οικονομίας χώρας, ως εκ τούτου, η κρίση μπορεί να περιγραφεί ως η περίοδος της πολύ χαμηλής οικονομικής επίδοσης με το ρόλο των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων να αποδυναμώνεται σημαντικά, να εμφανίζει πρωτοφανείς ελλείψεις ρευστότητας και αδυναμία να χρηματοδοτήσει τις επενδύσεις που επιζητούν οι οικονομικές μονάδες για να δουλέψουν. Αυτό έχει ως συνέπεια η παραγωγή να κυμαίνεται σε τόσο χαμηλά επίπεδα που να αποτυγχάνει να ανταποκριθεί στο επίπεδο της ζήτησης, με όλες τις ανάλογες επιπτώσεις που υπάρχουν στο κοινωνικό περίγυρο.

Στο κεφάλαιο αυτό θα γίνει μια προσπάθεια να παρουσιαστούν τα βασικά χαρακτηριστικά που εμφανίζει μια οικονομία σε περίοδο κρίσης, τα αποτελέσματα αυτής σε κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο και τις δημοσιονομικές πολιτικές που μπορούν να εφαρμοστούν για την αντιμετώπισή της, από πλευράς ελέγχου και ελεγκτικής.

3.2 Οικονομική Κρίση: Έννοια και χαρακτηριστικά

Η κρίση ως ευρύτερη έννοια αναφέρεται σε ένα χρονικό διάστημα κατά το οποίο ένα ευρύτερο σύστημα δεν λειτουργεί σύμφωνα με τα αρχικά χαρακτηριστικά του, με αποτέλεσμα να φθίνει ως απόδοση και να είναι αβέβαιο πότε και εάν θα επανέλθει. (Κότιος και Παυλίδης, 2012)⁶³

⁶³ Κότιος Α, Παυλίδης Γ. (2012), «Διεθνείς οικονομικές κρίσεις», εκδόσεις Rossili, Αθήνα

Στο σύστημα της οικονομίας, η κρίση αναφέρεται σε μια κατάσταση κατά την οποία, για λόγους που δεν είναι απαραίτητο να στηρίζονται σε ακριβείς πληροφορίες ή φαινομενική λογική, μέρη χρηματοοικονομικών συμβάσεων σε πολλές χώρες ταυτόχρονα συμπεραίνουν ότι οι συμβάσεις που κατέχουν είναι απίθανο να τιμηθούν από τους αντισυμβαλλομένους ή ότι τα χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία που έχουν στην κατοχή τους είναι πιθανό να αξίζουν σημαντικά μικρότερο ποσό από όσο προηγουμένως θεωρούσαν. Αυτό συνεπάγεται ότι οι συμβάσεις που συνάπτονται σε χρηματοπιστωτικό επίπεδο θεωρούνται επισφαλείς, καθώς ένα από τα συμβαλλόμενα μέρη αδυνατεί να τις τηρήσει, με άμεσα ζημιογόνο αποτέλεσμα για το άλλο.

Αυτό που είναι αρκετά σίγουρο είναι το γεγονός ότι η κρίση είναι προϊόν στρεβλώσεων και κακής λειτουργίας του συστήματος, με αποτέλεσμα να εμφανίζει αυτά τα δυσμενή αποτελέσματα για όσους συμμετέχουν και αποτελούν το σύστημα αυτό (Κότιος και Παυλίδης, 2012)⁶⁴. Σε χρηματοπιστωτικό επίπεδο, αυτό που εμφανίζεται σε μια περίοδο οικονομικής κρίσης είναι η πεποίθηση ότι οι τράπεζες, η ασφάλιση των καταθέσεων και τα χρηματιστήρια δεν αποτελούν ασφαλείς προορισμούς προστασίας του προσωπικού πλούτου κάθε επενδυτή, καθώς απαιτούν την άμεση χρήση των κεφαλαίων τους για να αντιμετωπίσουν την έλλειψη ρευστότητας (κυρίως στη διατραπεζική αγορά, όπου η αφερεγγυότητα παικτών οδηγεί στην άρνηση δανεισμού τους), αλλάζοντας τους όρους με τον επενδυτή, ακόμα και εάν δεν είναι προς το συμφέρον του. Πρακτικά αυτό συνεπάγεται τα εξής:

- ✓ Οι τράπεζες, ως κινητήριοι μοχλός μιας οικονομίας, παύουν να χρηματοδοτούν έργα, καθώς δεν εμφανίζουν επαρκή χρηματικά διαθέσιμα για να τηρήσουν τις συμφωνίες τους ή να επιστρέψουν τα κεφάλαια στους καταθέτες το χρόνο που το επιζητούν.
- ✓ Ταυτόχρονα, επιδιώκουν την πρόωρη αποπληρωμή των δανείων και άλλων χρηματοδοτικών μέσων, με σκοπό να αυξήσουν άμεσα τη ρευστότητα τους.
- ✓ Επιπροσθέτως, ρευστοποιούν χρηματοοικονομικά στοιχεία του ενεργητικού τους, που μπορούν να πωληθούν άμεσα, ακόμα και σε χαμηλότερη τιμή, με σκοπό να εξυγιάνουν την περιουσία τους και να την μετατρέψουν άμεσα σε χρηματικά διαθέσιμα

⁶⁴ Κότιος Α, Παυλίδης Γ. (2012), «Διεθνείς οικονομικές κρίσεις», εκδόσεις Rossili, Αθήνα

προκειμένου να είναι συνεπείς στην ανάληψη των κεφαλαίων που επιζητούν οι καταθέτες τους.

Προφανώς, το αποτέλεσμα όλων των αντιδράσεων αυτών από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα οδηγεί σε ένα "πάγωμα" των χρηματοπιστωτικών αγορών, στο οποίο ο όγκος των συναλλαγών περιορίζεται στο ελάχιστο και τα μέρη συχνά δεν μπορούν να προσκληθούν στις συναλλαγές χρηματοπιστωτικών μέσων χωρίς να έχει σημασία σε τι τιμές προσφέρονται.⁶⁵

Από την άλλη πλευρά, οι ιδιώτες επενδυτές διαμέσου μιας επισφαλούς οικονομίας και κυρίως φοβούμενοι για την απώλεια του πλούτου τους, επιζητούν την άμεση ανάληψη από τις τράπεζες των επενδύσεών τους. Ταυτόχρονα, με αγχωτικές κινήσεις εκποιούν τους χρηματιστηριακούς τίτλους που κατέχουν συρρικνώνοντας ακόμα περισσότερο τη χρηματιστηριακή αγορά και συμβάλλοντας εξαιρετικά στην εξάπλωση και εδραίωση της ύφεσης στο σύνολο της οικονομίας.

Και ένας φαύλος κύκλος ξεκινά: Η ικανοποίηση των αιτημάτων των πελατών τους αναγκάζει τις τράπεζες και τα άλλα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα να επιζητούν τα δάνειά τους με πιο έντονο ρυθμό και να ρευστοποιούν περιουσιακά στοιχεία του ενεργητικού τους, σε μια προσπάθεια να δώσουν πίσω τα κεφάλαια που δανείστηκαν από τους επενδυτές ιδιώτες. Τη χρονική στιγμή που αυτή η επιμονή δεν θα αποδώσει, λαμβάνονται αυστηρά δημοσιονομικά μέτρα από πλευράς Κεντρικής Κυβέρνησης και το σύνολο της χώρας τίθεται σε οικονομική κρίση.⁶⁶

Η οικονομική κρίση από εκεί και πέρα διευρύνεται ανάλογα με τη δυναμικότητα της οικονομίας (Κότιος, Παυλίδης 2012). Όσο μεγαλύτερη σε μέγεθος και δυναμικότητα είναι μια οικονομία τόσο περισσότερο η κρίση είναι πιο έντονη και ασφυκτική για όσους την επωμίζονται αφού ανήκουν σε αυτό το οικονομικό σύστημα, ενώ μέσω της παγκοσμιοποίησης, η κρίση αυτή μπορεί να διευρυνθεί περαιτέρω και μάλιστα να υπερβεί τα εγχώρια σύνορα⁶⁷. Στις σύγχρονες οικονομίες, όπου το κεφάλαιο κίνησης

⁶⁵Claessens, S., & Kose, M. A. (2013). Financial crises: Explanations, types, and implications (IMF Working Paper, WP/13/28). Washington DC: IMF

⁶⁶Claessens, S., & Kose, M. A. (2013). Financial crises: Explanations, types, and implications (IMF Working Paper, WP/13/28). Washington DC: IMF

⁶⁷Κότιος Α, Παυλίδης Γ. (2012), «Διεθνείς οικονομικές κρίσεις», εκδόσεις Rossili, Αθήνα

είναι απαραίτητο για τις επιχειρήσεις καθώς συνδέεται άρρηκτα με τις δαπάνες για κεφαλαιουχικό εξοπλισμό και αναλώσιμα ή ακόμα και για την κάλυψη των τρεχουσών λειτουργικών εξόδων όπως η μισθοδοσία του προσωπικού, η επακόλουθη απόσυρση των πιστώσεων από πλευράς τραπεζών ως απόρροια έλλειψης χρηματικών διαθεσίμων, δημιουργεί την πιθανότητα για ευρεία εταιρική πτώχευση λόγω έλλειψης ρευστότητας.⁶⁸ Προφανώς λοιπόν, η οικονομική κρίση έχει άμεσο αντίκτυπο ακόμα και στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις που έχουν ανάγκη από άμεση και ουσιαστική χρηματοδότηση.

Σε αυτό το σημείο, βασική απόρροια της αναπτυσσόμενης και υπό εξέλιξη οικονομικής κρίσης είναι η αλλαγή των προσδοκιών των μερών που συνθέτουν αυτό το οικονομικό σύστημα, υπό την έννοια ότι κλονίζεται η εμπιστοσύνη τους ως προς το πότε και εάν τελικά επαναλειτουργήσει σωστά το σύστημα. Στην περίπτωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, η βιωσιμότητα των τραπεζών συνδέεται με τις κρατικές εγγυήσεις που θα τους εξασφαλίσουν χρηματοδότηση με δανεισμό είτε από τις κεντρικές τους τράπεζες είτε από τη διεθνή κεφαλαιαγορά (τις πιο ισχυρές οικονομίες), προκειμένου τελικά να αποφευχθεί το «πάγωμα» των χρηματοπιστωτικών αγορών. Για αυτόν τον λόγο, οι οικονομικές κρίσεις ιστορικά συνδέονται με την ανάγκη να «αποκατασταθεί η εμπιστοσύνη» στις επηρεαζόμενες χρηματοπιστωτικές αγορές και ιδρύματα, ώστε τελικά να υπάρξει η δυνατότητα να επαναλειτουργήσουν ξεπερνώντας τις όποιες στρεβλώσεις.

Η συνέχεια της εδραίωσης της οικονομικής ύφεσης είναι γνωστή και λογική. Η κατάρρευση των χρηματοπιστωτικών αγορών οδηγεί γρήγορα σε μια σοβαρή κάμψη της οικονομικής δραστηριότητας, με άμεσο αντίκτυπο στο κοινωνικό σύνολο: σημαντική μείωση του εθνικού εισοδήματος, περιορισμός της αγοραστικής δύναμης των νοικοκυριών και αύξηση της ανεργίας που είναι μεγαλύτερες από αυτές που συμβαίνουν κατά τη διάρκεια των παραδοσιακών οικονομικών υφέσεων. Συνέπεια όλων των ανωτέρω είναι η διεύρυνση της οικονομικής ύφεσης σε μείωση του κοινωνικού επιπέδου ζωής από πλευράς ποιότητας, που εάν αυτή υπερβεί τα εγχώρια

⁶⁸ Claessens, S., & Kose, M. A. (2013). Financial crises: Explanations, types, and implications (IMF Working Paper, WP/13/28). Washington DC: IMF

σύνορα τότε αμέσως καταλήγει σε μια παγκόσμια οικονομική κρίση και πτώση του βιοτικού επιπέδου ζωής.

Υπάρχουν τέσσερα⁶⁹ κύρια κανάλια της λεγόμενης «μετάδοσης της οικονομικής κρίσης» διασυνοριακά, τα τρία πρώτα εκ των οποίων κινούνται από τον ιδιωτικό τομέα.

Πρώτον, οι ζημίες από χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία όπως είναι τα ομόλογα, οι ομολογίες, οι μετοχές κτλ που διατηρούνται στο εξωτερικό μπορούν να προκαλέσουν απώλειες στην εμπιστοσύνη των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων στον φορέα που τα εξέδωσε, με αποτέλεσμα να απαιτηθεί άμεσα η ρευστοποίησή τους πριν οι ζημίες εξαλείψουν πλήρως το κεφάλαιο επένδυσης.

Δεύτερον, οι επενδυτές στη χρηματοπιστωτική αγορά μιας χώρας επηρεάζονται από την ύπαρξη ορισμένων αρνητικών κινδύνων που λαμβάνουν χώρα εκεί, υπό το φως των πρόσφατων εξελίξεων σε άλλα έθνη σε παγκόσμιο επίπεδο και με τη λογική ότι ορισμένα στοιχεία του οικονομικού συστήματος είναι κοινά, πχ. πλήρης απελευθέρωση κίνησης χρηματικών κεφαλαίων διεθνώς. Ένα βασικό παράδειγμα αυτής της παρατήρησης αποτελεί η Ταϊλάνδη που υπέκυψε σε μια οικονομική κρίση τον Ιούλιο του 1997 όταν οι τιμές των περιουσιακών στοιχείων και των νομισμάτων σε άλλες χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας μειώθηκαν σημαντικά λόγω της ομοιότητας στις θεσμικές δομές και τη διακυβέρνηση που είχε η Ταϊλάνδη με αυτές.

Τρίτον, το γεγονός ότι πολλές εταιρίες προμηθεύουν υπηρεσίες και προϊόντα σε πελάτες του εξωτερικού, προσφέρει ένα άλλο μέσο σοβαρής οικονομικής επιβράδυνσης που μπορεί να εξαπλωθεί πέρα από τα σύνορα, όπως πτώση των εξαγωγών και μείωση των εθνικών εισοδημάτων. Οι καθημερινές συναλλαγές μεταξύ των οικονομικών μονάδων στις διάφορες χώρες έχει ως αποτέλεσμα τη χορήγηση πιστώσεων σε πολλές από αυτές, προκειμένου να ενισχυθούν οι εξαγωγές. Στην περίπτωση λοιπόν, που οι επιχειρήσεις που δέχονται την πίστωση αδυνατούν να εξοφλήσουν λόγω δυσχερών οικονομικών συνθηκών στη χώρας τους με αδυναμία να χρηματοδοτηθούν έστω και προσωρινά από τις εγχώριες τράπεζες, έχει ως αποτέλεσμα

⁶⁹ Claessens, S., & Kose, M. A. (2013). Financial crises: Explanations, types, and implications (IMF Working Paper, WP/13/28). Washington DC: IMF

τη δημιουργία επισφάλειας σε παγκόσμιο επίπεδο, μετακυλίνοντας την εγχώρια οικονομική ύφεση εκτός συνόρων.

Όπως γίνεται αντιληπτό, αυτό το κανάλι συνδέεται απευθείας με τη λειτουργία του διεθνούς εμπορίου, συνεπώς έχει αυξήσει ιδιαίτερα τη σημασία του, με την ανάπτυξη των διεθνών αλυσίδων συναλλαγών, όπου η μείωση στις πωλήσεις του τελικού προϊόντος μπορεί να προκαλέσει μείωση των παραγγελιών για τα εισαγόμενα μέρη που αξίζουν πολλαπλάσια της αρχικής συναλλαγής. Αυτό αναφέρεται ως “bull whip effect” και πιστεύεται ότι ευθύνεται για μέρος της απότομης πτώσης του παγκόσμιου εμπορίου, που γνώρισε ο πλανήτης το 2009.

Ο τέταρτος λόγος που η οικονομική κρίση μπορεί να εξαπλωθεί πέρα από τα σύνορα είναι οι κυβερνητικές πολιτικές που αναπτύσσονται μεταξύ των ομοειδών χωρών, όπως είναι οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής ή οι χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ως κοινή γραμμή ανάπτυξης. Προφανώς, στη σύνθεση αυτών των χωρών η δυναμικότητα του εκάστοτε οικονομικού συστήματος είναι διαφορετική, συνεπώς μια ισχυρή οικονομία που θα δανείσει μια άλλη που βρίσκεται σε ύφεση για να μην πτωχεύσει οριστικά, μπορεί να πλουτίσει σε βάρος της.

Συνήθως, αυτές οι πολιτικές περιλαμβάνουν την αύξηση της εσωτερικής φορολογίας της χώρας που υφίσταται την κρίση καθώς το νόμισμα στις περιοχές που αναφέρθηκαν είναι κοινό (νομισματικές ενώσεις, πχ. Ευρωζώνη, ΗΠΑ κλπ), συνεπώς ούτε να υποτιμηθεί μπορεί αλλά ούτε και να κοπεί περισσότερο ποσοτικά, με σκοπό να οδηγήσουν τα εγχώρια χρηματοπιστωτικά ιδρύματα να επαναπατρίσουν τα περιουσιακά στοιχεία από το εξωτερικό για ενίσχυση της ρευστότητάς τους.

3.2 Η οικονομική ύφεση σε όρους ΑΕΠ

Η ύφεση στην οικονομία ορίζεται από μια περίοδο τουλάχιστον δυο τρίμηνων μείωσης του ΑΕΠ. Υπήρξε μια παγκόσμια ύφεση μεταξύ 2008-2009, από την οποία οι

περισσότερες χώρες έχουν βγει πλεόν - αλλά υπάρχουν μια σειρά ακόμα από χώρες σε ύφεση.

Η οικονομική ύφεση προκαλείται από την πτώση του ΑΕΠ, ανεξάρτητα την αιτία, εάν είναι δηλ. από τη μείωση της συνολικής ζήτησης AD^{70} (aggregate demand-) ή της συνολικής προσφοράς AS (aggregate supply-), ή και των δύο. Τα αίτια της μείωσης από την πλευρά της AD είναι μια μείωση σε οποιοδήποτε από τα δεδομένα της εθνικολογιστικής ταυτότητας η οποία υπό προϋποθέσεις μετατρέπεται σε συνθήκη ισορροπίας της αγοράς αγαθών-υπηρεσιών

$Y = C + I + G + NX$	(3.1)
----------------------	-------

όπου

C = δαπάνη ιδιωτικής κατανάλωσης,

I = δαπάνη ιδιωτικής επένδυσης,

G = δημόσια δαπάνη,

NX = καθαρές εξαγωγές αγαθών-υπηρεσιών-εισοδημάτων (εξαγωγές μείον εισαγωγές), δηλ. προσεγγιστικά Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών.

3.3 Δημοσιονομική πολιτική για την αντιμετώπιση της κρίσης

Η πτώση της διεθνούς παραγωγής κατά την τρέχουσα κρίση ήταν η μεγαλύτερη από οποιαδήποτε άλλη, από τη Μεγάλη Ύφεση του 1930 και μεταγενέστερα. Όπως συμβαίνει πάντα σε καθεστώς δυσμενών συνθηκών, για την ανάκαμψη και επαναφορά της αποτελεσματικής λειτουργίας ενός οικονομικού συστήματος απαιτείται μια σειρά από μέτρα που θα πρέπει να εφαρμόσει η Κεντρική Κυβέρνηση της εκάστοτε χώρας, για να περιορίσει και να ελέγξει όσο το δυνατόν τις επιπτώσεις.

⁷⁰Claessens, S., & Kose, M. A. (2013). Financial crises: Explanations, types, and implications (IMF Working Paper, WP/13/28). Washington DC: IMF .

Δύο χαρακτηριστικά⁷¹ της σημερινής κρίσης είναι ιδιαίτερα χρήσιμα για τον ορισμό της κατάλληλης σύνθεσης των δημοσιονομικών μέτρων:

➔ Πρώτον, ότι η τρέχουσα κρίση θα διαρκέσει τουλάχιστον για αρκετά ακόμη χρόνια, συνεπώς θα πρέπει τα μέτρα που θα ληφθούν να διακριθούν σε μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο ορίζοντα για να αντιμετωπιστεί στις ρίζες του ο τρέχων κίνδυνος μιας πιο παρατεταμένης ύφεσης. Επιπλέον, δεδομένου της εξαιρετικά αβέβαιης ανταπόκρισης των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων στα μέτρα αυτά, καθώς αποσκοπούν να διασφαλίσουν τα χρηματικά διαθέσιμα που διαθέτουν, η επιβολή μακροχρόνιων μέτρων δημοσιονομικής πολιτικής για την αντιμετώπιση της κρίσης θα πρέπει να λάβει υπόψη της σίγουρα την κοινωνική αντίδραση σε αυτά.

➔ Δεύτερον, δεδομένου ότι οι κρίσεις της σημερινής εποχής χαρακτηρίζονται από μια σειρά γεγονότων για τα οποία δεν υπάρχει εμπειρία τις τελευταίες δεκαετίες, οι υπάρχουσες εκτιμήσεις των δημοσιονομικών πολιτικών καθίστανται λιγότερο αξιόπιστες για την χάραξη πολιτικής, σχετικά με το ποια μέτρα θα είναι πιο αποτελεσματικά από κάποια άλλα. Αυτό αποτελεί ένα ισχυρό επιχείρημα για τη διαφοροποίηση της σημερινής, από τις παλαιότερες πολιτικές που ακολουθούνταν. Η διαφοροποίηση δεν έγκειται σε ένα μεμονωμένο εργαλείο αντιμετώπισης της οικονομικής ύφεσης, αλλά σε μια σειρά διαφορετικών μέτρων.

Το σίγουρο είναι ότι το βασικό χαρακτηριστικό της εκάστοτε εφαρμοζόμενης πολιτικής αντιμετώπισης της οικονομικής κρίσης είναι να έχει άμεσα και εμφανή αποτελέσματα από την εκτέλεση της, ώστε να μειώσει όσο γίνεται το χρονικό διάστημα που αυτή θα διαρκέσει συνολικά, προκειμένου να ανακάμψει ουσιαστικά.

3.3.1 Οι δημόσιες δαπάνες για αγαθά και υπηρεσίες

Σε περίοδο ύφεσης, επεκτατική δημοσιονομική πολιτική αύξησης της ενεργού ζήτησως, του προϊόντος καθώς και του εισοδήματος και της απασχόλησης είναι για

⁷¹Claessens, S., & Kose, M. A. (2013). Financial crises: Explanations, types, and implications (IMF Working Paper, WP/13/28). Washington DC: IMF

παράδειγμα, η αύξηση των δημοσίων δαπανών για έργα υποδομών, που θα επανεκκινήσουν τις αγορές, σε αντίθεση με την επιβολή φόρων που θα περιορίσουν το εισόδημα των νοικοκυριών.

Με αυτό το Keynes-ιανό σκεπτικό, οι κυβερνήσεις θα πρέπει να επαναξιολογήσουν τα υπάρχοντα προγράμματα ανάπτυξης που υλοποιούνται, ώστε αφενός να μην περικόπτονται λόγω ύφεσης και αφετέρου να μη δαπανηθούν τα κεφάλαια αυτά σε άλλους σκοπούς, όπως η αύξηση των μισθών των δημοσίων υπαλλήλων.

Επιπροσθέτως, οι κυβερνήσεις θα πρέπει να συνεχίσουν και άλλα προγράμματα ανάπτυξης που έχουν καθυστερήσει, διακοπεί ή απορριφθεί λόγω έλλειψης χρηματοδότησης, και που τονώνουν τον ιδιωτικό τομέα, ακόμα και εάν αυτός δεν μπορεί να τα χρηματοδοτήσει. Ειδικά θα πρέπει να προωθηθούν δημόσιες δαπάνες που αφορούν προγράμματα εξωστρέφειας, προκειμένου να τονωθούν οι εξαγωγές και να συμβάλλουν άμεσα στην αναστροφή του αρνητικού οικονομικού κλίματος.⁷²

Σε αυτό το πνεύμα, λόγω του υψηλότερου βαθμού κινδύνου που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις στην τρέχουσα συγκυρία, το κράτος θα μπορούσε επίσης να λάβει ένα μεγαλύτερο μερίδιο στην συνεργασία ιδιωτικού και δημόσιου τομέα για πολύτιμα έργα ανάπτυξης που διαφορετικά θα είχαν ανασταλεί λόγω έλλειψη ιδιωτικών κεφαλαίων.

3.3.2 Φορολογικά κίνητρα που απευθύνονται στους καταναλωτές

Βασική προϋπόθεση για να επανεκκινηθεί ένα οικονομικό σύστημα είναι η συμβολή των καταναλωτών από πλευράς διάθεσης αγοραστικής δύναμης για απόκτηση αγαθών και υπηρεσιών. Με απλά λόγια, να συνεχίσουν οι πολίτες της οικονομίας που βρίσκεται σε ύφεση να καταναλώνουν. Για να συμβεί αυτό και η εκάστοτε κυβέρνηση να τονώσει

⁷²Antonio Spilimbergo, Steven Symansky, Olivier Blanchard, Carlo Cottarelli, (2009) Fiscal Policy for the Crisis

τις καταναλωτικές δαπάνες, θα πρέπει να λάβει υπόψη της κάποια βασικά χαρακτηριστικά που ισχύουν για τους καταναλωτές σε περίοδο ύφεσης⁷³:

- I. Μείωση του εισοδήματος λόγω περικοπών ή υψηλότερων φόρων,
- II. Πιο αυστηροί πιστωτικοί όροι για τη λήψη δανείων ή γενικότερα πιστώσεων,
- III. Υψηλή αβεβαιότητα από πλευράς οικονομικών συνθηκών.

Όπως γίνεται κατανοητό, αυτοί οι τρεις παράγοντες έχουν διαφορετικές επιπτώσεις για την οριακή ροπή προς την κατανάλωση, με το πρώτο και το τρίτο να τείνουν προς χαμηλή οριακή τάση στην κατανάλωση, το δεύτερο πιο υψηλή. Η αξιολόγηση της σχετικής σημασίας των τριών είναι δύσκολη, αλλά προτείνονται δύο βασικές συστάσεις⁷⁴:

⇒ Η εκάστοτε κυβέρνηση θα πρέπει να στοχεύσει σε περικοπές φόρων γενικά και να βοηθήσει μέσω αναδιανομής εισοδήματος τους καταναλωτές που αντιμετωπίζουν μεγαλύτερο πρόβλημα ρευστότητας και κατ' επέκταση πιστοληπτικής ικανότητας. Μέτρα σε αυτήν την πολιτική περιλαμβάνουν την παροχή επιδομάτων ανεργίας, κάποιες αυξήσεις στις πιστώσεις φόρου εισοδήματος, καθώς και στήριξη για τους ιδιοκτήτες ακινήτων που αντιμετωπίζουν κατασχέσεις, όποτε κριθεί απαραίτητο, με τη χρήση δημόσιων πόρων.

⇒ Θα πρέπει οι εκάστοτε φορείς χάραξης της πολιτικής να αναλάβουν οποιαδήποτε δράση που μπορεί να χρειαστεί για να αποφευχθεί ο κίνδυνος της κατάθλιψης και γενικότερα κοινωνικής ανασφάλειας και ανησυχίας, που είναι πιθανό να εντείνουν την οικονομική αβεβαιότητα, το φόβο για περαιτέρω κατανάλωση και την μείωση της αποταμίευσης για λόγους ανησυχίας.

Ορισμένες χώρες εξετάζουν φορολογικές περικοπές ευρείας βάσης. Όμως, η οριακή ροπή προς κατανάλωση των εν λόγω φορολογικών περικοπών μπορεί να είναι αρκετά χαμηλή. Από την άλλη, ορισμένες άλλες χώρες έχουν εισαγάγει προσωρινές μειώσεις στο ΦΠΑ. Εάν η ημερομηνία τερματισμού του μέτρου είναι αξιόπιστη, τα διαχρονικά

⁷³Antonio Spilimbergo, Steven Symansky, Olivier Blanchard, Carlo Cottarelli, (2009) Fiscal Policy for the Crisis.

⁷⁴Antonio Spilimbergo, Steven Symansky, Olivier Blanchard, Carlo Cottarelli, (2009) Fiscal Policy for the Crisis.

κίνητρα που συνεπάγονται ένα τέτοιο μέτρο είναι ελκυστικά. Ωστόσο, ο βαθμός της μετακύλισης στους καταναλωτές είναι αβέβαιη, σε πλήρη λειτουργία μπορεί να συμβάλει στην περαιτέρω ύφεση και είναι αμφίβολο κατά πόσον οι μειώσεις μόλις λίγων ποσοστιαίων μονάδων είναι αρκετές για να οδηγήσουν τους καταναλωτές να συντομεύσουν χρονικά τις αγορές τους. Ενδεχομένως, μεγαλύτερα, αλλά περισσότερο εστιασμένα κίνητρα, όπως οι μεταφορές μετρητών για τις αγορές των συγκεκριμένων εμπορευμάτων μπορεί να έχουν περισσότερη προσοχή από τους καταναλωτές και να έχουν μεγαλύτερες επιπτώσεις στη ζήτηση.

3.3.3 Φορολογικά κίνητρα που απευθύνονται σε επιχειρήσεις

Σε αυτό το αβέβαιο περιβάλλον⁷⁵, οι επιχειρήσεις κρατούν μία στάση αναμονής και περιμένουν να δουν τη στάση της αγοράς όσον αφορά τις επενδυτικές τους αποφάσεις. Επιδοτήσεις ή συναφή μέτρα για τη μείωση του φόρου προσαρμοσμένα στο κόστος χρήσης του κεφαλαίου, όπως η μείωση των κεφαλαιουχικών κερδών και των εταιρικών φορολογικών συντελεστών, είναι απίθανο να έχουν μεγάλη επίδραση τόσο άμεσα.

Αντίθετα, η βασική πρόκληση για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής είναι να διασφαλίσουν ότι οι επιχειρήσεις δεν μειώνουν τις τρέχουσες εργασίες λόγω έλλειψης χρηματοδότησης, που αποτελεί το βασικό πρόβλημα στην οικονομική ύφεση. Ενώ αυτό είναι κατά κύριο λόγο η δουλειά της νομισματικής πολιτικής, υπάρχουν επίσης κάποια περιθώρια για τις κυβερνήσεις να στηρίξουν τις επιχειρήσεις που θα μπορούσαν να επιβιώσουν της αναδιάρθρωσης, καθώς εμφανίζουν υγιή οικονομικά χαρακτηριστικά, αλλά δυσκολεύονται να λάβουν την απαραίτητη χρηματοδότηση λόγω των δυσλειτουργικών πιστωτικών αγορών και της ύφεσης. Συγκεκριμένα, υπάρχει ένα επιχείρημα για τον συνδυασμό των διαδικασιών αναδιάρθρωσης με κυβερνητικές εγγυήσεις για νέα δάνεια.⁷⁶

⁷⁵Antonio Spilimbergo, Steven Symansky, Olivier Blanchard, Carlo Cottarelli, (2009) Fiscal Policy for the Crisis.

⁷⁶ Antonio Spilimbergo, Steven Symansky, Olivier Blanchard, Carlo Cottarelli, (2009) Fiscal Policy for the Crisis

Έχει υποστηριχθεί ότι οι κυβερνήσεις θα πρέπει να παρέχουν στήριξη σε ολόκληρους κλάδους υψηλής σημασίας για την οικονομία, λόγω της πιθανής επίδρασης που θα έχει σε αυτή ένα ενδεχόμενο κατάρρευσης τους λόγω μείωση εργασιών και έλλειψης χρηματοδότησης. Ενώ υπάρχει κάποια ισχύς σε αυτό το επιχείρημα, που είναι συμφυής της αυθαιρεσίας, και του κινδύνου της πολιτικής δέσμευσης, θα καθιστούσε δύσκολη την εφαρμογή.

Οι άμεσες επιδοτήσεις (όπου επιτρέπονται, και πάντως όχι στην ΕΕ) στους εγχώριους τομείς θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε άνισους όρους ανταγωνισμού όσον αφορά τις ξένες εταιρείες και να οδηγήσουν τελικά σε εμπορικά αντίποινα. Μια σημαντική αρχή της στήριξης θα πρέπει να είναι η ελαχιστοποίηση των παρεμβολών με τις επιχειρησιακές αποφάσεις. Μπορεί να χρειαστεί εγγύηση πίστωσης στις εταιρίες όσο παραμένουν οι δυσλειτουργίες των πιστωτικών αγορών.⁷⁷

3.3.4 Ανησυχία βιωσιμότητας

Είναι σημαντικό για τις κυβερνήσεις να αναφέρουν από την αρχή ότι η έκταση της δημοσιονομικής παρέμβασης θα εξαρτηθεί από την κατάσταση της οικονομίας. Ένα έναυσμά εκ των προτέρων είναι απαραίτητο, αλλά οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής πρέπει να δεσμευτούν να κάνουν περισσότερα, αν χρειαστεί. Αυτό θα πρέπει να ανακοινωθεί κατά την έναρξη, ώστε αργότερα οι αυξήσεις να μην μοιάζουν με πράξεις απελπισίας.

Την ίδια στιγμή, τα δημοσιονομικά κίνητρα δεν πρέπει να θεωρηθούν ότι θέτουν εν αμφιβόλω τη μεσοπρόθεσμη δημοσιονομική βιωσιμότητα και οι ερωτήσεις σχετικά με τη βιωσιμότητα του χρέους χρειάζεται να είναι σε χαμηλότερο επίπεδο από την βραχυπρόθεσμη αποτελεσματικότητα της πολιτικής μέσω δυσμενών επιπτώσεων στις χρηματοπιστωτικές αγορές, τα επιτόκια και τις καταναλωτικές δαπάνες⁷⁸.

⁷⁷ Antonio Spilimbergo, Steven Symansky, Olivier Blanchard, Carlo Cottarelli, (2009) Fiscal Policy for the Crisis.

⁷⁸ Antonio Spilimbergo, Steven Symansky, Olivier Blanchard, Carlo Cottarelli, (2009) Fiscal Policy for the Crisis

Αν και μερική διεύρυνση του κόστους δανεισμού εντός της ζώνης του ευρώ μπορεί να αντανakλά τα θέματα της βιωσιμότητας, οι χρηματοοικονομικές αγορές δεν φαίνεται να ανησυχούν υπερβολικά για την μεσοπρόθεσμη βιωσιμότητα. Αλλά οι αγορές συχνά αντιδρούν αργά και απότομα. Έτσι, μια φορολογική μη βιώσιμη οδός μπορεί τελικά να οδηγήσει σε απότομη προσαρμογή των πραγματικών επιτοκίων, η οποία με τη σειρά της μπορεί να αποσταθεροποιήσει τις χρηματοπιστωτικές αγορές και να μετριάσει τις προοπτικές ανάκαμψης.⁷⁹

3.3.5 Δημοσιονομικά πακέτα θα πρέπει να εφαρμοστούν⁸⁰:

- Εκτελεστικά μέτρα που είναι αναστρέψιμα ή έχουν σαφείς ρήτρες λήξης ισχύος, ή προ-δέσμευση να προσδιοριστούν μελλοντικά διορθωτικά μέτρα.
- Την εφαρμογή πολιτικών που θα εξαλείψουν τις στρεβλώσεις (π.χ., χρηματοπιστωτικούς φόρους συναλλαγών)
- Διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής των αυτόματων σταθεροποιητών που από τη φύση τους, είναι αντικυκλικοί και προσωρινοί.
- Παρέχοντας πιο εύρωστη μεσοπρόθεσμη δημοσιονομική πολιτική θα πρέπει να παρέχεται η εμπιστοσύνη ότι οι αυξήσεις στο δημόσιο χρέος σταδιακά μειώνονται.
- Ενίσχυση της δημοσιονομικής διακυβέρνησης μέσω ανεξάρτητων δημοσιονομικών συμβουλίων που θα μπορούσαν να συμβάλουν στην παρακολούθηση των δημοσιονομικών εξελίξεων, καθώς επίσης και την παροχή συμβουλών πολιτικής για τη μείωση της πεποίθησης του κοινού ότι υφίστανται πιθανές πολιτικές προκαταλήψεις.
- Βελτίωση των διαδικασιών των δαπανών για να διασφαλιστεί ότι η εντατικοποίηση των δημοσίων έργων κατευθύνεται προς την αύξηση της μακροπρόθεσμης ανάπτυξης.

⁷⁹Antonio Spilimbergo, Steven Symansky, Olivier Blanchard, Carlo Cottarelli, (2009) Fiscal Policy for the Crisis

⁸⁰Antonio Spilimbergo, Steven Symansky, Olivier Blanchard, Carlo Cottarelli, (2009) Fiscal Policy for the Crisis

3.4 Ανάπτυξη και επενδύσεις ως μέτρο αντιστάθμισης της οικονομικής ύφεσης

Στις πρόσφατες εκλογές στην Ελλάδα και τη Γαλλία οι πολιτικοί που ψηφίστηκαν υποστήριζαν ότι με τα επίπεδα ρεκόρ της ανεργίας, της φτώχειας και της απελπισίας, μόνο ένα σχέδιο ανάπτυξης θα εμποδίσει την Ευρώπη να αποσυντεθεί πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά

Η νέα έμφαση στην "ανάπτυξη" οφείλεται στην αποτυχία των μέτρων λιτότητας, σε όλες τις χώρες, να ξεκινήσουν την ανάκαμψη μετά την κρίση (ή ακόμα και να μειώσουν τα επίπεδα του χρέους), στην αποτυχία της ποσοτικής χαλάρωσης να πετύχει και με την εφαρμογή του προγράμματος διάσωσης των τραπεζών. Υγιείς οι τράπεζες σε μια άρρωστη οικονομία είναι ένα κακό μίγμα. Ωστόσο, αυτή η νέα έμφαση στην οικονομική ανάπτυξη δεν είναι συγκαταβατική.⁸¹

Οι οικονομολόγοι, από την εποχή του 1776 με το έργο του Adam Smith, Πλούτος των Εθνών, συζήτησαν το τι προκαλεί την ανάπτυξη. Πράγματι, ορισμένοι οικονομολόγοι έχουν από καιρό συμφωνήσει ότι η ανάπτυξη όπως πολύ εύλογα αποδεικνύει το «αποτέλεσμα της φειδούς» αυτό αποτελεί την λιτότητα. Πολλοί οικονομολόγοι υποστηρίζουν ότι η ανάπτυξη στην ευρωζώνη θα προερχόταν από «διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις» που θα καταστήσουν ευκολότερη τη συλλογή των φόρων, τη μείωση της γραφειοκρατίας και θα έκαναν πιο εύκολη την πρόσληψη και την απόλυση των εργαζομένων.⁸²

Αλλά ανάπτυξη απαιτεί επενδύσεις.⁸³ Οι εταιρείες επενδύουν για να κάνουν κέρδη και να αναπτυχθούν. Τα στοιχεία δείχνουν εκείνους που επενδύουν περισσότερο σε νέες τεχνολογίες, στο ανθρώπινο κεφάλαιο, στην έρευνα και στην ανάπτυξη, και βρίσκονται σε χώρες όπου οι δημόσιες δαπάνες σε αυτούς τους τομείς είναι υψηλές, είναι σε θέση να παράγουν πιο ανταγωνιστικά και καλύτερα προϊόντα.

⁸¹ Mariana Mazzucato (2012) Why Investment is the Answer to the Eurozone Crisis - Not Austerity, The Guardian

⁸² Mariana Mazzucato (2012) Why Investment is the Answer to the Eurozone Crisis - Not Austerity, The Guardian

⁸³ Mariana Mazzucato (2012) Why Investment is the Answer to the Eurozone Crisis - Not Austerity, The Guardian

Η Ιταλία δεν έχει ανάπτυξη τα τελευταία 10 χρόνια, κυρίως λόγω του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα, οι οποίοι δεν κάνουν επενδύσεις σε βασικούς τομείς που αυξάνουν την παραγωγικότητα. Ο λόγος του χρέους προς το ΑΕΠ αυξήθηκε λόγω του ρυθμού αύξησής που ήταν πολύ χαμηλότερος από το επιτόκιο που κατέβαλε για το χρέος της. Και η Ελλάδα αναπτύχθηκε στη δεκαετία του '90, όχι επειδή είχε κάνει έξυπνες επενδύσεις, αλλά επειδή κακώς κατευθυνόμενα ευρωπαϊκά κεφάλαια επέτρεψαν να την αφήσουν να μην τις κάνει. Μόλις αυτά τα κεφάλαια έληξαν, το ίδιο έκανε και η ψευδής ανάπτυξη.⁸⁴

Και οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις χωρίς επενδύσεις δεν παράγουν ανάπτυξη. Όταν η Telecom Italia ιδιωτικοποιήθηκε το 1997 (για τόνωση της ανάπτυξης) μείωσε τις δαπάνες της για την έρευνα και την ανάπτυξη, και είναι τώρα πολύ λιγότερο καινοτόμος και ανταγωνιστική από ότι η France Télécom, η οποία παρέμεινε εν μέρει δημόσια και συνέχισε να επενδύει. Η Σκανδιναβία, με μεγάλο κοινωνικό κράτος και αυστηρότερους νόμους της εργασίας, υπήρξε μία από τις πιο ανθεκτικές περιοχές κατά της κρίσης επειδή επενδύει στην καινοτομία.

Ωστόσο, "κάνε ό, τι έκαναν οι Γερμανοί", η πίεση από τη Γερμανία δεν επιτρέπει στις πιο αδύναμες χώρες της ευρωζώνης να κάνουν.

Η γερμανική ανταγωνιστικότητα δεν οφείλεται μόνο στο χαμηλό κόστος εργασίας ανά μονάδα (η οποία δεν είναι χαμηλή όταν περιλαμβάνονται κοινωνικές παροχές), αλλά σε στρατηγικές επενδύσεις της στην έρευνα και την ανάπτυξη, την επαγγελματική κατάρτιση, την κατάσταση των επενδυτικών τραπεζών που δημιουργούν τη χρηματοδότηση και η πρόσφατη έμφαση στην πράσινη οικονομία. Ομοίως, η ομάδα μηχανικών της Siemens δεν είχε κερδίσει ένα συμβόλαιο στο Ηνωμένο Βασίλειο για γρήγορα 'πράσινα' τρένα λόγω των χαμηλών μισθών, αλλά λόγω των επενδύσεων στην καινοτομία, οι οποίες την έχουν κάνει μία από τις πιο ανταγωνιστικές εταιρείες στον κόσμο.⁸⁵

⁸⁴ Mariana Mazzucato (2012) Why Investment is the Answer to the Eurozone Crisis - Not Austerity, The Guardian

⁸⁵ Mariana Mazzucato (2012) Why Investment is the Answer to the Eurozone Crisis - Not Austerity, The Guardian

Η ευρωζώνη θα αυξηθεί μόνο όταν οι πιο αδύναμες χώρες έχουν τη δυνατότητα να κάνουν στρατηγικές επενδύσεις⁸⁶. Γίνεται πολύς λόγος για την ανάγκη για εσωτερική επανεξισορρόπηση, για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας του ελλείμματος που επιβαρύνονται οι νότιες σε σχέση με το πλεόνασμα του βορρά, αλλά αυτό είναι μια περιορισμένη αντίληψη. Αυτό που απαιτείται δεν είναι η συνεχής μείωση μισθών αλλά οι επενδύσεις που αυξάνουν την παραγωγικότητά τους - κάτι το αδύνατο δηλαδή με τις πολιτικές λιτότητας.

Και η απουσία αυτών των επενδύσεων κάνει μόνο τη Γερμανία πιο ανταγωνιστική σε σχέση με τους νότιους γείτονές της - αλλά χωρίς μια ισχυρή ΕΕ, η Γερμανία δεν θα είναι σε θέση να ανταγωνιστεί με την Κίνα και τη Βραζιλία σε αναδυόμενους τομείς και τεχνολογίες.

Ένας κρίσιμος παράγοντας, η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, θα μπορούσε να ενθαρρύνει τις παραγωγικές επενδύσεις σε ολόκληρη την Ευρώπη, δημιουργώντας μια πραγματική εξισορρόπηση. Η ΕΤΕπ θα μπορούσε να γίνει οικονομική “μηχανή” του τι θα πρέπει να γίνει και τι όχι. Εφαρμόζοντας την αρχή του «κεϋνσιανού πολλαπλασιαστή», η σημερινή πρόταση είναι να αυξήσει το κεφάλαιό της, από € 10 δις σε € 60 δις για τη συγχρηματοδότηση έργων τα οποία στη συνέχεια υπάρχει η σκέψη να πολλαπλασιαστούν σε ποσοστό ως και € 180 δις για την παραγωγή της Ευρωπαϊκής Ένωσης.⁸⁷

Αλλά για να καταστεί αυτός ένας συστηματικός μηχανισμός για την ευρωπαϊκή οικονομική αλληλεγγύη, χρειάζεται να γίνουν περισσότερα. Σύμφωνα με τον παρόντα νόμο, οι επενδύσεις της ΕΤΕπ πρέπει να συγχρηματοδοτούνται από τα κράτη μέλη και τα ασθενέστερα δεν έχουν μετρητά για αυτό. Μόνο τα ομόλογα της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας μπορούν να συγχρηματοδοτήσουν τα ομόλογα της ΕΤΕπ, στο οποίο ανθίσταται η Γερμανία, και θα μπορέσει έτσι να επιτρέψει η Ελλάδα, για παράδειγμα, στην ανάπτυξη μέσα από επενδύσεις σε ανανεώσιμες πηγές, θέτοντας την

⁸⁶Mariana Mazzucato(2012)Why Investment is the Answer to the Eurozone Crisis - Not Austerity. TheGuardian.

⁸⁷ Mariana Mazzucato (2012) Why Investment is the Answer to the Eurozone Crisis - Not Austerity, The Guardian

ηλιοφάνεια σε καλύτερη χρήση και όχι μόνο για τουρισμό. Και, κατά τη διαδικασία, να δημιουργήσει την απολύτως αναγκαία δυναμική να «διαχύσει» στην τεχνολογία, την έρευνα, την εκπαίδευση και την κατάρτιση.⁸⁸

Έτσι, αν η ανάπτυξη είναι πραγματικά στην ημερήσια διάταξη, πρέπει να δοθεί έμφαση στις παραγωγικές επενδύσεις που απαιτούνται για την αποκατάσταση της ισορροπίας στην Ευρώπη, και στους μηχανισμούς που επιτρέπουν να συμβεί αυτό.⁸⁹

Συμπερασματικά κλείνοντας το κεφάλαιο αυτό καταλήγουμε ότι η αντιμετώπιση της κρίσης δεν είναι εύκολη υπόθεση. Η κρίση σήμερα απαιτεί την υιοθέτηση του κατάλληλου μείγματος νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής και το συντονισμό σε διεθνές επίπεδο. Από την άλλη, τα αίτια της κρίσης πρέπει να αναζητηθούν αφενός στα χρόνια διαρθρωτικά προβλήματα και τις πολιτικές που εφαρμόστηκαν, αφετέρου και στη διεθνή συγκυρία της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης που τα ανέδειξε με εντονότερο και οξύτερο τρόπο. Ένα από τα σημαντικότερα γνωρίσματα της οικονομίας είναι η ύπαρξη διαρθρωτικών προβλημάτων πολύ πριν την εμφάνιση της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης, τα οποία διογκώθηκαν τα τελευταία χρόνια με την εμμονή στην άσκηση πολιτικών στη κατεύθυνση των αυτορρυθμιζόμενων αγορών. Η κρίση, λοιπόν, παράχθηκε από το ίδιο το σύστημα, είναι το αποκορύφωμά της τριακονταετούς κυριαρχίας, σε παγκόσμιο επίπεδο, μμιας οικονομικής θεώρησης και πολιτικής που βασίζεται στις πλήρως απελευθερωμένες και αυτορρυθμιζόμενες αγορές με τη σταδιακή απομάκρυνση του κοινωνικού κράτους και των πολιτών από τις οικονομικές λειτουργίες. Βασισμένη στη λογική ότι η κυβερνητική δραστηριότητα πρέπει να περιοριστεί και να αντικατασταθεί από τις δυνάμεις της αγοράς οι οποίες και ξέρουν να αυτορρυθμίζονται ώστε να δημιουργείται το καλύτερο αποτέλεσμα. Επιπρόσθετα εξάγεται το συμπέρασμα ότι η αύξηση των δημοσίων επενδύσεων αποτελεί το «ορθόδοξο επιχείρημα» ότι σε περιόδους ύφεσης οι κυβερνήσεις θα πρέπει να τονώσουν την οικονομία μέσω αύξησης των δαπανών για υποδομές, η λύση αυτή όμως δεν είναι πάντα αποτελεσματική. Επιπλέον, η αύξηση των δημοσίων επενδύσεων για να μας βοηθήσει να εξέλθουμε από την παρούσα κρίση

⁸⁸ Mariana Mazzucato (2012) Why Investment is the Answer to the Eurozone Crisis - Not Austerity, The Guardian

⁸⁹ Mariana Mazzucato (2012) Why Investment is the Answer to the Eurozone Crisis - Not Austerity, The Guardian

προϋποθέτει την ύπαρξη «ώριμων» επενδυτικών σχεδίων, ώστε η επιτάχυνση υλοποίησής τους να έχει άμεσα αποτελέσματα.

Κεφάλαιο 4: Συμβολή ελέγχου στη διαχείριση κινδύνου για την αποφυγή της οικονομικής κρίσης

4.1 Εισαγωγικά

Δεν επιδέχεται αμφισβήτησης, ότι ο εσωτερικός ρόλος συμβάλλει καθοριστικά στη διαχείριση κινδύνων και ιδιαίτερα όσον αφορά τους επιχειρηματικούς κινδύνους. Με τον όρο διαχείριση επιχειρηματικού κινδύνου, σύμφωνα με το ινστιτούτο εσωτερικών ελεγκτών (<http://www.hiia.gr/>), ορίζεται σαν «μια δομημένη, συνεπή και συνεχόμενη διαδικασία σε ολόκληρο τον οργανισμό, για την αναγνώριση, εκτίμηση και λήψη αποφάσεων που αφορούν την αντιμετώπιση και την αναφορά των ευκαιριών και κινδύνων που επηρεάζουν την επίτευξη των σκοπών του».

Στις ενότητες που ακολουθούν θα γίνει ανάλυση της συμβολής του εσωτερικού ελέγχου στην διαχείριση των κινδύνων και υπό ποιες προϋποθέσεις γίνεται. Επιπρόσθετα θα γίνει αναφορά για την εξέλιξη του εσωτερικού ελέγχου και πως συμβάλει για την αποφυγή των κρίσεων. Για το λόγο ότι η διπλωματική μας αναφέρεται γενικά στο “έλεγχο” θα αναφερθούμε και στο ρόλο του εξωτερικού ελέγχου όσον αφορά την διαχείριση κινδύνων και πως ο εξωτερικός έλεγχος έχει συμβολή στην αποφυγή κρίσεων. Με αυτό τον τρόπο θα δείξουμε την αλληλεπίδραση και την σύνδεση των δύο αυτών μορφών ελέγχου όσον αφορά την διαχείριση των κινδύνων για την αποφυγή της κρίσης.

4.2 Ο ρόλος του Εσωτερικού ελέγχου στη διαχείριση κινδύνων

Ένα από τα βασικά στοιχεία, τα οποία συμβάλλουν στη διαχείριση των κινδύνων αυτών και κατά επέκταση στην πρόληψη των ενδεχομένων κρίσεων που είναι πιθανόν να προκύψουν από μια ανεπιτυχή διαχείριση των κινδύνων αυτών, είναι και ο εσωτερικός

έλεγχος. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το The Association of Insurance and Risk Managers, ο ρόλος του εσωτερικού ελέγχου περιλαμβάνει τα ακόλουθα⁹⁰:

- «Η βασική στόχευση του κομματιού του εσωτερικού ελέγχου έχει να κάνει κατά βάση με σημαντικούς κινδύνους, οι οποίοι αποτελούν προϊόν εντοπισμού από τη διοίκηση, καθώς επίσης και ο έλεγχος των διαδικασιών αναφορικά με τη διαχείριση κινδύνων στο επίπεδο του οργανισμού.
- Παροχή διαβεβαίωσης στη διοίκηση, αναφορικά με τον κίνδυνο.
- Παροχή ενεργής υποστήριξης και ανάμειξης στη διαδικασία διαχείρισης του κινδύνου.
- Υποβοήθηση στην αναγνώριση, αξιολόγηση του κινδύνου, καθώς και εκπαίδευση του προσωπικού στη διαχείριση επιχειρηματικών κινδύνων και διαδικασιών εσωτερικού ελέγχου.
- Συντονισμός των αναφορών για τους κινδύνους από το διοικητικό συμβούλιο, την επιτροπή ελέγχου και τα λοιπά ενδιαφερόμενα μέρη».

Επιπλέον, ο εσωτερικός έλεγχος δύναται να διευρύνει την ανάμειξή του στη διαχείριση των επιχειρηματικών κινδύνων μόνο κάτω από τις εξής προϋποθέσεις:⁹¹

- Θα πρέπει να καταστεί σαφές, ότι η διοίκηση είναι αυτή, η οποία φέρει την κύρια ευθύνη για τη διαχείριση των κινδύνων.
- Η φύση των αρμοδιοτήτων του εσωτερικού ελέγχου θα πρέπει να τεκμηριώνεται στο καταστατικό του ελέγχου, καθώς και να εγκρίνεται από την επιτροπή ελέγχου.
- Ο εσωτερικός έλεγχος δεν θα πρέπει να διαχειρίζεται κανέναν από τους κινδύνους αυτούς για λογαριασμό της διοίκησης.
- Ο εσωτερικός έλεγχος θα πρέπει να παρέχει συμβουλές, να αμφισβητεί και να υποστηρίζει τη λήψη αποφάσεων από τη διοίκηση, σε αντίθεση με τη λήψη αποφάσεων για τη διαχείριση των κινδύνων, η οποία γίνεται αποκλειστικά και μόνο από τη διοίκηση.
- Κάθε εργασία εκτός των δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τη διαβεβαίωση, θα πρέπει να αναγνωρίζονται ως μια συμβουλευτική δραστηριότητα και χρειάζεται να

⁹⁰A.I.R.M.I.C. (2002), “A Risk Management Standard”, The Institute of Risk Management

⁹¹Αληφαντής Γ. (2010), “Ελεγκτική”, Εκδόσεις Πάμισος. Αθήνα.

ακολουθείται η εφαρμογή των προτύπων αυτών, που σχετίζονται με τις δραστηριότητες αυτές.

4.3 Η εξέλιξη του εσωτερικού ελέγχου και η συμβολή του στην αποφυγή κρίσεων

Τα τελευταία εξήντα χρόνια, παρατηρούμε ότι ο εσωτερικός έλεγχος έχει εξελιχθεί από μια απλή λειτουργία ελέγχου, σχετικά με την επιθεώρηση των χρηματοοικονομικών καταστάσεων σε μια σημαντική διαδικασία, η οποία θωρακίζει τη διοίκηση, αναφορικά με τη βελτίωση και την αναβάθμιση της λειτουργίας και των πολιτικών της.

Η διοίκηση της εταιρείας στηρίζεται ολοένα και περισσότερο στους εσωτερικούς ελεγκτές, ώστε να είναι σε θέση να αξιολογήσει, το κατά πόσον οι έλεγχοί τους είναι ικανοί προκειμένου να είναι σε θέση η εταιρεία να διαχειριστεί τους κινδύνους και τις αβεβαιότητες, που έχει κληθεί να αντιμετωπίσει.

Έτσι, ο εσωτερικός έλεγχος συμβάλλει στο βοηθήσει μια επιχείρηση να πετύχει τους στόχους της, παρουσιάζοντας σ' αυτήν αναλυτικά μια συστηματική προσέγγιση, ώστε να είναι σε θέση να αξιολογεί την αποτελεσματικότητα αντιμετώπισης του επιχειρηματικού της κινδύνου, του ελέγχου και των διαδικασιών όλης της διοίκησης.

Για αυτόν ακριβώς το λόγο, στην πράξη ένας εσωτερικός ελεγκτής είναι απαραίτητο να είναι ευσυνείδητος, κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του με ορθολογικό τρόπο. Επίσης, είναι αναγκαίο ο εσωτερικός έλεγχος να είναι ανεξάρτητος και αντικειμενικός, ενώ από την άλλη πλευρά τα δε μέλη που τον διενεργούν θα πρέπει να έχουν τα απαραίτητα προσόντα και την κατάλληλη εμπειρία, ώστε να βελτιώνεται συνεχώς η επιχείρηση.⁹²

Κατά αυτό τον τρόπο, η εφαρμογή ενός αποτελεσματικού εσωτερικού ελέγχου, είναι πιθανόν να οδηγήσει στην πρόληψη κρίσεων είτε αυτές αφορούν την βιωσιμότητα της

⁹² Xu, Y., Carsona, E., Fargherb, N., & Jiang, L. (2013), "Responses by Australian auditors to the global financial crisis", *Accounting and Finance*.

ίδιας της επιχείρησης, είτε γενικότερα της εγχώριας ή παγκόσμιας οικονομίας, καθώς όπως έχουν δείξει πολλές μελέτες, οι εσωτερικοί ελεγκτές είναι οι πρώτοι οι οποίοι διαπίστωσαν ότι, σε αρκετές περιπτώσεις το πρόβλημα που παρουσιαζόταν στις λειτουργίες του οργανισμού δεν αφορά μόνο ζήτημα σχετικά με τη μη συμμόρφωση της με τα πρότυπα και τις διαδικασίες, αλλά και αδυναμιών που παρουσίαζαν οι ίδιες οι διαδικασίες.

Έτσι, από τη διαπίστωση αυτή αρχίζει και η προσπάθεια της επικέντρωσης με στόχο το να βελτιωθούν οι επιχειρηματικές διαδικασίες και να σταθεροποιηθεί γενικότερα η επιχείρηση και να αποφευχθούν πιθανές κρίσεις, οι οποίες θα απειλήσουν τη βιωσιμότητά τους.

Για να το συγκεκριμενοποιήσουμε θα αναφερθούμε άλλη μια φορά στο παράδειγμα της Lehman brothers, αναφέροντας ότι σε περίπτωση που ο εσωτερικός έλεγχος είχε «κάνει σωστά τη δουλειά του», είναι αρκετά πιθανό η χρεοκοπία της τράπεζας να είχε αποφευχθεί μαζί και στο σπάσιμο της φούσκας των ακινήτων και γενικότερα δηλαδή η οικονομική κρίση που ξέσπασε διεθνώς⁹³.

Ένας αποτελεσματικός εσωτερικός έλεγχος θα είχε σημάνει από νωρίς το καμπανάκι στη διοίκηση και στις αρμόδιες αρχές αναφορικά με την ύπαρξη κινδύνων και σοβαρών προβλημάτων, τα οποία καθιστούσαν αμφίβολη τη συνέχιση της δραστηριότητας τις τράπεζας και γενικότερα της βιωσιμότητά της.

Έτσι θα είχαν ληφθεί αρκετά νωρίτερα και δεν φτάναμε λίγες μέρες πριν το κραχ να προσπαθεί η Αμερικανική κυβέρνηση να κρατικοποιήσει την τράπεζα, κάτι που τελικά δεν έγινε, ώστε να αποφευχθεί το κλείσιμό της.

Άρα, συνοψίζοντας ένας αποτελεσματικός εσωτερικός έλεγχος, μπορεί να βοηθήσει καθοριστικά την εκάστοτε επιχείρηση στην αποτελεσματική διαχείριση των κινδύνων της και στην πρόληψη ενδεχομένων κρίσεων⁹⁴.

⁹³ A.I.R.M.I.C. (2002), "A Risk Management Standard", The Institute of Risk Management.

⁹⁴Enderlein, H. & Pisani-Ferry, J. (2014) "Reforms, Investment and Growth: An Agenda for France, Germany and Europe", Report to Sigmar Gabriel (Federal Minister for Economic Affairs and Energy) and Emmanuel Macron (Minister for the Economy, Industry and Digital Affairs).

4.4 Ο ρόλος του εξωτερικού ελέγχου στη διαχείριση κινδύνων

Όπως, αναφερθήκαμε και σε προηγούμενο κεφάλαιο, κύριος σκοπός του εξωτερικού ελέγχου είναι ο έλεγχος των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Παρόλα αυτά δεν είναι πάντοτε εφικτή και βέβαιη η επίτευξη του σκοπού αυτού. Πάντα υπάρχει το ενδεχόμενο, ο ελεγκτής να κάνει λάθος εκτίμηση και να θεωρήσει ως αξιόπιστες πληροφορίες που τελικά είναι αναξιόπιστες και το αντίθετο.

Ο ελεγκτικός αυτός κίνδυνος, παρόλα αυτά όμως, δεν θα πρέπει να υπερβαίνει ένα συγκεκριμένο όριο, το οποίο είναι αποδεκτό από τον ελεγκτή και την ελεγχόμενη εταιρεία.

Ο προσδιορισμός του αποδεκτού αυτού βαθμού κινδύνου είναι προϊόν μιας δυσχερούς και άκρως υποκειμενικής διαδικασίας. Βασίζεται με άλλα λόγια, στη σωστή εκτίμηση των επί μέρους κινδύνων οι οποίοι συνθέτουν τον ελεγκτικό κίνδυνο και οι οποίοι είναι⁹⁵:

- A) Ο εγγενής κίνδυνος
- B) Ο κίνδυνος του εσωτερικού ελέγχου
- Γ) Ο κίνδυνος ελεγκτικών τεκμηρίων.

Ο εγγενής κίνδυνος σχετίζεται κυρίως με τα βασικά χαρακτηριστικά της ελεγχόμενης επιχείρησης και κυρίως με το στοιχείο το οποίο ελέγχεται. Παραδείγματος χάριν, ο κίνδυνος λανθασμένης γνωμοδότησης εκ μέρους του ελεγκτή είναι μικρότερος στην περίπτωση του ελέγχου μιας μικρομεσαίας επιχείρησης, ενώ αντίθετα είναι μεγάλος στην αντίθετη περίπτωση. Επίσης, κάθε λογαριασμός και περιουσιακό στοιχείο, το οποίο ελέγχεται παρουσιάζει και ένα διαφορετικό βαθμό κινδύνου. Έτσι, ο κίνδυνος για απάτη είναι μεγαλύτερο στην περίπτωση των μετρητών από ότι στην περίπτωση των παγίων.

⁹⁵Reinstein, A., Lander, G. H. and Gavin, T.A. (1994). “The External Auditor’s Consideration of the Internal Audit Function”, *Managerial Auditing Journal*.

Παρά το γεγονός, ότι ο συγκεκριμένος κίνδυνος θεωρείται ως ένα βαθμό δεδομένος για τον ελεγκτή, φαίνεται ακόμα και εδώ ο καθοριστικός ρόλος που καλείται να διαδραματίσει στην προσπάθεια μετριασμού όσο το δυνατόν περισσότερο γίνεται, στοιχείων τα οποία μπορούν να οδηγήσουν είτε λάθη εκτίμησης αναφορικά με το ύψος του κινδύνου, είτε σε αδυναμία εντοπισμού στοιχείων τέτοιων τα οποία καθιστούν αμφίβολη την περαιτέρω συνέχιση των δραστηριοτήτων της ελεγχόμενης επιχείρησης.

Ο κίνδυνος του εσωτερικού ελέγχου αναφέρεται κυρίως στη πιθανότητα να θεωρήσει ο ελεγκτής, ότι ο εσωτερικός έλεγχος ήταν αποτελεσματικός, άρα και τα μέτρα τα οποία επέβαλλε να τα θεωρήσει ως αποτελεσματικά, ενώ στην πραγματικότητα αυτά ήταν αναποτελεσματικά.

Εδώ ακριβώς φαίνεται και η αλληλεπίδραση και η σύνδεση των δύο αυτών μορφών ελέγχου, όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενο κεφάλαιο, καθώς όσο πιο αποτελεσματικός είναι ο εσωτερικός έλεγχος, τόσο μικρότερος είναι όπως είναι φυσικό και ο σχετικός κίνδυνος.

Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα ένα μεγάλο μέρος της ελεγκτικής εργασίας του εξωτερικού ελεγκτή να αφιερώνεται κατά βάση στην ακριβή αξιολόγηση των πορισμάτων του εσωτερικού ελέγχου.

Επίσης, ο κίνδυνος των ελεγκτικών τεκμηρίων αφορά κυρίως την πιθανότητα τα αποδεικτικά στοιχεία, τα οποία έχουν συγκεντρωθεί από τον ελεγκτή, κατά τη διάρκεια του ελέγχου τεκμηρίωσης να μην είναι ούτε κατάλληλα, αλλά ούτε και επαρκή σε σημείο τέτοιο που να μην του επιτρέπουν να εξάγει σωστά συμπεράσματα, αναφορικά με την αξιοπιστία των λογιστικών καταστάσεων.⁹⁶

Οι δύο τελευταίοι κίνδυνοι, δηλαδή αυτός του εσωτερικού ελέγχου και αυτός των ελεγκτικών τεκμηρίων αποτελούν ουσιαστικά τον κίνδυνο τον οποίο αντιμετωπίζει ο ελεγκτής στο να εκφέρει λανθασμένη γνώμη, μετά την ολοκλήρωση της ελεγκτικής διαδικασίας. Έτσι, όσο μεγαλύτερος είναι ο βαθμός τους, τόσο υψηλότερος είναι και ο κίνδυνος του ελέγχου, άρα και τόσο μεγαλύτερη πρέπει να είναι η έκταση του ελέγχου,

⁹⁶Reinstein, A., Lander, G. H. and Gavin, T.A. (1994). "The External Auditor's Consideration of the Internal Audit Function", *Managerial Auditing Journal*

δηλαδή το μέγεθος του δείγματος των αποδεικτικών στοιχείων, τα οποία θα πρέπει να συλλέξει ο ελεγκτής.

Άρα, όπως μπορούμε να συμπεράνουμε από τα παραπάνω, ο ρόλος του εξωτερικού ελέγχου και ειδικότερα του εξωτερικού ελεγκτή είναι καθοριστικός για τη διαχείριση των κινδύνων που αντιμετωπίζει τόσο ο ελεγκτής κατά την άσκηση της ελεγκτικής διαδικασίας, όσο και για τον εντοπισμό στοιχείων εκείνων στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις της εταιρείας, τα οποία είναι πιθανόν να καταστήσουν αμφίβολη τη βιωσιμότητα και φερεγγυότητά της.

Έτσι, για παράδειγμα μια αδυναμία εντοπισμού τέτοιων στοιχείων, ενώ υπάρχουν, είναι πιθανόν να οδηγήσουν αργότερα στο ξέσπασμα μιας «φούσκας», η οποία θα οδηγήσει σε κλείσιμο την ελεγχόμενη εταιρεία, και η οποία στη συνέχεια ανάλογα με το μέγεθος και την δυναμική της εταιρείας να οδηγήσει στο ξέσπασμα μιας γενικότερης κρίσης (παράδειγμα Lehman brothers όπου θα ασχοληθούμε παρακάτω).

Αντίθετα, αν ο ελεγκτής διαπιστώσει τα στοιχεία αυτά, μόλις πρωτοεμφανιστούν είναι πιθανόν να ληφθούν διορθωτικά μέτρα, τα οποία θα αποτρέψουν το μοιραίο⁹⁷.

4.5 Η συμβολή του εξωτερικού ελέγχου στην αποφυγή κρίσεων

Όπως μπορούμε εύκολα να συμπεράνουμε από όσα έχουμε αναφέρει παραπάνω, είναι δεδομένο, ότι ο εξωτερικός έλεγχος που πραγματοποιείται από ανεξάρτητους ελεγκτές μπορεί να βοηθήσει σημαντικά στην αποφυγή μελλοντικών κρίσεων.

Για να γίνουμε πιο συγκεκριμένοι αρκεί να αναφέρουμε, ότι κατά την κρίση του 2007, οι ελεγκτές υπέπεσαν σε πολλά και σοβαρά λάθη, τα οποία αν είχαν αποφευχθεί θα είχαν αποτρέψει την εκδήλωση μιας χρηματοπιστωτικής κρίσης που έπληξε την παγκόσμια οικονομία.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι ο ρόλος του ελεγκτή δεν είναι να προβλέψει το μέλλον, αλλά να διασφαλίσει ότι οι οικονομικές καταστάσεις των εταιρειών δίνουν μια αληθινή και

⁹⁷Reinstein, A., Lander, G. H. and Gavin, T.A. (1994). “The External Auditor’s Consideration of the Internal Audit Function”, *Managerial Auditing Journal*.

δίκαιη εικόνα των επιδόσεων της επιχείρησης. Ο πρωταρχικός ρόλος των ελεγκτών είναι να καθορίσουν, εάν οι οικονομικές καταστάσεις της οικονομικής οντότητας είναι απαλλαγμένες από ουσιώδεις ανακρίβειες. Ο ρόλος τους δεν είναι να ανιχνεύσουν την απάτη, αλλά να καθορίσουν εάν οι οικονομικές καταστάσεις της εταιρείας είναι αληθινές και σωστές.

Για να επιτευχθεί αυτό, οι ελεγκτές πρέπει να έχουν μια ακριβή κατανόηση της αποτίμησης περιουσιακών στοιχείων. Ωστόσο, πολλοί ελεγκτές απέτυχαν να αναγνωρίσουν τις κακές πρακτικές δανεισμού, κάτι που οδήγησε στη φούσκα των ακινήτων και την κατάρρευση.

Έτσι κατά τη διαδικασία της κατανόησης των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, οι ελεγκτές θα έπρεπε να είχαν συνειδητοποιήσει, ότι αυτό το είδος της πρακτικής δανεισμού, που εφαρμοζόταν δεν έχει γερά θεμέλια. Επίσης, πολλές από τις εταιρείες που έλαβαν έκθεση ελέγχου με σύμφωνη γνώμη, είναι πιθανόν τελικά να μην την άξιζαν, ύστερα από μια περισσότερο προσεκτική εξέταση.

Ωστόσο, δεδομένου ότι οι οικονομικές καταστάσεις των εταιρειών αυτών ήταν, σύμφωνα με τις γενικές αποδεκτές λογιστικές Αρχές, τα ελαττώματα της πρακτικής δανεισμού δεν ήταν δυνατόν να έρθουν στο φως.

Αντίθετα, στην περίπτωση κατά την οποία οι ελεγκτές είχαν καταφέρει να αναγνωρίσουν τις κακές πρακτικές δανεισμού, όσο ήταν ακόμα στα πρώιμα στάδια το φαινόμενο αυτό, θα υπήρχε η δυνατότητα λήψης διορθωτικών μέτρων, τα οποία θα αποσοβούσαν την εκδήλωση της κρίσης αυτής.

Σε αυτό το σημείο επίσης, αξίζει να τονιστεί η ανάγκη που υπάρχει, ώστε οι ελεγκτές να έχουν τα απαραίτητα προσόντα και τις απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες για τη διενέργεια ελέγχων, καθώς ο ρόλος τους μπορεί να αποβεί καθοριστικός, για αυτό λόγο θέλει ιδιαίτερη προσοχή η επιλογή των ελεγκτών από τις υπό έλεγχο επιχειρήσεις.

4.6 Η ελεγκτική εταιρία Ernst and Young και το σκάνδαλο της Lehman Brothers

Η τυφλή εμπιστοσύνη των επενδυτών στις εξαγόμενες χρηματοοικονομικές καταστάσεις των επιχειρήσεων, αλλά και λόγω της πεποίθησης ότι τα ελεγμένα πιστοποιητικά από τις ελεγκτικές εταιρίες ήταν αμερόληπτα και άκρως πραγματικά οδήγησε σε οικονομικά εγκλήματα και οικονομικές απάτες. Για να γίνει εφικτή μια απάτη, δεν φτάνει μόνο η παραποίηση των οικονομικών στοιχείων της επιχείρησής , αλλά πρέπει να δείχνουν και οι εξωτερικοί έλεγχοι τα ίδια αποτελέσματα. Οπότε πρακτικά μιλάμε για μια συμμαχική εξαπάτηση.

Στην ενότητα αυτή θα παρουσιαστεί το σκάνδαλο της ελεγκτικής εταιρίας Ernst&Young που θεωρείται συνυπεύθυνη για την χρεωκοπία της Lehman Brothers. Το παρακάτω σκάνδαλο τα οποίο βέβαια αμαυρώνει τη συνολική εικόνα του κλάδου και δεν θα προέκυπτε αν διενεργούνταν οι απαραίτητοι έλεγχοι και τόσο οι εσωτερικοί όσο και οι εξωτερικοί ελεγκτές έκαναν σωστά την δουλειά τους.

Η χρεωκοπία του τραπεζικού κολοσσού Lehman Brothers⁹⁸⁹⁹ τον Σεπτέμβριο του 2008, πυροδότησε την κρίση των υποβαθμισμένων στεγαστικών δανείων στην Αμερική. Η πτώση της οφειλόταν, όπως έγινε γνωστό στις 12 Σεπτεμβρίου του ίδιου χρόνου, από την έκθεση της τράπεζας σε υπερβολικό δανεισμό. Η ελεγκτική της εταιρία Ernst & Young είναι συνυπεύθυνη στη χρεωκοπία της Lehman Brothers, εφόσον ήξερε πολύ καιρό για το "πρόβλημα" της υπό έλεγχο εταιρίας, εφόσον ήταν υπεύθυνη να ελέγχει και να υπογράφει τα βιβλία της.

Ειδικότερα, όπως περιγράφεται στο πόρισμα των αμερικανικών αρχών (έκτασης 2.200 σελίδων), η ελεγκτική εταιρία Ernst and Young (3η μεγαλύτερη σε παγκόσμια κλίμακα ελεγκτική εταιρία εκείνη την χρονιά), είχε επίγνωση της απάτης που έκανε η διοίκηση της τράπεζας όταν καταχωρούσε στις πωλήσεις, μέχρι να δημοσιευτούν οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις της, ένα βραχυπρόθεσμο δάνειο έτσι ώστε να

⁹⁸Κραμβιά - Καπαρδή Μ. / Τσολάκης Χ.(2011). Οικονομικά εγκλήματα στις επιχειρήσεις. Πρόληψη, διερεύνηση, αποτροπή, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα

⁹⁹Velentzas J. / Broni G. / Kartalis N. (2012), «Internal control and auditing as a matter of a reliable financial corporate performance», Proceedings ICOAE.

εμφανιστεί μειωμένος ο δανεισμός. Το αποτέλεσμα ήταν η τράπεζα να έχει γονατίσει από τις υποχρεώσεις κι οι μέτοχοι, χάρη στις πολύτιμες υπηρεσίες των ελεγκτών, να ενημερώνονται για μια ανθηρή και κερδοφόρο πορεία της εταιρίας.

Η Lehman Brothers δυστυχώς δεν ήταν η μοναδικά "ελεγχόμενη" εταιρία που επωφελήθηκε από την τεχνογνωσία της Ernst and Young στη δημιουργική λογιστική και το μαγείρεμα των στοιχείων και έπαιξε καταλυτικό παράγοντα στην κρίση με τα στεγαστικά στις ΗΠΑ. Η Ernst and Young προσέφερε επίσης τις ίδιες "πολύτιμες υπηρεσίες" της στη δημιουργική λογιστική και στην Άγγλο-Ιρλανδική τράπεζα. Κατάφερε να τις εξαφανίσει ένα δάνειο ύψους 87 εκατ. Ευρώ, αξιοποιώντας τη διαφορετική ημερομηνία έναρξης και λήξης του οικονομικού έτους μεταξύ της ίδιας και των θυγατρικών της. Έτσι το δάνειο μέχρι τις 30 Σεπτέμβρη που έληγε το οικονομικό έτος για την Άγγλο-Ιρλανδική ήταν καταχωρημένο στην Ιρλανδική Nationwide (θυγατρική της τράπεζας) και μέχρι τις 31 Δεκέμβρη που έληγε το οικονομικό έτος για την Nationwide μεταφερόταν και πάλι στην μητρική εταιρία.

Το αποτέλεσμα αυτών των ακραίων κερδοσκοπικών πράξεων και της δημιουργικής λογιστικής της Ernst and Young, που προσέφερε την τεχνογνωσία για το κουκούλωμα των παράνομων τακτικών της, ήταν η μετοχή της να χάσει το 97% της αξίας της σε ένα μόλις χρόνο, οι διευθυντές της να παραιτηθούν και οι φορολογούμενοι να πληρώσουν 10 δισ. ευρώ με τα οποία χρηματοδοτήθηκε η συγκεκριμένη τράπεζα για να αναπληρώσει το κεφάλαιό της.

4.7 Προτάσεις για ορθότερη διαχείριση του ελέγχου σε περίοδο ύφεσης

Παραπάνω αναφερθήκαμε στην συμβολή του ελέγχου για την αποφυγή της οικονομικής κρίσης. Στην ενότητα αυτή θα παρουσιαστούν κάποιες προτάσεις οι οποίες είναι απόρροια σε όλα όσα έχουμε αναφερθεί έως τώρα σχετικά με την με τον έλεγχο, την διαχείριση κινδύνων εν καιρό οικονομικής ύφεσης.

Οι κάτωθι προτάσεις είναι αυτές που μπορούν να διαμορφώσουν και να συμβάλλουν στην καλύτερη ποιότητα και δυνατότητα τόσο του εσωτερικού όσο και του εξωτερικού ελέγχου σε περίοδο οικονομικής ύφεσης. Συγκεκριμένα,

- ✓ Ο έλεγχος θα πρέπει να επικεντρωθεί στους κινδύνους και τις δραστηριότητες που σχετίζονται με την οικονομική κρίση. Θα πρέπει οπωσδήποτε να επισκοπήσουν τους κινδύνους που έχουν σχέση με τη φήμη της εταιρείας, τη ρευστότητα, την ενδεχόμενη μείωση προσωπικού, τους προμηθευτές, τα εκτός ισολογισμού στοιχεία και τα Συστήματα Εσωτερικού Ελέγχου που πρέπει να υπάρχουν για να μειώσουν τους συγκεκριμένους κινδύνους.
- ✓ Θα πρέπει να επικεντρωθούν στη διαδικασία της διαχείρισης κινδύνου (RiskManagement) και πως αυτό επιτελείται σε σχέση με την κάλυψη των στρατηγικών στόχων της επιχείρησης.
- ✓ Θα πρέπει να αποτιμήσουν ξανά τους κινδύνους, ειδικά εκείνους που αν ληφθούν συνδυαστικά υπόψη και προκύψουν θα είναι πολύ σημαντικοί. Μέχρι σήμερα κατά κανόνα, πολλοί Ελεγκτές έκαναν αξιολογήσεις κινδύνων (riskassessment) σε πολλούς ανεξάρτητους κινδύνους βαθμολογώντας χαμηλά την πιθανότητα αυτοί να προκύψουν, ενώ δεν βαθμολογούσαν καθόλου το ενδεχόμενο αυτοί να προκύψουν σωρευτικά ή συνδυαστικά.
- ✓ Θα πρέπει να λειτουργούν σαν βασικοί εκπαιδευτές ενδοεταιρικά, σε θέματα διαχείρισης κινδύνων και να αξιοποιούν για ενημέρωση κάθε ευκαιρία συζήτησης σε θέματα κινδύνων
- ✓ Θα πρέπει να λειτουργήσουν με ένα πιο ευέλικτο πρόγραμμα ελέγχων που να αναθεωρείται ανάλογα με τους επικαιροποιημένους στόχους της εταιρείας
- ✓ Θα πρέπει να ενισχύσουν την αποδοτικότητα ελεγκτικής τους εργασίας και αν χρειαστεί να την ανασχεδιάσουν με τον ίδιο τρόπο και σκεπτικό που η επιχείρηση θα έχει για την αποδοτικότητα των επιμέρους λειτουργιών της σε περίοδο οικονομικής κρίσης
- ✓ Όσον αφορά τη συνέχιση της δραστηριότητας μιας οικονομικής μονάδας (going concern) προτείνουμε α) σωστότερη διαχείριση για τον εντοπισμό κινδύνων , β) την συλλογή των στοιχείων που εμπεριέχονται στον κίνδυνο, γ) να διενεργηθεί περαιτέρω έρευνα (εάν είναι απαραίτητη) προκειμένου να συνταχθεί η σωστή έκθεση ελέγχου.

Συμπεράσματα-Προτάσεις-Μελλοντική Έρευνα

Δεν χωρά αμφιβολία ότι υπάρχει άμεση συσχέτιση μεταξύ των δύο βασικών μορφών ελέγχου (εσωτερικού και εξωτερικού) και της οικονομικής κρίσης, κάτι το οποίο έγινε εντονότερο από το ξέσπασμα της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης και ύστερα.

Η οικονομική κρίση που έπληξε τόσο την παγκόσμια οικονομία όσο και τη χώρα μας έχει διαμορφώσει νέες συνθήκες και επιτάσσει την επαναξιολόγηση στρατηγικών και δεδομένων. Τι συμβαίνει λοιπόν με τη λειτουργία που ονομάζεται εσωτερικός έλεγχος; Τι αλλαγές επέφερε η κρίση σε εκείνη τη λειτουργία που διαβεβαιώνει για την ομαλή λειτουργία της επιχείρησης;

Για να προσεγγίσουμε με ασφάλεια τα παραπάνω ερωτήματα είναι σκόπιμο να ανατρέξουμε σε μια ψύχραιμη αλλά ουσιαστική αναζήτηση τόσο των αιτίων όσο και των νέων συνθηκών που έχουν διαμορφωθεί.

Χωρίς να διεκδικούμε το προσόν της ολοκληρωμένης αναφοράς, πρέπει να σταθούμε στους παρακάτω παράγοντες που είτε συνέτειναν είτε επέτειναν την οικονομική κρίση:

- Εσωστρέφεια: στην πορεία των προηγούμενων δεκαετιών αναπτύξαμε μια οικονομία που είχε έντονα εσωστρεφή χαρακτηριστικά: αρνητικά ισοζύγια συναλλαγών, προβληματικά υψηλός εναγκαλισμός με το κράτος, απώλεια ανταγωνιστικότητας.
- Υποβάθμιση αξιολόγησης: η υποβάθμιση της αξιολόγησης είναι πολύπλευρη και δεν αναφέρεται μόνο στην αξιολόγηση του αποδιδόμενου έργου σε επίπεδο εργαζομένων ή στον ευτελισμό της αξιολόγησης σε επίπεδο κοινωνικού γίνεσθαι.
- Ευδαιμονία και πλημμελής διαχείριση κινδύνων: σε ένα περιβάλλον απόλυτης ευδαιμονίας, η έννοια της σφρόνως διαχείρισης κινδύνων ήταν σχεδόν γραφική. Η μέτρηση της απόδοσης και του αναλαμβανόμενου κινδύνου ήταν πολυτέλεια. Η φαινομενικά καλπάζουσα οικονομία έγινε χαλί για να κρύβουμε από κάτω προβλήματα, ανεπάρκειες και κακοδιαχείριση.

Η εσωτερική αγορά έχει συρρικνωθεί σημαντικά και με σημερινά δεδομένα η ανάκαμψη δεν αναμένεται ραγδαία. Όποιος λοιπόν επιθυμεί πρόοδο και ανάπτυξη για τον οργανισμό του πρέπει να εξετάσει τρόπους να κάνει στην αγορά του κάτι μεγαλύτερο από τον ελλαδικό χώρο.

Η έλλειψη ρευστότητας δεν συγχωρεί το παραμικρό λάθος, όπως για παράδειγμα την πώληση σε μη φερέγγυο πελάτη λόγω ανεπαρκών διαδικασιών πιστωτικού ελέγχου.

Τα περιθώρια κέρδους έχουν ελαχιστοποιηθεί σε μια προσπάθεια να υποκινηθεί η κατανάλωση και έτσι η ελάχιστη ανεπάρκεια και μη αποδοτική λειτουργία οδηγεί σε ζημιογόνο αποτέλεσμα.

Σε αυτά τα πλαίσια ο εσωτερικός έλεγχος αποτελεί την ανεξάρτητη, αντικειμενική, και συμβουλευτική δραστηριότητα, η οποία είναι σχεδιασμένη ώστε να προσθέτει αξία και να βελτιώνει τις λειτουργίες του οργανισμού. Υπό το πρίσμα αυτό, ο εσωτερικός έλεγχος βοηθά τον οργανισμό στο να επιτύχει τους στόχους του, προσφέροντάς του μια συστηματική επιστημονική προσέγγιση για την αποτίμηση και τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας της διαχείρισης των κινδύνων, των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου και των διαδικασιών, ενώ συμβάλλει καθοριστικά και στην αποφυγή τυχόν μελλοντικών κρίσεων, στην περίπτωση κατά την οποία εφαρμοστεί αποτελεσματικά.

Ειδικότερα, κατά την κρίση του 2007, οι ελεγκτές υπέπεσαν σε πολλά και σοβαρά λάθη, τα οποία εάν είχαν αποφευχθεί θα είχαν αποτρέψει την εκδήλωση μιας χρηματοπιστωτικής κρίσης, η οποία έπληξε βαθύτατα την παγκόσμια οικονομία. Πιο συγκεκριμένα, πολλοί ελεγκτές απέτυχαν να αναγνωρίσουν τις κακές πρακτικές δανεισμού, κάτι που οδήγησε και στη φούσκα των ακινήτων και την γενικότερη κατάρρευση, η οποία ξεκίνησε από την πτώχευση της Lehman brothers

Ο εξωτερικός έλεγχος έχει ως κύριο σκοπό τον έλεγχο των χρηματοοικονομικών καταστάσεων, ώστε να εξετάσει και να εντοπίσει τυχόν λάθη ή παραλείψεις τα οποία μπορεί να επηρεάσουν την βιωσιμότητα και φερεγγυότητα της επιχείρησης. Μέσω του εξωτερικού ελέγχου ενισχύεται τόσο η εμπιστοσύνη των επενδυτών, αλλά και των υπόλοιπων ενδιαφερόμενων για την επιβίωση και την περαιτέρω ανάπτυξη μιας επιχείρησης.

Εκτός αυτού, ο εξωτερικός έλεγχος συμβάλλει καθοριστικά και στη διαχείριση του ελεγκτικού κινδύνου, αλλά και στη αποτροπή μελλοντικών κρίσεων, μέσω της διασφάλισης, ότι οι οικονομικές καταστάσεις των εταιρειών δίνουν μια αληθινή και δίκαιη εικόνα των επιδόσεων της επιχείρησης ή του έγκαιρου εντοπισμού ουσιωδών λαθών και παραλείψεων στα πρώιμα στάδια εφαρμογής τους, ώστε να είναι δυνατή η μετέπειτα διόρθωσή τους, πριν οδηγήσουν τελικά σε κρίσεις που θα θέσουν εν

αμφιβόλω την βιωσιμότητα της ίδιας της εταιρείας, αλλά και της ίδιας της οικονομίας, ιδιαίτερα αν πρόκειται για εταιρία με μεγάλη δυναμική και μεγάλο μέγεθος.

Τέλος, αναφορικά με τους βασικούς περιορισμούς της παρούσας εργασίας αυτοί ήταν η μειωμένη σύνδεση της θεωρίας με την πράξη, που συσχετίζει τον έλεγχο με την οικονομική κρίση, καθώς η ανάδειξη της σημασίας του εσωτερικού και εξωτερικού ελέγχου σαν μέτρο αποφυγής της οικονομικής κρίσης αποτελεί ένα ιδιαίτερα πρόσφατο ζήτημα, το οποίο αναδείχθηκε ως απόρροια της οικονομικής κρίσης που ξέσπασε τόσο στην Αμερική όσο και στην Ευρώπη τα τελευταία χρόνια. Για αυτό το λόγο, η εν λόγω επιστημονική έρευνα μπορεί να αποτελέσει πηγή πληροφοριών για μεταγενέστερες έρευνες πάνω στο τομέα του ελέγχου σε περιόδους δημοσιονομικής εξυγίανσης και για άλλες έρευνες οι οποίες να συνδέουν περισσότερο την θεωρία με την πράξη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- William Leonard (1970), «Έλεγχος της Επιχειρήσεως», Εκδόσεις Hellenews, Αθήνα
- Αληφαντής Γ. (2010), «Ελεγκτική», Εκδόσεις Πάμισος, Αθήνα
- Κάντζος Κ. (2006). «Ελεγκτική : Θεωρία και πρακτική», Εκδόσεις Σταμούλης, Αθήνα.
- Καραμάνης Κ. (2008), «Σύγχρονη Ελεγκτική: Θεωρία και Πρακτική σύμφωνα με τα Διεθνή Ελεγκτικά Πρότυπα», Εκδόσεις Εταιρίας Αξιοποίησης και Διαχείρισης της Περιουσίας του ΟΠΑ, Αθήνα.
- Κραμβιά - Καπαρδή Μ. / Τσολάκης Χ. (2011). Οικονομικά εγκλήματα στις επιχειρήσεις. Πρόληψη, διερεύνηση, αποτροπή. Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα
- Καζαντζής Χ. (2006) «Ελεγκτική και Εσωτερικός Έλεγχος, Μία συστηματική προσέγγιση Εννοιών, Αρχών και Προτύπων», Εκδόσεις BusinessPlus A.E.,
- Κότιος Α, Παυλίδης Γ. (2012), «Διεθνείς οικονομικές κρίσεις», εκδόσεις Rossili, Αθήνα
- Νεγκάκης Χ. και Ταχυνάκης Π. (2013), «Σύγχρονα Θέματα Ελεγκτικής & Εσωτερικού Ελέγχου: Σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου», Εκδόσεις Διπλογραφία, Αθήνα
- Παπάς Α. (1999), "Εισαγωγή στην Ελεγκτική", Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα.
- Τερζάκης, Γ. (1985), «Εφαρμοσμένη Φορολογική Ελεγκτική των Εμπορικών και Βιομηχανικών Επιχειρήσεων, Εκδόσεις Καραμπελόπουλος, Αθήνα.
- Τσακλάγκανος Α. (2005) «Ελεγκτική», Εκδοτικός Οίκος Αδερφών Κυριακίδη ΑΕ, Θεσσαλονίκη.
- Τσακλάγκανος Α. (2011) «Ελεγκτική», Εκδοτικός Οίκος Αδερφών Κυριακίδη ΑΕ, Θεσσαλονίκη.
- Τσιμάρας Μ. (1954), «Αρχές γενικής Λογιστικής», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

ΑΡΘΡΑ & ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

- A.I.R.M.I.C. (2002), “A Risk Management Standard”, The Institute of Risk Management, pp 1-14.
- American Accounting Association (1971), A Statement of basic Auditing Concepts: A review article. Journal of Accounting Research, pp 95-112.
- Antonio Spilimbergo, Steven Symansky, Olivier Blanchard, Carlo Cottarelli, (2009) Fiscal Policy for the Crisis.vol. 10, issue 2, 26-32
- Bc. Tatiana Khuda (2016), Response by Czech Auditors and Audit Regulators to the Financial Crisis.
- Chen, H. & M. Zhang (2012): “Audit Reaction on Financial Crisis. “AABRI PaperSA12116, Academic and Business Research Institute, Conference San Antonio ,2012.
- ChizobavMorah , what causes recession? Available at: <http://www.investopedia.com/ask/answers/08/cause-of-recession.asp>
- Claessens, S., & Kose, M. A. (2013). Financial crises: Explanations, types, and implications (IMF Working Paper, WP/13/28). Washington DC: IMF .
- Consideration of the Internal Audit Function”, Managerial Auditing Journal, 9(7), pp. 29-36
- Elder, R.J., Zhang, Y., Zhou, J. and Zhou, N. (2009), “Internal Control Weaknesses and Client Risk Management”, Journal of Accounting, Auditing and Finance, Vol. 24, no. 4, pp. 543-579.
- Elizabeth Carson, Neil L. Fargher, Marshall A. Geiger, Clive S. Lennox, K. Raghunandan, and Marleen Willekens (2013) Audit Reporting for Going-Concern Uncertainty: A Research Synthesis. AUDITING: A Journal of Practice & Theory: 2013, Vol. 32, No. Supplement 1, pp. 353-384
- Enderlein, H. & Pisani-Ferry, J. (2014) "Reforms, Investment and Growth: An Agenda for France, Germany and Europe", Report to Sigmar Gabriel (Federal Minister for Economic Affairs and Energy) and Emmanuel Macron (Minister for the Economy, Industry and Digital Affairs
- External Audit - ACA / CA available at: <http://graduates.mazars.co.uk/external-audit-aca>

- Guidance for audit committees (2004). The internal audit functions available at: <https://www.icaew.com/-/media/corporate/files/technical/audit-and-assurance/audit/guidance-for-audit-committees/the-internal-audit-function.ashx>
- Institute of Chartered Accountants in Australia, available at <http://www.charteredaccountants.com.au/audit>
- Ioannis Tsalavoutas, Lisa Evans, (2010) "Transition to IFRS in Greece: financial statement effects and auditor size", *Managerial Auditing Journal*, Vol. 25 Issue: 8, pp.814-842.
- Irina Alexeyeva, Tobias Svanström, (2015) "The impact of the global financial crisis on audit and non-audit fees: Evidence from Sweden", *Managerial Auditing Journal*, Vol. 30 Issue: 4/5, pp.302-323
- Janet L. Colbert, (2002) "Corporate governance: communications from internal and external auditors", *Managerial Auditing Journal*, Vol. 17 Issue: 3, pp.147-152
- Karagiorgos T., Drogalas G., Gotzamanis E. And Tampakoudis I. (2010). "Internal Auditing as an Effective Tool For Corporate Governance", *Journal of Business Management*. Vol.2, No. 1, pp. 15-24
- Karagiorgos, T., Drogalas, G., Dimou, A. (2011), Effectiveness of internal control system in the Greek bank sector. *The Southeastern Review of Business Finance and Accounting*, 6(2), pp. 1-11.
- Konzelmann, S. and Davies, M. (2012) *Banking System in the Crisis* Routledge
- Mareque, M., López-Corrales, F. J., & De Lima, E. (2012). *Cómo reflejan la crisis los informes de auditoría de las cotizadas* [How the crisis is reflected in the audit reports of listed companies]. *Partida Doble* 23 (240), 56-70
- Mariana Mazzucato / *The Guardian* (2012) *Why Investment is the Answer to the Eurozone Crisis - Not Austerity*
- Mattingly L. (1964), «Formation and Development of the Institution of Certified Public Accountants in Greece», *The Accounting Review*
- Palfi, C. and Muresan, M. (2009) Survey on weaknesses of banks internal control systems, *Journal of International Finance and Economics*, Vol. 9, pp.106-116.
- Pulliam S., Solomon D. (2002) "How three unlucky Sleuths discovered fraud at WorldCom", *Wall Street Journal*.

- Ritternberg, L.E &Covaleski, M.(1999). Outsourcing the Internal Audit Function: the British Government Experience with Market testing. International Journal of Auditing, 3, 225-235.
- Stephanie Kemp (Technical Editor) (2008) Auditing and Assurance Handbook 2008: Incorporating all the Standards as at 1 January 2008, Volume 2
- Tejvan Pettinger (2012). Negative Impact of Economic Recession, available at: <https://www.economicshelp.org/blog/5618/economics/negative-impact-of-economic-recession/>
- The Effects of Internal Control Systems on Cooperative's Profitability: A Case of Koperasi ABC Berhad (PDF Download Available). Available from: https://www.researchgate.net/publication/312376682_The_Effects_of_Internal_Control_Systems_on_Cooperative's_Profitability_A_Case_of_Koperasi_ABC_Berhad [accessed Sep 10, 2017].
- The Importance of the Internal Audit Function in a Company Jeffrey Thomas, Demand Media, available at: <http://smallbusiness.chron.com/importance-internal-audit-function-company-21496.html>
- Umoren Adebimpe Otu, AsogwaIkenna Elias (2017). Auditor Skepticism and Financial Crises: The Nigerian Factor. journal of Finance and Accounting
- Velentzas J. / Broni G. / Kartalis N. (2012), «Internal control and auditing as a matter of a reliable financial corporate performance», Proceedings ICOAE. Volume 5, Issue 4, Pages: 123-130
- Xu, Y., Carsona, E., Fargherb, N., & Jiang, L. (2013), “Responses by Australian auditors to the global financial crisis”, Accounting and Finance, Vol. 53 (1), pp. 303-338
- Φωκάς, Γ. (2009), «Εσωτερικός έλεγχος και επιχειρηματικοί κίνδυνοι», διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη.

ΠΗΓΕΣ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ (internet)

- Institute of Chartered Accountants in Australia, available at:
<http://www.charteredaccountants.com.au/audit>
- <http://www.soel.gr>.
- <http://www.mazars.co.uk/Home/Our-Services/Audit-assurance/Governance-Risk-and-Internal-Control>
- <http://graduates.mazars.co.uk/external-audit-aca>
- <http://www.elte.org.gr/index.php?lang=el>
- <http://www.hcmc.gr/>